UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01088021 9

595

1

(61)

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

LIBRARY
SEP 8 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

DÍL XX.

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.

PG
5038
H45
1905
díl 20

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1916.

IGNÁT HERRMANN:

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK.

I.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1916.

AUTOR VYHRAZUJE SI PRÁVO PŘEKLADU DO VŠECH JAZYKŮ
A VŠECHNA PRÁVA VŮBEC.

Tiskem »Unie« v Praze

BOHDANU KAMINSKÉMU

v upřímnem přátelství věnováno.

V listopadu 1915.

I. H.

O LITERÁTECH, UMĚLCÍCH, HERCÍCH.

Dnes nepřišel . . .

Nad čerstvým rovem Antonína Koukla.*

V přízemní administrační místnosti velikého novinářského závodu vkrádalo se již záhy po poledni pochmurné šero. Nadcházelo sice jaro, ale drsná zima neustupovala dobrovolně, bez boje, a zahalovala nás posledními mlhami svými, rozdula se posledními kousavými větry, a nemajíc už sněhu, bičovala zemi studenými, pichlavými dešti. Bylo šero, administrační úředníci hrbili se mlčky nad svými stoly, a hluboké ticho rušeno bylo jen občasným skřípáním ocelových per. Stál

* Antonín Koukl narodil se v Praze r. 1860 a zemřel velmi mlád na sklonku února 1884, nedokončiv studií universitních. Byl to hoch letory veselé se značným příměskem satiry, ale někdy popudlivý až k jízlivosti, což bylo nepochybným následkem choroby jeho plicní, jejíž zárodek nosil v sobě od útlého mládí. Psal plynné verše a pokoušel se též v oboru dramatickém, v němž však při nedostatečné zkušenosti životní a nevyzrálosti nebyl zcela šťasten.

Několikátý den po jeho pohřbu zastavil se u mne v administraci N. L., kde jsem byl pokladníkem, tehdejší redaktor feuilletonu N. L. Josef Kuffner a řekl mi: „Když nám pan Koukl tak náhle odešel, nechtěl byste ho tentokráte zastoupiti a napsati nám něco do budoucího pondělníku?“

Byl jsem potěšen tím vyzváním, ale také ve značných rozpacích. — „Ano, rád bych, ale o čem?“

„Třeba něco o panu Kouklovi,“ řekl Kuffner. „Znal jste ho dávno, nebude vám jistě nesnadno —“

Slíbil jsem a napsal. A to byl můj první feuilleton v Nár. Listech. *Autor.*

jsem při svém vysokém, šikmém stole za zaskleným přepažením, u pokladny závodu, hned u vchodu administrace, a opíral jsem se již drahnou chvíli nečinně o lokty. Touto dobou — pondělí jak pondělí — přicházel již po delší čas mladý spolupracovník listu s poukázkou na honorář v ruce. Psával feuilleton do pondělního odpoledníku, a sotva že oschla čerň na listě, vcházel pisatel pondělní povídky do administrace a podával mi okénkem poukaz, podepsaný šéfem. Jemu vyplácel jsem několik těch zlatek nejradostněji; potřeboval jich tak velice — byl to v posledním čase snad jediný jeho výdělek...

Dnes nepřišel — ba, již druhý pondělek míjí, co marně očekávám jeho návštěvu.

Vždy otevřely se dvéře tichounce — a měkce, skoro nedošlapujíc vkročila povytáhlá, jinak drobná jeho postavička, unavená pravice pošinula trochu kloboukem, a povadlé, tenké rty, kolem nichž hrál stále ironický úsměv, pronesly polohlasný pozdrav. Dlouhá, úzká, v poslední době již tak měkká a vlhká ruka tiskla moji — ba co pravím, tiskla: chvěla se okamžik v mé dlani, podala mi lísteček a zas kvapně zajela do kapsy svrchníku, kde jí bylo asi nejlépe, nejteplejí.

Dnes nepřichází; jest pondělí, jeho den, i čekám, že se jistě objeví, ale hodina míjí za hodinou a náš pondělní host se omeškává. Konečně tedy sedám ke stolu u okna, hledím do mlhavého, sychravého dne a rozmýšlím, co počít. Takto

děláváme obyčejně jedno z dvojího. Buď dostaví se náš přítel, a pak pomlouváme s ním celý svět, anebo nepřijde, a pak pomlouváme — jeho. Jsem sám, zbývá mi poslednější.

Znám jej dlouho, onoho nepřítomného, as deset let, pokud se pamatuji. Již při prvém setkání s ním byl jsem náhodou či osudem postaven na místo, naplňující spisovatele začátečníky velikým respektem: vyplácel jsem jim šestákové a zlatkové honoráře, redaktorem poukazované. Byl jsem „administrátorem" časopisu a účetním a pokladníkem zároveň.

Tehdáž vešla malá postavička, jako by z not utekla, do přitmělé administrace mladého humoristického týdeníku, a sebevědomě, skoro pyšně tázala se:

„Zde se vyplácí honorář?"

Bylo té osůbce drobné asi patnáct let. Odtud to sebevědomí.

„Ano, zde se vyplácí," odvětil jsem a pomyslil si: kdo si toho chlapečka posílá?

„A máte ještě nějaké peníze?" tázal se skřítek dále, ale vážně, zcela vážně. A nečekaje na odpověď, vytáhl z kapsy pravou ruku a dodal: „Mám tu nějaký ‚spis' pro vás."

Otevřel dlaň, a na ní objevil se spis, cedulička asi třiceti čtverečných centimetrů, již poukazoval se panu „Petru Filištínovi" honorář dvacetičtyř krejcarů za báseň. Vyplativ mu sumu tuto podal jsem mu péro, aby stvrdil podpisem příjem.

Urovnal si na nose skřipec, podepsal stojatým písmem jméno své a vraceje mi lístek otázal se právě tak vážně, jako prve:

„A co dostanu za podpis?“

A než odešel, ujistil mne, že se budeme vídati častěji. A vídali jsme se. Přicházel pak skoro denně a přinášel básničky, epigramy, šarády i koníčky, drobné nápady i návrhy illustrací, o kterézto příspěvky v pravidelném střídání dělili se koš redakční i sazeč podotčeného týdeníku humoristického.

A mladý náš autor rovněž tak pravidelně objevil se každého pátku u kasy s podobným „spisem“ jako poprvé. Honorář jeho obnášel někdy až půldruhé zlatky. —

Uplynuly týdny a měsíce od prvního onoho setkání, a přítel Petr uznal za dobré věnovati mi svoji důvěru. Svěřil se upřímně, kde komu a co je dlužen, a mohu směle říci, že ty dluhy rovnaly se skoro jeho honorářům. Bylo toho až na čtyry zlatky, čím byl věřitelům povinován. Chtěl vykonati něco ohromného, aby se těžkých těch závazků zbavil, a zamýšlel napsati kus divadelní.

„Mám již všechno pohromadě,“ pronesl kdysi, „ale scházejí mně dvě figury, dva živly, jež by stály proti sobě: humorista a rozervanec. Jen že k tomu třeba vlastního názoru!“

Nevím, jak se stalo, že jsme toho dne zašli spolu na plzeňské k Donátovi. Tehdy žil ještě

starý Donát. Náš mladý básník a nastávající dramatický spisovatel pil rychle, jako každý začátečník piják, a brzy tonul v rozmaru nejrůžovějším. Na kulatém tácku porculánovém přibývalo čárek, a já, tuším, nezůstával jsem nikterak pozadu.

„Chlapečku," povídá najednou Petr zcela důvěrně, ale již tou blabolivou mluvou nadmírného popíjení, „chlapečku, již mám ten moment humoristický. Tuhle to — a ukazoval na sklenici — to je šťáva, z níž to vyprýští. Koukám tak na vás, a zdá se mi, že vidím figuru, jíž mi třeba k zastoupení živlu humoristického v té mé komedii. Teď jen rozervance — ten mi schází!"

Rozcházeli jsme se pozdě a Petr svatě se zapřisahal, jakmile přijde domů, že bude pracovati o svém divadle. Nevím, křivdil-li jsem mu tehdy, ale byl jsem právě tak svatě přesvědčen, že usne jako zabitý, jakmile přijde domů. Druhého dne objevil se hned dopoledne s nějakou básničkou, a na tváři jeho byly patrny stopy včerejšího večera u Donáta. Nemluvil mnoho, až když odcházel, přiklonil se ke mně:

„Toho rozervance bych měl také. Mám zatracenou kocovinu po včerejšku — ale nemohu ji napsat. Nechám toho zatím..."

Ode chvíle, kdy jsem Petra poznal, slýchal jsem ho kašlat. Někdy mu tak vyklouzla poznámka o souchotinách.

„No, máte nějakou zastaralou rýmu," řekl mu kdosi jednou.

„U mne nemohla sestárnout!" odsekl Petr. „Snad ji mám po tatínkovi."

Často zakončil tak hovor vtipem, ať nahodilým, ať vypracovaným. Byl někdy naivní jako dítě, a zase mluvil s přemrštěnou vážností jako starý člověk.

Rozmar osudu učinil pak ze mne redaktora listu, jejž jsem dosud jen skládal, adresami opatřoval a na poštu donášel. Byl mým nejvěrnějším a nejstálejším spolupracovníkem, při čemž se rozumí, že se na mne někdy svrchovaně rozzlobil.

Vracel jsem mu kdysi rukopis drobotiny se žádostí, aby některou stránku přepracoval. Sáhl po rukopise:

„Bodejť, přepracoval! Spíš napíšu do zejtřka dvě věci nové!"

A napsal a přinesl je.

A Petr vyrůstal. Ne sice do šířky a do výšky, ale ve společnosti. Všady ho bylo plno. V kavárně, v pivnicích, na ulici, v divadle i za kulisami. Byl znám ve kruzích mladších spisovatelů jako mezi umělci, a všude se v malé chvíli udomácnil. Zvláště společnost s umělci dramatickými vyhledával, neboť ho to neodolatelně vábilo k lidem, kteří měli někdy tlumočiti jeho myšlenky, představovati jeho figurky.

Konečně vyplnilo se nejtoužebnější jeho přání. Napsal kus divadelní — byla to práce společ-

ná, produkt „firmy“ — jenž přešel asi třikráte prkna nebožky „Národní areny“ a zapadl.

Dost brzy následoval kus druhý, který po krátkém životě na jevišti otištěn byl v týdenníku. Konečně uveřejnil asi tři aktovky v časopisech a ve sbírce. Nebyl Petr šťastným tvůrcem dramatickým, poněvadž byl posud nevyspělý, nedozrálý, života nezkušený. Ale jistě by později byl napsal dobré věci. Jenže spěchal na prkna. Dramaturg jeden* řekl mu kdysi: „Víte, všimejte si dobře našich herců, chopte se něčeho ze života a pak jim to pište na záda!“

Pochlubil se mezi přáteli s touto radou a dodal zcela suše:

„Někdy by se také takovému dramaturgovi mohlo napsat něco na záda!...“

Ještě jednou rozběhl se na prkna s kusem tříaktovým, na němž si mnoho zakládal... Kus propadl a trvalo skoro týden, než proběhl Petr sloupci všech listů jako voják „ulicí“.

„Řežou mne po kousku,“ povídal tehdy, „jako tomu psu ocas, aby to tak nebolelo!“

Nebyl nikdy na rozpacích o odpověď. Při státní zkoušce řekl mu jistý profesor, později neblahé paměti veliký protektor němčiny: „Kdybyste nechal těch básniček a raději se učil hodně německy, toho budete potřebovat!“

---

* Stroupežnický.

Petr si rovnal levicí skřipec na nose a odpověděl zcela lhostejně:

„Možná, že učiním naopak. Nechám všeho i s němčinou a chytím se těch básniček."

A byl rozhodně šťastnější ve svých básničkách než v čemkoli jiném. A všady nalezl jsi jeho jméno. Přispíval skoro do všech časopisů pražských, i do některých venkovských.

„Odkud, Petříčku?" zastavil jsem jej kdysi na ulici.

„Odváděl jsem práci," chrchlal, až se mu oči zalévaly. „Jen že se mi to někdy scvrká jako kaliko v prádle. Naškrábu toho půldruhého metru a bác! Pak za to dostanu pětku!"

A to již byl vážně nemocen. Dlouhá, tenká postava jeho kráčela zvolna, někdy i jako nejistě ulicemi, a ruka přes tu chvíli povznášela se k ústům, jako by chtěla udusiti neústupný kašel.

„I to nic není," říkával. „Znám jednoho devadesátiletého, ten kašle ještě hůř."

A jindy povídal: „Tihle lékaři jsou dobrotiskové. Posílají mne pořád do Merana, nebo do Italie, nebo do Egypta. To jsem dnes letěl radostně s receptem do lékárny; myslil jsem, že mi také předepsali potřebných pět stovek na cestu. Zatím jsem dostal arsénové prášky."

Ale osud jeho byl rozhodnut. Kdo se s ním setkal, nemohl neviděti na jeho tváři, v celém jeho vzezření blízkost posupné té příšery, kruté, neodbytné, mrazivé. Vyhlížela mu z očí, rozklá-

dala se mu na vpadlých lících, úžila jeho ramena. Rty Petrovy nečervenaly se již, byly namodralé, a oči jeho, jinak mdlejší a mdlejší, časem zimničně zaplály. Toužebně očekával, až přeskočí Nový rok. To prý je doba nejhorší.

Ani zákeřná choroba nezdusila jeho bezděký, neúmorný humor. Vracel se sychravého, podzimního večera z jakés akademie, v níž účinkoval taky herec Seifert, tenkráte poněkud churavý. Petr ubíral se domů všecek zmrzlý, kolem krku a přes ústa hustý šál, oči rýmou plakaly, kašlem sotva mluvil. Ale zlobil se:

„Tenhle Seifert je nerozumný člověk; není mu dobře, měl by se doma vypotit, ale nedá mu to, mermomocí účinkuje!“

A kráčel klidně dále, jako nejzdravější člověk na světě.

Skoro na samém sklonku života gratuloval jsem mu k nejnovější jeho knížce, k malé sbírce veršů, nazvané „Písně o mozolech“.

„Máte k čemu gratulovat! Vypíšu si na konec mozoly samým upomínáním o honorář!“ —

A zdá se mi, že se celého honoráře nedočkal.

Ale za to dočkal se sladké útěchy: viděl v posledních svých okamžicích, kterak propadá nový původní kus mnohem slavněji, než jeho poslední, a kus ten pocházel z péra — dramaturgova!

* *
*

Dnes nepřichází!

Jest pondělí, jeho den, a hledím stále ke dveřím, kdy se tichounce otevrou a beze šustu vkročí suchá, vytáhlá postavička jeho... Vím, že přijíti nemůže, vím, že právě před týdnem vydechl veselou duši svou, nereptaje, bez bolesti v náručí matčině — ale zdá se mi, že ještě jednou musí se objeviti na rozloučenou. Vždyť odešel tak náhle, bez rozloučení, za jitra, netuše několik minut před skonem svým, že se nedočká večera dne, jenž právě se probouzel.

Čestně, s velikým účastenstvím, jež svědčilo, jak mnoho měl přátel, uložili jsme jej ku věčnému spánku po krátkém životě, ztrpčeném chorobou tak dlouhou.

A myslím, kdo jej znal, že nezapomene nikdy mladého, nadaného básníka, veselého kamaráda Petra Filištína — Antonína Koukla!

„Výborná historie.“

Zmizel mi tak dávno a nadobro s očí, že jsem na něj téměř zapomněl. Vybledala mi jeho postava, ztrácela se víc a více jako v mlhách, až konečně vypadl z toho roje hlav a hlaviček, které jsem nosil v paměti. Nezpozoroval jsem, utonula-li z nich která v zapomnění, poněvadž co den přibývaly nové a nové. Měl jsem co dělati, abych tu řadu starších a nových známostí udržel aspoň v nějaké patrnosti, v soustavném seřadění, se jmény a karaktery, bych při náhodném opětném setkání neupadl v rozpaky, kterak toho onoho osloviti.

Ano, šlo to do jisté doby, pokud jsem všech starých, milých, i nahodilých a pomíjejících známostí počítal jen do set. Jejich podoby stály jedna vedle druhé, jejich jména a zaměstnání, mnohdy bydliště a podrobné adresy šly za sebou jako v adresáři. Ale dobou přibývalo jich do tisíců, stejnou měrou však ochabovala paměť. A mnohdy

v trapných jsem se ocital rozpacích, když se na mne pojednou přívětivě rozesmála tvář, kterou jsem kdysi kdesi již byl viděl. A marně jsem napínal paměť: kdo jsi? odkud?

Tak tedy A. Kunrát, když uplynulo deset, patnáct let, vypadl mi z toho kaleidoskopu. Zmizel kdesi ve světě, stal se nezvěstným. Nikdo z mých přátel neznal ho tehda v letech sedmdesátých, a tak jméno jeho za hovorů našich nikdy nezaznělo. Jako když vložíte akt do fasciklu věcí dávno vyřízených, který tlí v prachu registratury a nikdy se neotvírá. Ale někdy Život a někdy Smrt sáhne po takovém fasciklu, odestře vám cíp sežloutlého dokumentu...

Po sedmnácti, osmnácti letech objevilo se mi zdánlivě ztracené, zapomenuté jméno nanovo, výrazně a již k nezapomenutí. Skoro jako by se bylo hlasitě ozvalo, když jsem rozevřel tuhý list papíru s černou obrubou, na němž bylo vytištěno.

A náhle vyhoupla se přede mnou celá postava, které jméno kdysi náleželo, vznosná, vysoká, širokých ramen sice, ale jinak úzká, nehřmotná.

Tenkráte, před sedmnácti, osmnácti, devatenácti lety, nosíval drobné i větší příspěvky do humoristického týdeníku Palečka, jehož celou „redakci" představovala moje nepatrná osobička. Nejen redakci, ale také administraci a expedici.

Imponoval mi svojí vysokou postavou a bezvadným, vždy elegantním zevnějškem, jehož ve-

lice dbal. Imponoval mi také zvučným hlasem svým i způsobem, jak ho užíval. Započínal vždy šveholivě, tiše, ale již po několika větách rozhlaholil se zvučným barytonem a náhle zase ztlumil hlas a pokračoval jako hravě, perlivě, jako by hrdličky cukrovaly. Celá ta jeho škála nesmírně se mně líbila. Byl to zvyk s jeviště, neboť Kunrát byl vlastním povoláním herec. Však nejen že rozléval přede mnou všechno bohatství hlasu svého, on i hrál. Jeho oholený obličej s namodralou bradou i tvářemi, olupovanými stále o zdobu vousů, byl by poskytl za minutu tisíc různých momentek, jeho ruce i hořejší polovice těla nadělaly za chvíli nespočetných posunků a figur.

Jinak byl Kunrát pořád bez peněz. Nebylo divu při jeho povolání hereckém, které nikterak nemělo zlaté dno, a ještě méně divu, kdyby byl býval pouhým literátem. Ale ani to dvojí povolání nenaplňovalo mu kapsy. U divadla měl asi třicet zlatých měsíčně, já pak jako redaktor psával jsem mu poukázky honorární málokdy o třech místech a jako administrátor vyplácel jsem pravidelně honoráře jeho v pouhých šestácích. Osmistránkový týdeník nemohl nikomu ze spolupracovníků poskytovati tučných „vedlejších" příjmů, a přítel Kunrát buď neměl mnoho času ku psaní nebo nebyl příliš plodný.

I nebylo divu při tom nedostatku denárů, že časem Kunrát zaklepal o — zálohu. Žádával ovšem nemnoho, pět desetníků, zlatku, avšak

já měl jsem v této příčině určité příkazy, a tak žádosti Kunrátovy působily mi vždy horké rozpaky.

Ne proto, že by se byl dožadoval záloh způsobem neústupným, neodbytným, dotěrným. Nikdo neuměl jak on požádati o tu fatku skromně, se zjevnou nadějí, že mu bude vyhověno — tak oddaně, jako by naznačoval, že tím zasvěcuje cizího člověka v nejdůvěrnější záležitosti své existence — ostýchavě a přívětivě, jako by tím své nejupřímnější přátelství nabízel. A proto bylo nesnadno, ba skoro nemožno nevyhověti mu. Běželo někdy o týden, o čtrnáct dní, do které doby měly se objeviti jeho příspěvky v listě, a přece kladl jsem s jistou obavou do pokladny „bony" náhradou za vydané peníze, s obavou, jak to dopadne při nenadálé třeba prohlídce pokladny. Nebo vždy mi za podobnou přátelskou úsluhu kynul „slanec", jak se v tiskárnách říkalo.

Nu, dobře bylo a hladce odešlo, když tu byly zárukou dodané a otištění schopné příspěvky Kunrátovy. Pak se to vlastně rozumělo samo sebou.

Ale jinak bylo, když milý spolupracovník sliboval, že teprv dodá.

A vzpomínám na episodu — nyní ovšem s usmíváním — která však mně za onoho času notně nahnala.

Zaklepal jednoho dne zase Kunrát a vstoupil do redakce s úsměvem skoro vítězným. V ruce

držel svitek papíru, svitek několika archů, vyčnívajících jen jedním koncem z obalu.

„Dnes vám něco nesu, redaktůrku. Totiž — vlastně ještě nenesu, ale věc to bude výborná. Nápad znamenitý, totiž ne nápad, nýbrž skutečná divadelní událost. Ale k popukání! To bude poprask. A již budu brzy hotov..."

Překvapilo mne to nesmírně příjemně. Bylo právě třeba něčeho delšího „na pokračování", a ze silného svitku soudil jsem, že přítel Kunrát píše delší věc. Výborně!

Byl jsem zvědav, co asi započal, a skoro bezděky sáhl jsem po svitku, abych se podíval na název, na začátek.

„Ne tak, redaktůrku! Zastudilo by se mi to," bránil mi rozmarně a pevně podržel svůj svitek. „Budete tím více překvapen."

Nedorážel jsem. Každý autor má své zvláštnosti.

Hovořil, hovořil dále, vytáhl také nějaké dva tři epigramy, položil je na stůl, a potom, jako-by se byl náhle rozpomenul, vztyčil okazováček a prostřední prst pravice a líbezně pronesl:

„Vlastenče, dvě panenky bych potřeboval."

A kvapně dodával:

„Totiž na tuhle rozepsanou věc — ne na ty hlouposti tadyhle..."

Byl neodolatelný. Bojoval jsem krátký boj a — vyplatil jsem mu dvě „panenky", totiž zlatky, jak se jim tehda pořád ještě říkalo, ačkoli staré

zlatky s původní „panenkou“, ženskou hlavičkou (Austrie), dávno již byly vystřídány jinými bankovkami bez panenky. A Kunrát, poklepávaje na svůj svitek, řekl:

„Podiváte se, dušičko, a zasmějete se. Dobrá věc — neměl bych to říkat, ale není to můj výmysl — je to faktum...“

A odešel.

Následovalo několik dalších návštěv Kunrátových, ve lhůtách kratších i delších, roztomilý spolupracovník přicházel vždy se svým svitkem a pokaždé odnášel panenku nebo dvě.

„Věc roste,“ říkával. „Co nevidět ji dostanete.“

Díval jsem se vždy toužebně na svitek, okraje archů byly vždy ohmatanější, kudrnatější, bylo patrno, že přítel Kunrát pilně píše.

Nepamatuji, jak vzrostla záloha; snad na šest, snad na osm zlatých — na moji zodpovědnost byla to tehda veliká suma. Již jsem byl netrpělivý, již jsem dychtil po chvíli, až mi konečně Kunrát rukopis odevzdá.

Přišel zas jednou podzimního dne, se svitkem, jako vždy, a tentokráte řekl:

„Dnes je pro mne den jako stvořený. Těším se domů, ke stolu — a dnes to dotrhnu. Zítra, myslím, vám to odevzdám. Je to delší, než jsem si myslil. Ale dobré!“

A následovalo „střelení“ o zlatku. Budiž. Dostal ji.

Dnes nespěchal přítel Kunrát, přes to, že se omů tak těšil. Shlédl nějaké nové obrázky, pro st připravené, kresby, které měly být zinkogra- ovány. Prohlížel, obdivoval se, chválil a vytýkal, yprávěl pak nějaké historky ze svého divadel- ího života — výborně jsme se bavili.

Náhle přišel jiný host. Kunrát podíval se a hodiny.

„Stafraporte, teď už musím jít! Na zdar, příteli...“

A zmizel.

Teprve později, a již večer, když jsem od- cházel z pisárny, zpozoroval jsem, že přítel Kun- rát zapomněl na stole svůj svitek.

Popadl jsem jej a odnášel domů. Také mně se hodil podzimní ten den výborně, těšil jsem se, že budu čísti slibný rukopis. Třeba nedo- končený — však říkal, že již mnoho nechybí.

A když povečeřev u uzenáře přišel jsem do- mů, vrhl jsem se lačně na svitek. Shodil jsem obal a rozvinul archy.

Byl jsem skutečně znamenitě překvapen. Pat- náct archů papíru, čistých jako sklo, jenom na hořejších okrajích umolousaných. Nikde ani slova, ani literky...

Vyvstal na mně pot, když jsem vzpomněl na zálohy... Kunráte, příteli, jak se mi zodpo- víš, až zase přijdeš!

Avšak — milý Kunrát nepřišel nikdy již.

Čekal jsem — neobjevoval se a nikdy se neobjevil.

Rozuměl jsem tomu. Když zpozoroval ubožák, že svůj „rukopis“ u mne zapomněl, dovtípil se, že jsem do něho nahlédl, a proto se ostýchal. Byl vždy tak delikátní, byl by se styděl.

A již ani přijíti nemohl. Právě toho dne, kdy si přišel pro poslední zlatku, zakončil jeho ředitel letní sezonu v aréně za Žitnou branou, a druhý den celá společnost nastoupila obvyklou zimní pouť po městech a městečkách českého venkova. Se společností odešel i Kunrát a již se do Prahy nevrátil. Uvázl kdesi na venkově.

Dávno jsem spolkl a strávil „slance“ od šéfa, když při účtování přišel na neuhrazenou zálohu Kunrátovu, dávno jsem nevzpomněl na potulného dramatického umělce a humoristu, dávno jsem přestal býti redaktorem onoho týdeníku, v jehož účtech nad jménem Kunrátovým se vznášelo osudné „má dáti“. Až po sedmnácti, osmnácti letech zamyslil jsem se tesklivě nad listem s černou obrubou, na němž bylo vytištěno jeho jméno. Dohrál, dopsal navždy bodrý ten hoch. Nelitostný osud předčasně uzavřel životní jeho historii, která jistě nebyla vždy výborná, nýbrž velmi často trudná, hořká...

Psáno v červnu 1895
pro Vilímkův Humor. kalendář na r. 1896.

O Mikuláši Alšovi.

I.

Redaktor kalendáře stručnými slovy vložil na mne nesnadný úkol:

„Napiš mi několik řádek o Mikuláši Alšovi!"

Několik řádek o Mikuláši Alšovi! Lichotivá sice důvěra, že bych zjev milého Mikuláše Alše, jehož výtvorům se obdivuji po celých dvacet let, dovedl vystihnouti několika řádky, ale pouhá — důvěra, která může býti šeredně zklamána. Hledám úvod — úvod, a v tísni mé nenapadá mne nic, nežli že jsem již kdysi napsal několik takových řádek, podávaje krátký referátek o Alšově „Hloupém Honzovi". Je dovoleno, abych je opakoval?

„....O Mikuláši Alši může býti řečeno jen toto: v něm a v každém rysu jeho tužky je zosobněno české srdce, český zrak, český cit! Není třeba pražádných estetických a uměleckých

studii, aby jeho výtvorům bylo porozuměno. I laik — třeba neznal umělecké ceny jeho kreseb — pohlédne-li na ně, cítí oním neuvědomělým instinktivním citem, že vše, co vkládá Aleš ve své kresby, náleží jenom Čechám a Čechům. Ty kostéliky, ty střížky chaloupek, ta boží muka — topoly nad chatami, úryvky lesa — ba i to sítí u rybníka, to vše vypadá právě tak jen u nás, vše to dýše „českostí" a nikam na celém světě nedá se to položit. A oživte pak tuto krajinu postavičkami Alšovými — — Krátce, jsme zaníceni nad touto knihou Alšovou. Připadá nám, jako by Aleš do všedního, rozházeného života našeho, tak často otráveného denním štvaním a zápasem, byl vsazen z nějakých krásnějších, klidnějších, dávno minulých časů, jako by nám byl darován dobrotivou vílou, aby nám zobrazil, jak to v Čechách vypadalo a vypadá, dýchalo a v kraji posud ještě dýše — aby nám to zobrazil, než nám vše unikne, aniž si toho povšimneme. Činíme tu Alšovi celé vyznání lásky, avšak Aleš je milování hoden všemi, jimž „to české" koluje v žilách, ukrývá se v nejtajnějších záhybech a plnými zvuky se ozývá, když se v jeho kresbách shlížíme..."

Ale těchto několik řádků zajisté nestačí redaktorovi a je jich i málo na Alše.

Po novinářsku mohlo by se říci, že našeho Mikuláše znají v každé české chatě; skromněji a umírněněji znělo by, že ho znají v každé české

inteligentní domácnosti. Ale v obou případech by to byla lež. Lžeme si takto o všech výborných lidech českých již asi třicet let, a ani necítíme, že lžeme.

Zpravidla musí se u nás výborný člověk rozžehnati se světem, aby „vešel v širší známost", abychom věděli, co jsme v něm ztratili. Ale i tehdáž dovídá se toho největší díl čtoucího národa jenom „na studené cestě", abych tak řekl, totiž z posmrtných článků v novinách, z kvílení nad hrobem. Dočítáme se pak, že někdo mezi námi byl, kdo něco pěkného vyvedl. A že mu nebylo, na ten čas není a dlouho nebude rovně.

Ostatně je snad přirozeno, že v tom všedním kolotání, proudění a hučení života nás obklopujícího nevidíme dobře znamenitých jednotlivců živoucích, a že teprve z té veliké, neobsáhlé obce nebožtíkův někdejšího průměrného významu a váhy, z té mrtvé, ztichlé, zapadlé minulosti zvedají se od mety k metě vynikající postavy, přečnívající všechno své tiché a skutečně mrtvé okolí o kolik hlav, postavy, kteréž mnohdy, čím vzdálenější nás, tím více rostou; čím dávněji oněmělý, tím živoucněji obživují a žijí ve všem, co byly vykonaly.

Ale přes to vše, hledím-li na Alše i z toho občanského blízka, zdánlivě nepatrného, žijícího dokonalý ten život sousedský, jak jej žije vše ostatní, co ho obklopuje, nemohu se ubrániti podivení, že tento umělec není znán každou čes-

kou domácností, o níž se právem neb neprávem domníváme, že je česká — že črtající jeho ruku nesleduje aspoň dvé očí v každém českém městečku. A zase vzpomínám-li, jakých již posudkův a mínění o jeho výtvorech jsem slyšel, nedivím se tomu...

Alše dal nám český venkov — a Mikuláš zůstal ve svém jádru venkovanem, díky Bohu. Dal nám ho český jih — víme, že jih nám porodil řadu výborných, rázovitých lidí, a víme, že na tom českém jihu zachovaly se nám prvky českého karakteru, české povahy a přirozenosti posud nejneporušeněji. Alše dala nám čtenářská rodina — jeho otec, obecní písař se všemi osmi latinskými byl výborný muž a milovník knih; v Mikuláši Alšovi od kolébky vyrůstala láska k české písničce, pohádce, k českému pořekadlu, k české knize. Alše dala nám nuzná vesnická chaloupka — a srdce Alšovo od počátku do konce náleží tomu drobnému, týranému, v potu tváří se plahočícímu a vykořisťovanému českému člověku, který je kořáním, kmenem, větvemi i chvějícím se v bouři listovím onoho velikého stromu, jemuž se říká národ.

Mikuláš Aleš má podivuhodnou intuici, názor do minulosti, řekl bych spíše vnuknutí než názor. Aleš nežil v době robotnictví, nemůže mít o něm vlastních poznatkův a zkušeností. Ale podívejte se na jeho sedláčky a pány France z doby roboty — nevidíte-li je jako živé před sebou,

necítíte-li a nejste-li přesvědčeni, že jen takto a nejinak vypadali? Aleš nestál u kolébky národní české písně, která vznikala přede stem a přede sty rokův. Ale píseň ta zaznívala mu v sluch od nejútlejšího mládí, jeho mysl hroužila se v minulost, a pohleďte, kterak jeho tužka provází českou píseň, ať zádumčivou, ať skotačivě veselou! Snad již do set obrázkův narobil Aleš k Erbenovým Písním a říkadlům, a jako cítíme, že nám z těchto neúmornou pílí sebraných písní a říkadel ozývá se tlukot srdce českého lidu, tak hledíce na obrázky Alšovy k nim, seznáváme, že není mimo Alše umělce, který by nám je pravdivěji dovedl znova zpívati svoji tužkou. Český národní popěvek v črtách Alšových výtvarně se vtělil.

Chcete báji, pohádku? Zillustroval nám Pohádku o českém Honzovi, nemohu o ní pověděti více, než jsem řekl řádky nahoře uvedenými. Báji ve velikém slohu? Pohlédněte na jeho veliký, mohutný cyklus Vlast v Národním divadle. Vane z ní na vás tajuplný duch šeré minulosti, dávnověkosti české, a vážná tato pouť velebnou vlastí naplňuje vás pocitem posvátným. Tímto cyklem zvěčnil se nám Aleš; tak mohutně a výrazně snad ještě nikdo nedovedl promluviti k českému srdci.

„Vlastí“ však nevyčerpal Mikuláš Aleš svoje nitro a za několik roků opětně osvědčil, kterak duch jeho dovede se nořiti v minulost

svého národa. „Život starých Slovanů“, řada kartonů, nad nimiž jsme se zadumávali v uměleckém oddělení Jubilejní výstavy r. 1891, je další vítězný projev jeho intuice. Co nám historické a archaeologické bádání pracně snášelo po celá desítiletí, co nám vyneseno ze zapadlých pohřebišť a z čeho namáhavě konstruován život dávných Slovanů (a řekněme tuto: Čechů), rázem vystihl Aleš novým velikým cyklem svým, mohutným a dokonalým v koncepci, neodolatelným, přesvědčujícím a pravdivým v provedení.

A kterak dovede Mikuláš Aleš vstoupiti v nevinné, žalem usedající srdce dětské, kterak vystihuje naivní duši venkovskou a prostředky nejprostšími zobrazí nevyhnutelný, krušivý a zdírající osud, zavěsivší se na paty bezmocné bytosti lidské, předvedl nám svým Sirotkem. Nedoléhá-li k vnitřnímu vašemu sluchu tklivý pláč z té srdceryvné písně Osiřelo dítě? Nezasmuší-li se vaše mysl, hledíte-li na Alšovy kresby k ní? To nekresleno chladnou rukou umělcovou, to vnášeno celým srdcem na papír.

Dvě knihy jsou, jejichž listy si Aleš stále přemítá, v nichž znova a znova čítá a v nichž se pro svoji tužku stále dobírá nové a nevyčerpatelné látky: české dějiny a Erbenova sbírka Písní a říkadel. V každé jeho črtě vidíte, kterak je obsahem svého evangelia proniknut.

Vedle českého sedláčka z časů předbřeznových a jeho vrchnosti, vedle bojovníka Tábority

a českých králů bohatýrů ještě jiný zjev Aleš s láskou zobrazuje: vojáka ze staré doby, vojáka z konce minulého a z počátku tohoto století. Rozumí se, že tento Alšův voják je vždy vojáček Čech, náš voják, voják z české národní písně, loučící se něžně se svojí matičkou, se svojí milou, voják, který tělem na vojně, duchem a srdcem je doma u svých, po nichž nepřestává toužiti, voják, který se hrdinně bije, a jehož posledním vzdechem — klesá-li na bojišti — je domov, matička, milá.

Tato záliba pro vojáčka a jeho život vyrůstala v Alšovi od dětství, je v tom kus rodinné tradice. Bratr jeho matky, majetník chalupy v Miroticích v Písecku, v níž žili rodiče Alšovi a v níž se Mikuláš narodil, býval švališerem ve francouzských vojnách. Navrátiv se z vojny setrval do smrti u rodičů Alšových. Tento Alšův strýc, Tomáš Famfula, byl dvakráte ve Francii, pět roků ležel v Salernu u Neapole — přinesl si domů zkušeností, že mu stačily na celý život, a malý Mikuláš byl nejvděčnějším jeho posluchačem. Strýček Tomáš vyprávěl a obraznost Mikuláškova již již malovala si postavy vojáků, které se později vytvářily v karakteristické typy vojenské, čistě Alšovské. To jsou postavy vojínů z doby, kdy „vojna“ znamenala mnohdy celý život, a jsou to zároveň znamenité studie kostýmové. V této věci, v kostýmech svých postav a postaviček, jest Aleš vůbec nedostižný.

Kresby Alšovy objevily se na veřejnosti poprvé roku 1872, v Palečku Ottově, redigovaném Josefem Štolbou, a kreslí do něho Aleš podnes. V tomto časopise uložil také Aleš největší počet svých illustrací k národním písním a říkadlům a později ve dvou illustrovaných ročnících Švandy dudáka (1887—88). Prací Alšových jest bezpočet. Dotkl jsem se již jeho nejvýznamnějších. Sluší uvésti mimo to, že jeho jest invence čtyřobrazového cyklu ve foyeru Národního divadla, že illustroval Wiesnerův Královédvorský rukopis i téhož vydání Čelakovského Ohlasu ruských písní. Illustroval dále mnoho spisů pro mládež, Sládkovy Zvony a Zvonky, Pražské obrázky Wintrovy. Obrázky svými zdobí po léta Světozor, Zlatou Prahu, Květy, mnoho jich otiskl zaniklý Ruch, slovenského Černokňažníka po devět let illustruje sám. Pořídil nesčíslné kresby na obálky knih, hlavičky časopisů (k nejzdařilejším náleží hlavička Švandy dudáka), diplomy (spolku čes. spis. belletristů Máje). Počet jeho větších i drobnějších kreseb dostoupí brzy tří tisíc (nyní jest jich přes 2600)!

Na žádost výboru Ústřední Matice školské pořídil Aleš také matičné karty (dvaatřicítilistové), vydané kartářským závodem Rittrovým. Vedle pochvalných úsudků o tomto výtvoru Alšově byla veřejně učiněna několikráte zmínka nejen odmítavá, ale i nešetrná, dotýkající se nepřímo

osoby umělcovy. Bylo pokládáno za profanaci, že na nich jsou zobrazeni „národní svatí“. Myslím, že nespravedlivě a neprávem. Jsme někdy nemocně citlivi a nepříznivé posudky o kartách Alšových byly výronem takovéto nemocné citlivosti. Touž dobou, kdy bezvadně dáváme národní hesla a „národní svaté“ na sirky, na leštidlo a na jiné věci, urážely svojí „profannosti“ karty Alšovy! Jsem jist, že oni krasocitní duchové, kteří nad matičními kartami trnuli jako nad něčím nevídaným, nevěděli, že tyto karty měly již své předchůdce v kartách historických, vydaných asi před čtvrtstoletím někdejším závodem Severovým, na nichž také již byli zobrazeni národní hrdinové. Nemáme jen my takových karet. V zahraničných sbírkách musejních viděl jsem národní karty německé i francouzské, také s národními hrdinami. Nikoho nenapadá, že by bylo znesvěcením mánů toho kterého hrdiny, přebije-li hrdina král hrdinu svrška nebo zpodka, a zakleje-li při tom majetník menší figury, zajisté neplatí zaklení to přebitému hrdinovi, jak uváděl také jeden uražený posuzovatel. Ostatně Aleš zobrazil své hrdiny na matičných kartách zcela diskretně a všechny listy nesou ráz karakteristické tvorby Alšovy. „Neviděl jsem nikdy výraznějších, rázovitějších a tak harmonicky provedených karet, jako jsou tyto české,“ vyjádřil se jeden francouzský sběratel rytin a majetník jediné svého druhu sbírky karet ze všech končin světa,

jemuž náš milý krajan Marold Alšovy karty byl přinesl. „Jsou to nejkarakterističtější karty, jež znám.“

Jsem pevně přesvědčen, že časem budou Alšovy karty matičné zbaveny „národní klatby“ a že účelu svému — Ústřední naší Matici školské vynesou značný příspěvek.

Mikuláš Aleš jest pohotový, jadrný citátor. Zmínil jsem se o dvou knihách, které jsou jeho stálou četbou. Jest však ještě jedna — bible. Ze všech těchto tří knih v pravý okamžik dovede zacitovati místo, verš — pamět jeho jest neobyčejná a zcela zvláštní je způsob, jakým cituje.

Však Aleš jest i vzácně vtipným improvisátorem. A budiž mi dovoleno, abych zakončil zmínkou o nedávné prskavce jeho pohotovosti a vtipu.

Jest horlivým navštěvovatelem Národopisné výstavy — však tato výstava ve mnohých svých částech nese ráz a pečeť Alšova umění. Jen se podivejte na jeho malby ve Staré Praze! A u brány této Staré Prahy stanul Aleš před několika dny, chtěje dovnitř. Jako výtvarník, který tolikerým způsobem přispěl k výzdobě výstavy, má volný vstup. Ale biletář u turniketu, nepoznav anebo neznaje vůbec Alše, zabraňoval mu vstoupiti, leč by zaplatil.

„Jsem Aleš, maluji tu!“ legitimoval se umělec.

Všiml si nedorozumění jiný nějaký zřízenec,

přiskočil, poznal umělce a pobízel: „Račte, prosím!“

Aleš, trochu dohřát zdržováním, kráčel přímo k domu na Malém náměstí, v němž je umístěn závod Nepomuckého, chopil se barvy a štětce a v malé chvíli stkvěl se tu na domě znak, na jehož stuhách bylo napsáno výrazným, starobylým písmem:

„Zhyň peklo — zhyň nouze — zhyňte závory Staré Prahy!“

Všeobecný poprask, jásot v obecenstvě! Oči kteréhosi zřízence padly na strašný nápis, a již letěl referát do kanceláře výkonného výboru, odkudž za okamžik přispěchali někteří pánové, aby se přesvědčili, pravda-li věc neslýchaná...

A za další okamžik drápal se na zdi nějaký zedník nebo kdo, jenž pracně seškraboval třetí zvolání Alšovo: Zhyňte závory Staré Prahy!*

*

* Zvolání toto vztahovalo se ke zvláštnímu vstupnému do Staré Prahy na výstavě, proti němuž tehda bylo mnoho reptáno.

II.

Jsem dokonale zařízen na blížící se nový rok, na změnu letopočtu. Doufám, že ten okamžik nepropasu. Tuhle na prostředním stole stojatý Kabinetní kalendář Wiesnerův, tamhle nad stolkem u okna Poznámkový kalendář Wiesnerův, tamhle nad lůžkem Útržkový kalendář Wiesnerův, tamhle pod hodinami Nástěnný kalendář Wiesnerův.

Drobný Salonní útržkový kalendář Wiesnerův postavil jsem ovšem tam, kam náleží: do svých „přijímacích salonů".

Vlastně by na všech těch kalendářích místo „Wiesnerův" mohlo státi také Alšův — Alšův — Alšův — Alšův. Všecky jsou zdobeny rázovitými kresbami ruky Alšovy. Našeho Mikuláše Alše. Zneužívali jsme někdy o ledakom toho slovíčka „náš", až to mělo přibarvení komické. Ale o milém Alšovi můžeme si to říci plným právem. Je-li v kom z nás ostatních jen po krůpěji české

krve, jest jí v Alšovi plné srdce. Měl-li mnohý z nás štěstí, že za celý život udeřil na českou strunu jen v jediném okamžiku — z ruky Alšovy tryská česká rázovitost, jakmile tužkou nebo pérem po papíře črtne. Cítili jsme to dávno, skoro v samých jeho počátcích, aniž jsme si toho byli vědomi. Nyní to víme zcela určitě a již dávno mu dobře rozumíme.

Porozuměla mu konečně také naše Akademie. Od téhodne je mimořádným jejím členem. Čímž ovšem není řečeno, že bylo třeba teprv pečeti Akademie, abychom věděli, co v Alšovi máme. Někdy jsme se velmi divili, že tam někdo už je, kdežto mnohý jiný tam posud není.

Však minulé neděle, žije-li posud, zakroutil asi hlavou písecký malíř pokojů mistr Mild.

„Hle, hle, tenkráte před třiceti lety, když ode mne utekl, myslil jsem si, že z něho nic nebude. A teď už dokonce je mimořádným členem Akademie...“

Mikuláši Alšovi skutečně bylo dáno do vínku, aby byl zdobitelem naší české domácnosti. Jakési nedopatření osudu však jej postavilo původně na dráhu „uměleckou“, na níž by byl zůstal ukryt očím veřejnosti, kde by byl působil opravdu jen mezi „čtyřmi stěnami“. Doufám, že mně mistr nezazlí, vyzradím-li tu některé podrobnosti z jeho života. Sháníme obyčejně životopisy vynikajících lidí, když na vždy zavřeli oči, a kdy velice zajímavé a předůležité momenty života

jejich zůstanou na vždy temny. Oněmělá jejich ústa ani slůvkem již nám nemohou dáti vysvětlení. Vyzrazuji-li tuto, co jsem za příležitostných hovorů na Mikuláši Alši vyzvěděl, a dopustím-li se při tom chyby, selhala-li mi paměť — může to pro budoucí životopis jeho být jim samým opraveno.

Mikuláš Aleš, narozený v Miroticích na Písecku 18. listopadu 1852, vychodil v otcovském městečku dvě třídy obecné školy a na píseckém gymnasiu také dvě. Nevím, byla-li toho příčinou chudoba rodičů či nechuť k dalším studiím. Ale poněvadž rád „maloval", dán jest na malířství pokojů k mistru Mildovi v Písku. Nesetrval tu, na štěstí. Po třech měsících měl malováni pokojů po krk a odešel od mistra Milda. Co dál? A teď osud, jako by se byl rozpomenul, co vlastně s Mikulášem obmýšlí, uvedl ho na reálku, rovněž v Písku. Také tu dospěl zas jen druhého ročníku. Malířství nedalo Alšovi pokoje — ve volných okamžicích maloval pro jistého spolužáka panenky v kostýmu poněkud nedostatečném — ba, tuším, že dokonce beze všeho kostýmu, a nejapný spolužák, jako by je chtěl obléci, vložil je do svého — a t l a s u školního. Našli to tam profesoři, nejspíše zradou nějakého jiného spolužáka žárlivce — a bylo zle.

Tehdejší ředitel ústavu L. povolal k sobě otce Alšova.

„Vidíte, otče, tuhle tohle váš syn! Není pomoci, musíme ho vyloučiti. Znáte zákony."

„Ano, zákony," odvětil rozmrzelý otec. „Ale ty přestávají, kde panuje libovůle."

Avšak mladému Mikuláši nebylo ani tak zle. Vyloučením pomohli mu o hodně dříve tam, kam se nesly všechny jeho touhy. Do Prahy a na akademii.

Ďas ví, v Písku je pohněval, že „maloval", a na pražské akademii zas maloval jim příliš málo. A nějak podivně, jak tomu nebyli zvykli. Ředitel T. řekl mu jednoho dne:

„Ja, mein lieber, wenn sie in einem halben jahr keine fortschritte machen, müssen sie die anstalt verlassen. (Neučiníte-li v půlroce pokroků, musíte odejít.)"

U nás totiž mluvívá se někdy po německu, taky na pražské malířské akademii.

To bylo roku 1869. Zdá se, že Aleš přece učinil nějaký pokrok, neboť setrval na ústavě něco přes půl roku — sedm totiž let, mezi čímž si odsloužil svůj rok vojny. Byl dobrovolníkem u pluku Mamula. Zdá se, že v jeho torbě nebyla ta povědomá hůl maršálská. Nenašel v ní ani frajtrovské hvězdičky. Chodě odjakživa se schýlenou hlavou, nemohl udělat „kopf in die höh'" — řekl mu jednou při execírce lajtnant:

„Herrgott, der kerl steht da wie eine türkische Mutter Gottes!"

Ale dobromyslný kaprál Mikuláše shovívavě omlouval:

„Herr lajtnant, er kon nit andršt štén!"

Mikuláš tedy vysloužil a vrátil se na akademii. Tam přednášel „kunstgeschichte" profesor Woltmann, neblahé paměti. Když proti němu vypukly známé demonstrace, nescházel mezi demonstranty — Aleš, a dostal za to na policii čtyři dny. Mimochodem řečeno, zesnulý Chittussi byl při tom také a dostal — o den více. Na akademii ty demonstrace počaly, na universitě dobouřily. Woltmann odešel nejdřív z akademie, ale nevydržel při svém kulturním poslání ani na universitě. Znechutilo se mu to a šel do Štrasburku.

Snad je zajímavo povědĕti, že měl Mikuláš Aleš dva starší bratry, kteří oba zemřeli, když byli v sedmé latinské.

Oba tito bratři byli velice nadaní. Prvý psal básně, druhý výborně kreslil. Tento chtěl býti zvěrolékařem a jako septimán ukoval si v kovárně čimelické bezvadnou podkovu. Posud ji chová mistr Aleš jako relikvii po bratru, který zemřel v květu života. Má po něm i jinou relikvii — kresbu hlavy ženské, kterou zesnulý bratr věrně vykreslil — to jest hlava matky v neskonale tklivé národní písni S i r o t k u, již Aleš illustroval. Je to podobizna — Alšovy matičky.

Roku 1876 vyšel Aleš z akademie a — udělal se „pro sebe". Byv kdysi určen k tomu, aby

se stal zdobitelem stěn a stropů světnic kdesi na venkově v úzkém okruhu, — stal se zdobitelem nejširší české domácnosti a ozdobou cechu, k němuž přináleží. Národní divadlo a České písně a říkadla; řada soukromých i veřejných budov, zdobených jeho malbami a sgrafity — a nespočetné strany českých časopisů a knih; cykly široké koncepce a hlubokého procítění — a drobné kresbičky ve knížkách pro nejútlejší mládež: všady stopa veliké, mnohostranné, vynikající, nesmazatelné, zúrodňující činnosti Alšovy.

Bylo o Mikuláši Alši nejednou pověděno, že jest ve svých kresbách básníkem — a skutečně hluboce poetická struna chvěje se v základě jeho umělecké duše a s r d c e. S r d c e chvěje se ve všech rysech, a všichni cítíme, že to jest hluboké, milující, zpívající a žalující srdce č e s k é, prosté každého cizího příměsku.

Aleš je z českého jihu. A ač se praví, že zejména v mnohých končinách českého jihu v dlouhých válkách a při vpádech i trvalých okupacích dobrodruhů z celého světa byla pomísena česká krev krůpějí krve cizí — v žilách Alšových koluje zděděná čistá česká krev po otcích, po staletí neporušená.

Jsou jisté doklady, že ta českost byla v jeho rodině ode dávna. Tu leží sežloutlá listina, jejíž písmo stářím již zrezivělo. Vyloudil jsem ji kdysi před desíti lety na Mikuláši Alšovi, zajímala mne tak svým obsahem.

Byl to praděd Mikulášův, Kašpar Aleš, jejž před stoletím zvolili do rady městečka Mirotic. Ale co od úřadů přicházelo, bylo všechno německé, co jim podáváno, musilo býti německé. Kašparu Alšovi protivilo se jednání v jazyku cizím, jehož nebyl snad vůbec aneb aspoň dokonale mocen. Snad i to mu ztrpčovalo úkol konšelský, že vedle něho zasedali v radě dva kovaní Němci. Zkrátka, nechtěl s tím nic mít. Provozoval trpný odpor. Žádal, aby ho zbavili úřadu, který ho za těch okolností netěšil. Nepovolovali mu. Učinil tedy Kašpar Aleš 5. května 1793 písemné podání ku pracheňskému krajskému úřadu v Písku, skrze písaře France Schrutha, kterýmž podáním žádá o milostivé propuštění z místa radního, a opírá žádost svoji trojím důvodem. Předně, že jest majetníkem velké poplatné živnosti, kterouž by následkem úřadu svého tak zanedbával, že by jistě „v největší ruin upadl". Za druhé škodí mu jeho úřadování velmi na zdraví. Ale hlavní důvod obsažen jest v odstavci třetím, jehož řádky podškrtány jsou rudým, nyní již vybledlým inkoustem. A zní ten odstavec:

„3io. Befinden sich bei dem stadtrath im stadtl Mirotitz zwey von räthen, die pur teitsch gebohren, und hiedurch ihnen alles leicht ins licht fällt, endesgefertigter aber ein stukböhm ist, folgsam unter dieselben nicht schüksam, weil er die k. k. und königl. kreys.-amtln verordnungen in teitscher sprache nicht

gründtl. verstehen, und begreifen kann, mithin hiedurch leicht in eine verantworthung seiner zeit verfallen könnte, welches er als ein ehrbahrer mann lieber bei zeiten meiden will.“ (Jsou v městské radě mirotické dva radové čistě německého rodu, pročež jim vše lehce na rozum jde, podepsaný však je Čech jako poleno, následkem čehož mezi ně se nehodí, ježto úřadním nařízením německým dokonale porozuměti a jich pochopiti nemůže, a tím by snadno časem upadl v zodpovědnost, čemuž jako počestný muž raději zavčas vyhnouti se chce.)

Ein stukböhm! Musil to pověděti slavnému krajskému úřadu srozumitelně, černě na bílém a na kolku, aby se zbavil německých lejster.

A „k. k. Prachiner Kreisamt“ vyhověl žádosti Kašpara Alše, nařídiv ještě toho dne novou volbu, ukládaje však zároveň nespokojenému radnímu, aby setrval v úřadě až do zvolení nástupce.

Z tohoto rodu „stuckböhmů“ jest Mikuláš Aleš. V žilách předků jeho po století a snad po staletí vřela nepomíšená krev česká, která se ve stejné ryzosti přelévala v každičkou cévu každého dalšího potomka rodu toho. A v srdci Mikuláše Alše vyklokotala plným varem zanícení pro český mythus, pro české dějiny, pro českou píseň. A co jiní byli napsali pouhými slovy, k tomu požehnaná ruka Alšova nám básní — „píše“ obrázky, jak mistr Mikuláš sám o sobě říká.

III.

(Napsáno k 50. narozeninám Alšovým ke dni 18. listop. 1902.)

V pohádkách lidu, v tomto starobylém, jinotajném podání dobrá Víla nejčastěji objevuje se v chatrčích, aby novorozence obmyslila vzácnými dary pro život.

Stála tato štědrá kmotra Víla taky ve schýlené chatě mirotické u kolébky Mikuláše Alše, v jehož ruce vložila zlatý klíček, otvírající bránu k pokladům.

Rozloučil se junák Mikuláš s otcovskou chatou a vydal se v širý svět, kráčeje, kam ho oči vedly, a nalezl poklad, jenž se vydává jen mysli neporušené, v ruce posvěcené. Nalezl kouzelné zrcadlo, v němž v tisícerých proměnách a výjevech obrážel se všechen minulý život jeho lidu. Odhalovala se clona s šedé báje, nořil se děj za dějem z věků zapadlých.

Co zřel dobré Víly skromný kmotřenec, vše dýchalo skutečným životem bývalým. Dmula se

prsa, jiskřily zraky starých hrdin, napínaly se ocelové paže k ráně, harašily štíty, chřestily meče, vzduchem hřměla ohromující píseň válečná. A steré utrpení mučedníků za pravdu i právo zjevovalo se užaslým zrakům a nítilo novou, palčivou bolest v srdci. A v sluch ze rtů panen zaznívaly toužné písně milostné a ženy pěly tklivé, dávné ukolébavky nad kolébkami nemluvňat.

Nezmocnil se junák pokladu, aby jej lakotně ukryl pro sebe, ale kráčel dál a plnýma rukama z něho rozdával.

Bylf od objeveného pokladu vzlétl starý havran, posavadní strážce jeho, a vypustil z peruti své v klín chráněnce Víly pevný brk. I chopil se junák brku, rozpoltil hrot jeho v péro, a vše, co viděl v kouzelném zrcadle, neúnavně črtal na bílé blány, aby viděli také jiní. I viděli českého ducha, ryzí českou duši, a slyšeli tepot českého srdce. Radost i žal a krvavé utrpení všech, kdo luhy domácí byli oživovali před námi.

V čí obraznosti nebyla posud vytanula tucha báje české, junák vkouzlil mu ji rysy svými v duši. V čím srdci byla by vznikla pochybnost o rekovských zápasech a vítězení zetlelých předků, junák Mikuláš každou její stopu setřel bohatýrskými svými výjevy. Čí ucho by nebylo postihlo prostého popěvku národního, Mikuláš mu jej v srdce vezpíval půvabným obrázkem. Kdo jak on sám vyšel v svět z malé dědiny české, tomu přikouzlil vzpomínky na uplynulé mládí pod vol-

ným nebem venkova, a kdož uzřeli světlo světa ve velikém, šumném, přírody prázdném městě, všem těm zjevil, jakým životem dýchaly a dýší kraje české.

V jeho srdci oživly dávné, již již vymírající písně, a v plném znění probouzejí se k novému a nekonečnému životu.

Písní, bájí, životem hrdinným naplněna jest jeho duše, a touto duší vše vyryžováno, očištěno ze rmutu potřísnění i zapomenutí vrací se zrakům ostatních.

Čistá, junácká mysl jeho, prostá vší strojenosti, nalezla živé, nevyčerpatelné zřídlo, jiným tajné a nepřístupné, a ruka jeho neúnavná po život ze zřídla toho váží.

Ze srdce plna obdivu, lásky a přátelství tiskneme všichni čackému junáku v den padesátých jeho narozenin požehnanou pravici s upřímným vroucím pozdravem:

Mikuláši Alši, buď nám dlouho zdráv!!!

Nerudova poslední starost.

Vzpomínka z posledních dnů mistrových.

Bylo v první polovici srpna 1891.

Byly pěkné dni, ale chvílemi profukovalo. V té době vydával se mistr denně dvakrát na obvyklou vycházku. V hodinách poledních a po odpočinku odpoledním, mezi čtvrtou a pátou. Pokaždé stejnou skoro chvíli objevoval se na rohu Spálené ulice, jednou rukou zavěšen v rameno známého svého průvodce, veřejného posluhy Verny, opíraje se o něj plnou váhou těla, a mířil ze Spálené do třídy Ferdinandovy na pravo. Chodíval někdy jenom na počátek Příkopů, kde se časem zastavil u „svého bankéře“ (Seliga), a volně vracel se směrem k Řetězovému mostu, po straně slunečné. Byla-li pohoda zvláště pěkná a stálá, odvažoval se někdy vzhůru na Václavské náměstí, ač mu stoupání do vrchu bylo obtížné.

Bedlivě dával pozor na každé zavanutí vzduchu, a volná jeho druhá ruka přes tu chvíli za-

krývala šátkem ústa. Nesmírně se obával průvanu, nastuzení, a opatrně, u velikém polokruhu obcházíval sklepní otvory, z nichž čišel do ulice chladnější vzduch. Zvlášť úzkostlivě vyhýbal se sklepům v Ovocné ulici. Jeho tělo bylo již velice citlivé. Pečoval hlavně o nohy. Byl před lety přestál dlouhou, trapnou nemoc, zánět vén v nohou, a obával se, aby se tato nemoc nevrátila.

Kdo se s ním častěji stýkali, uhádali z jeho posunků, zda dovoleno připojiti se k němu a osloviti ho, nebo minouti s pouhým pozdravem. Blížil-li se známý, od něhož bylo mistru obávati se přepadu, pozdvihl-li ruku s šátkem, zakryl ústa a kýval z daleka hlavou. Znamenalo to: Dnes nemohu mluviti. Fouká.

Bylo v úterý 11. srpna, když mne jdoucího Ferdinandovou třídou zavolal přítel obchodník, u něhož mistr časem kupoval, a vyřizoval mi:

„Vzkazuje ti Neruda, abys, potkáš-li jej v těchto dnech, přidal se k němu, nebude-li větrno. Chce s tebou mluvit."

Propásl jsem jej druhý den, ve středu, ale zastihl jsem ho ve čtvrtek, 13. srpna. Bylo krásné poledne, slunečno, ticho. Kýval mi z daleka, abych se k němu připojil.

„Chcete za mne učinit zas několik kroků? Máte čas?"

Obstarával jsem mu v posledních letech některé záležitosti.

Přisvědčil jsem a tázal jsem se, oč běží.

Pustiv se ramene svého průvodce, chopil se mého a kráčel podle mne chvilku mlčky.

„Mám jednu starost," počal pak hlasem trochu chraptivým, „kterou bych rád brzy vyřídil. Mám na hřbitově košířském rodiče. Ten hrob jsem vždy na sedm roků vyplácel, aby mi ho nezrušili. A letos tedy zase ta doba vyprší. Již se tam nepochovává, hroby prý se ruší, kosti se přenášejí někam do společného — ani nevím, proč se to vše dělá. Ale nerad bych, aby mně hýbali s kostmi matčinými, zvlášť když při tom sám nemohu být. A bylo mně řečeno, že se hroby na delší dobu již neprodlouží — nerozumím, proč. Tak bych rád, abyste mi došel na záduší a tam požádal, zda je přece možno zaplatit zas na dalších sedm let. Pořád na to myslím, ale sám tam nemohu — do schodů, víte..."

Odmlčel se, a hledě k zemi, kráčel dále.

„Mohl byste tam dojíti snad zítra?"

„Ale třeba dnes, hned po poledni, pane, je-li vám vhod."

„Dobře, dnes tedy. Doprovodíte mne domů a dám vám potřebné papíry a peníze."

Zamířil do Spálené ulice a po chvíli octli jsme se v bytě jeho v ulici Vladislavské.

Svléknuv jen svrchník přikročil mistr ku psacímu stolku a z malé zásuvky na pravé straně etažerku vyňal složku papírů, založených ve čtvrtku papíru modrého, na jakém v posledních le-

tech psával. Na papíře tom byla tužkou slova: Hrob rodičů.

Hledal v papírech a podal mi poslední kvitanci úřadu zádušního ze dne 20. prosince 1884 na 10 zl. 50 kr., „kteréž pan Jan Neruda, spisovatel, co poplatek za ponechání hrobu Barbory Nerudové na 1. Košířském hřbitově, v oddělení: V., číslo řadové 160. do 31. prosince 1891 dnešního dne do podepsané pokladny řádně zaplatil."

Přečetl jsem kvitanci a poznamenal jsem: „Přijdeme časně dost, vždyť to platí až do konce roku."

„Ano, ano," přisvědčoval mistr. „Ale raději dříve. Působí mi velikou starost, aby vám přece neřekli, že se to na dále neprodlouží a abych nebyl nucen kosti přenášeti. Vynasnažte se, aby zůstalo při starém — nerad, tuze nerad bych, aby hrob musil být otevřen..."

Podal mi dvě bankovky a připravený již kolek v obálce, a když jsem odcházel, znova a důtklivě mi kladl na srdce, abych co nejvíce se vynasnažil...

Nevím, odkud pocházela, ale byla to patrně mylná zpráva, že se hroby na košířském hřbitově bezvýminečně ruší a že by se kosti šmahem přenášely. A moje vynasnažení tedy bylo velice snadné. Bez jakéhokoli pozastavení a překážky přijali u pokladny zádušního úřadu obnos desíti zlatých a padesáti krejcarů a vydali mi

kvitanci, že zapraven poplatek za další ponechání hrobu nikoli na sedm, ale na celých dalších deset let, až do 31. prosince r. 1901.

Přímo z Týnského dvora zamířil jsem do bytu mistrova, aby co nejdříve byl prost své starosti.

Vida mě tak brzy vraceti se, pohlédl na mne s otázkou na tváři a na rtech:

„Nuže — co vám řekli...?“

„Vše v pořádku — a bylo ještě šest neděl času po posledním prosinci.“

„Ne, ne, takto je lépe,“ odpovídal, podávaje mi útlou, měkkou ruku svou. „Myslil jsem na to dnem a nocí.“

„A prodloužení platí na deset roků — za stejný poplatek, jako dříve na sedm,“ oznamoval jsem, podávaje mu kvitanci.

Četl kvitanci, oddechl z hluboka, skládal ji pomalu, připojil k ostatním papírům v modrém obalu, a jako by mu kámen se srdce byl spadl, několikrát opakoval:

„To jsem rád! To jsem rád! — Pořád jsem se obával, abych nezmeškal. A tedy na deset roků je zas po starosti...“

Ta dvě slova vyřkl s důrazem.

A po desíti dnech nebylo ho již mezi námi.

O Svatopluku Čechovi.

I. Ke hnízdu pěvcovu.

(Jako z pohádky.)

Podivný za onoho času na blízku příbytkův lidských uhnízdil se pták pěvec. Když poprvé se ozval tlukot jeho klokotajícího hrdla, ještě sice ostýchavý, nesmělý, ale již plný hudebnosti a mocný celé stupnice tónů nevystihlého půvabu a lahody, naslouchali obyvatelé s podivením a rozkoší. Slyšeli do té doby mnoho pěvců opeřenců, jejichž zvuky perlily se v blízkém háji, jejichž pěním zachvíval se vonný vzduch nad kvetoucími lukami, ale zdálo se jim, že snad ještě nikdy útlému hrdlu nebylo propůjčeno tolik něhy a vroucnosti, že snad ze žádné písně nevyzařovalo tolik tepla a lásky. Vroucnost, láska byla v pravdě v každé sloce pěvce neznámého! Pěl k sálavému slunci, zřídlu všeho světla; pěl k polním květinám, skvoucím se v souladu všech barev ohnivých, k symbolům to krásy; pěl k líbeznému

jarnímu vánku i k bouřné vichřici, hřmící bezuzdně nad rolí a nivou, z nekonečna do nekonečna, neodolatelné a nikým nespoutané, symbolu to nejvyšší svobody, již tolik miloval; pěl ke hnízdu svému rodnému, z něhož byl vzlétl na volnou svoji životem pouť, a byly to zvuky tklivé nanejvýš, zasvěcené onomu koutu otcovskému, dávno bouřemi času rozmetanému, roznesenému, z něhož vyšel, aby se do něho nikdy nevrátil; ale tóny nejvroucnější linuly se ze zpěvného hrdla jeho, když opěvoval bor i háj, pole i luka, nad nimiž tolikráte zaskvělo se hřejné slunce v plné slávě, ale nad nimiž stejně často ponurá říše tmy rozestřela mrákotné, těžké, černé peruti své, jimiž dusila všechen dech a život, všechnu sílu i vzlet, všechen úsměv radostný i zvuk rodné řeči, kterouž za slunných dnů volně hlaholeno kolkolem: když opěval, co bylo zváno vznešeným jménem vlast.

Pěl zvukem sladkým, ale nikoli to nebyl slavík, jehož hrdlo klokotá jenom nápěvy milostnými. Pělť i hlaholem mohutným, kdykoli mračná obloha bouři věstila. A když vichrové zkázní rozpoutali se nad krajinou a nárazy svými ohýbali vrcholky stromů a prali do lesních velikánů, jako by je z kořenů vyrvati chtěli — když zloba živlů všech se spojila, aby novou zkázou zpustošila krajinu, jedva se zotavující z mnohých pohrom předešlých — tu pěvcův hlas vyrůstal v sílu obří a zápolil s tím jekem živlů úkladných a

slyšán byl i v bouři praskotu a v hromu duněni. A jeho zpěv byl povždy posluchačům výstrahou i posilou, byl i neklamným proroctvím, že zase vzejde v plné kráse slunce velebné, zřídlo světla, tepla, krásy, života.

Byl málo kdo tak šťasten, že zřel ptáka pěvce zázračného. Zněl jeho hlas, však jeho hnízdo bylo ukryto. Slavík je to! jedni tvrdili, slavík velký, posud neznámý. A jiní, kdož se domnívali, že ho vystopovali, líčili jej jako sokola, který výše povznáší se nežli slavík. A ještě jiní dokazovali, ne že sokolu, ale orlu podoben jest pěvec pták, neboť že nad slavíky, nad sokoly krouží vysoko a zorem svým od konce na konec přehlíží krajinu, a vroucí písní zvoní srdcím všem, jež byl zrodil společný a rodný jeden kraj.

A měli všichni pravdu. Byl slavík to i sokol a byl orlem. Byl podivný to pěvec pták, jenž pěním oblažoval, vzbouzel, těšil, sílil celou vlast a vždy se vracel k sídlu svému, hnízdu skrytému.

Avšak — — Přišel čas, že bylo pěvci těsno na blízku lidských příbytků. To město, v jehož nejbližším sousedství byl si hnízdo založil, šířilo se víc a více, komíny vždy hustšími mraky naplňovaly čistý vzduch, jejž pěvec pták tolik miloval, hřmění kladiv a strojů rachocení opanovávalo vždy větší rozlohu. Bylo rušno kolkolem jako v mraveništi — pták pěvec miloval tišinu lesa a květné lučiny, bzučící tisícerým hmyzem.

A jednoho dne odlétl, aby nové klidné sídlo vyhledal, aby nové hnízdo sobě zbudoval.

Odletěl, však nezmizel. Třeba opodál, pění jeho jako dříve slyšáno bylo celou krajinou. Bylť silný jeho hrdla zvuk a každému jeho tónu bylo každé ucho přístupno. Pěl tak, že všichni rozuměli. V tom byla síla jeho zpěvu, jeho účinek.

Pak pravili, že pěvec stárne. Jen věkem stárl, nikoli však duší, srdcem. Jen peří jeho šedivělo víc a víc — a ono nikdy nehrálo barvami zářivými. Čím pěvec vzácnější, tím prostší jeho šat. Byl věkem stár a ještě krásně pěl a bylo rozkoší mu naslouchat.

Vyrůstala pacholata v jinochy, jinoši zráli v muže, pěvcova píseň u večer je konejšila v spánek, však s novými jitry jásavě je k novému budila životu. A přešlo ještě mnoho let.

Pak pravili, že není v svatém háji pěvce již, že odlétl kamsi do neznámých výšin, do vlasti šťastnějších a lepších než luh pozemský, do vlasti klidu věčného a míru.

Však nikdo nevěřil. Neboť dále zněly jeho písně, ač nikdo pěvce nespatřil. Vanuly a šuměly hájem i borem, něhou se ozývaly kvetoucí lučinou, vlnily se zlatým obilím, splývaly s mocným hukotem živých řek, letěly na perutích větru a zaznívaly pod střechou každé chýše.

To pěvcův odkaz byl. Když jeho vypršela doba, vznesl se chvějnou perutí vysoko k dlou-

hému, dalekému, bezcílému letu, a zemi té, v níž dočasný byl jeho byt a již ze vší duše a ze srdce tak vroucně miloval, zanechal na vždy krásné, jímavé, horoucné písně své...

*

(Což není pohádka.)

Snad jsem slyšel kdysi tu pohádku, snad jsem ji četl. Nerozpomínám se. Ale vím, že nikdy nenajdu slov, abych vypravoval pohádku tak, jak zněla původně.

A vím, že byl pohádkově krásný, mrazný den, když jsme se vydali k útulnému, tichému venkovskému hnízdu našeho drahého pěvce, abychom mu přinesli pozdrav milujících přátel ke dni, v němž měl spatřiti Abrahama. Měli jsme mu říci, jak jej v š i c h n i máme rádi — ač to jistě ví — a chtěli jsme mu říci, jak mu na věčném Osudu vyprošujeme, aby ještě dlouho s námi zůstal — ač jest o tom jistě přesvědčen.

Jak nás těšilo to poselství! Spatříme jej zase! Dlouho jsme ho neviděli. Byl nám jeho pohled vzácný vždy, i když v Praze bytoval. Znali jsme jeho odpor ke všem okázalostem, znali jsme jeho lásku k tomu domácímu zátiší a šetřili jsme ji. Jen v nejnutnějších případech jsme ho vyhledávali. Tak stalo se, že velmi zřídka jsme se s ním setkávali. Jednou, dvakráte do roka snad.

Však dnes jdeme k němu jako vyslanci Máje, sdružení literátů, jehož vznik i další život sledoval s účastenstvím, třeba z povzdálí, jemuž povždy osvědčoval přátelskou oddanost. Sami, z vlastních pohnutek ho navštěvujíce, byli bychom šli ostýchavě; ale jako vyslaní kráčeli jsme směle. Znáte staré pravidlo, že posel má býti bez překážek přijat, vyslechnut. Byli jsme posli — jaký to milý úkol. K němu, ku pěvci Svatopluku!

Však i při tom bylo šetřiti veškeré opatrnosti, abychom nepřišli na prázdno. Především nečekali jsme na den jeho padesátých narozenin. Lehce by nějaký dopis předčasný, nějaká návštěva dřívější mohla básníka upozorniti na hrozící nebezpečenství návštěv hojnějších v onen den, kdy bychom ho pak jistě nenašli doma. Máme zkušenosti. I použili jsme dne nedělního, kdy nemohl tušiti návštěvu gratulantů tak časných.

Vlak vyklopil nás na stanici neratovické a odtud bez meškání nastoupili jsme cestu k Obříství, vzdálenému as půldruhé hodiny cesty. Zasněžená krajina třpytila se v jasu slunečném. Činila dojem zimy, snoubící se již již s jarem. Na zemi lehký, mělký sníh, z něhož neohroženě vyráželo pučící obilí, a nad tím již závany svěžího, vonného vzduchu, věštícího příští Vesny.

Jediná starost všechny nás ovládala. Zda ho najdeme doma? Cesta rozkošná, a přece jen

jako by loudavě ubíhala. Již již abychom byli v onom neznámém domku, v němž rozbil stan svůj. A zas obavná myšlenka: neleží domek jeho kdesi, odkud viděti široko daleko, každého blížícího se? A spatří-li pět lidí, neunikne-li nám, pojat předtuchou?

Bohudík, naše obavy neuskutečnily se. Snad proto, že jsme za obcí Libiší byli dohoněni malým, prostým průvodem tří osob, z nichž jedna nesla v loktech nemluvně, zahalené povědomou brokátovou přikryvkou s křížem? Toť „moudrá žena", jak jim říkají Francouzi, vedle ní kmotra a vedle té otec. Patrně otec. Kdo jde tak pyšně, když ke křtu nesou synka? Chvátali také k Obříství, předhonili nás. A když kráčeli mimo, jako jedněmi ústy pronesli jsme pozdrav tomu malému na cestu životem. A moudrá žena děkujíc dodávala:

„Páni budou mít štěstí, ať jdou kamkoli, když se setkali s křtěňátkem!"

Dobré proroctví. A splnilo se.

Ještě dva, tři chodce potkali jsme, blížíce se k sídlu básníkovu. Ale žádný z nich nemohl nám podati zprávy o poloze jeho obydlí.

Až v obci samé. Tu hlouček chlapců trávil nedělní klid za prvními humny nějakým tichým, neřvavým hovorem.

„Hej, synku!"

Přiběhli dva.

„Víš, kde tu bydlí pan Čech?"

První zůstal odpověď dlužen, ale na druhém bylo znáti, že něco ví, že však si nedůvěřuje.

„Nuže, ty?“

„Pan — Svatopluk?“

„Ano, ano...“

Vyrozuměli jsme pak, proč bylo klučinovi pochopitelnější křestné jméno. Čech! To chápal tak, že každý je Čechem, kdo česky hovoří. A to pokládal jen tak za přídavek. Ale Svatopluk! Tak se každý nejmenuje. To tedy jest pravé jméno.

„Vím, kde bydlí.“

„Veď nás tedy.“

A vedl a věděl skutečně více, než jsme se domnívali.

„Znáš pana Svatopluka?“

„Neznám.“

„Proč?“

„Nevídáme ho.“

„Myslíš, že ho najdeme doma?“

„Ano. Nikam nechodí.“

„Víš, co dělá?“

„Spisuje.“

Aj, to ví. Chlapík probudilý. A teprv žák druhé třídy. Možno, že by se z těch našich vrchních „desíti tisíc“ vyklubalo zahanbující procento, které by vědělo sotva více.

„Co pak spisuje?“

„Písně! Písně pro školy.“

„Znáš nějakou?“

„Teď se jednu učíme. ‚Sivá holubičko‘...“

V tom okamžiku skutečně jsem se neupamatoval, zda pěvec náš napsal „Sivou holubičku“ čili nic, a moudře jsem dále nepátral.

„Vyprávěl ti pan učitel ve škole o panu Svatoplukovi?“

„Ne — ale tatínek.“

„Čím je tvůj tatínek?“

„Strážníkem.“

Pak arci je spolehlivě zpraven. U nás opravdu vědí strážníci o každém, kdo píše.

Dovedl nás k úhlednému, bílému domku s červeným krytem, zánovnímu — (ó, číslo vám neprozradím) — jehož pět oken ověšeno jest bílými záclonkami.

Vstoupili jsme dvířky do zahrádky, odkud je vstup do domku. Bystrý školák s královskou odměnou upaloval zpět ke kamarádům.

Vystoupili jsme as po desíti schodech, zazvonili. Dvéře se otevřely, a zjevila se venkovská dívčice, která nás prve byla předešla. Poslice poštovní.

„Co chtějí?“ zněla resolutní otázka.

„Pan Svatopluk Čech doma?“

„Ano.“

„Ohlaste nás.“

Místo odpovědi zavřela před námi zas rychle dvéře, neprodyšně. Ah, doma jest náš drahý přítel a nemůže uniknouti.

Avšak — chyba lávky. Jásáno předčasně. Objevila se zase dívčice, s vážným pohledem, neúprosná, a s jejích rtů splynula otázka: „Co prej chtějí?“

Nezbývalo než podati jí navštívenky. Zatřáskla opětně dvéře pavlače — ale za okamžik zas otevřela, a tvář její, teď poněkud rozpačitá, halila se v úsměv přívětivější, když z rozkazu pana domácího vpouštěla nás dveřmi na pavlač, do předsíňky, a odtud odváděla do levé, přijímací světnice.

Za dveřmi jizby pravé, ve své to pracovně, seděl tou chvíli mistr Čech a dokonával nějakou korekturu, pro niž si byla poslice přišla, aby ji v čas dodala ke vlaku.

A v jizbě, do níž nás uvedla, shledali jsme onu milou, povědomou výzdobu, kterou jsme znali z básníkova bytu pražského. Tu podobizny rodinné, tu několik reprodukcí obrazů Brožíkových, a tu serie kreseb milého našeho Mikuláše Alše, kroje a rázovité postavy z různých krajů českých.

Nečekali jsme dlouho. Za krátko vstoupil Čech, zjevila se jeho tvář, tak dobrá, jako vždy, usměvavá, a řadou vítal nás a ruku podával.

Pěvec tušil, proč přicházíme, a naše oslovení zodpověděl svým prostým, milým, nelíčeným způsobem. A když po uvítání vyjeven účel naší výpravy, stal se drahý Svatopluk naším hostitelem, hospodářem. Chleba nám podal a ve chvíli pě-

nila se chmelovina beřkovická ve sklenicích a sám nanesl nám příkusků ke chlebu.

Potom vyvedl nás do zahrady, okázal nám celý svůj majetek, okázal, kde co zasadil a kam ještě co hodlá zasázeti, podnikl s námi procházku po obci — a zatím pod jeho střechou vařilo se pro nás všechny. Nedal jinak, musili jsme zůstati na poledne. Bylo ku podivu, kterak skromná jeho domácnost za kraťoučko pořídila oběd pro pět nenadálých hostí. Potom dal navařiti černé kávy, vytasil se s doutníky, jichž celou zásobu jsme proměnili v dým, a besedoval s námi ve své pracovně, naslouchaje všem novinkám z Prahy, jež jsme věděli, a vyptávaje se, co kdo z nás chystá nového.

A zase, jako někdy za vzácných okamžiků v Praze, rychle plynul nám čas v jeho společnosti, až nadešla chvíle rozchodu, bychom dostihli vlaku. Nepropustil nás jen tak. Vypravil se s námi na cestu a doprovodil nás přes polovinu, do obce Libiše, kde jsme všichni společně vešli do starobylého gothického kostelíku ze století snad čtrnáctého, vyzdobeného prastarými malbami na stěnách, které snad po staletí byly zabíleny, ale před nemnoha lety objeveny a zcela odkryty.

Po návštěvě tohoto kostelíku památného, avšak velice schátralého — bohužel — nastalo skutečné loučení.

Upřímně, srdečně rozloučil se s námi a na tváři jeho bylo plno vlídného usmívání.

Posměváček jeden z nás pronesl, že mu připadá, kterak pěvec ještě vlídněji hleděl na nás nyní, když jsme odcházeli, než když nás spatřil vstupující. Ale pravím, byl to posměváček.

*

II. Kterak nám jubilant unikl.

(Psáno roku 1896, při padesátých narozeninách básníkových, pro Akademii Máje v Pečkách.)

Dnes již mně drahý náš mistr Čech promine, že vydávám na veřejnost, co jsem zaznamenal před desíti lety, byv požádán, abych o večeru Máje vyprávěl cosi z jeho života. Ještě bych posečkal, snad až k budoucí oslavě narozenin jeho po dalších letech desíti a dvaceti, neboť pevně doufám nejen sám, ale se mnou všechna srdce česká, že za požehnané dílo jeho dopřeje mu osud, aby se dočkal života nejdelšího a s ním i šťastnějších změn v životě národa, jemuž sám tolik dal. Ale dočkáme-liž se všichni s ním? A pohněvá-liž se právě na mne, když jiní přede mnou již tolik na něj vyzradili?

*

Osobnost Svatopluka Čecha jest přemnohým lidem pouhou pohádkou. I lidem, kteří žili v nejbližším jeho okolí. Jeho prostý, skromný způsob

života jako by zahalen byl tajemnou clonou, kterou odestříti troufají si i důvěrní přátelé jeho jen s jistým ostychem.

Jako král ptactva orel hnízdí na nedostupných skalách; jako král pouště lev se ukrývá v nedostupných průsmycích a slujích — tak i milý náš pěvec od jakživa vyhledával samotu a čím dál úzkostlivěji se vyhýbal hlučným střediskům lidstva.

Již tomu značná řada let, co tichou domácnost svoji vynesl na dobro z rušného středu Prahy, uchyluje se na předměstí, do Vinohrad. Nové to město tehdáž — téměř před dvacíti lety — teprve vznikalo, a Čech ubytoval se skoro na samém rozhraní, v ulici Vocelově. Avšak podkopná a rozkopná činnost podnikatelů stavebních rozmáhala se, kolem tichého s počátku příbytku Čechova jizvena dál a šíře slibná půda, do nedávna osívaná a ševelící v letě vlnícím se zlatým obilím — již to nebyla pole a luka, poslední strniště byla zdupána inženýry a políry, vyměřovači a spekulanty; kde ještě nedávno v žlutém obilí modraly se chrpy a rděly kalíšky koukolu, rozkládaly se nyní rozbrázděné rýhami základů parcely a kupily se těžké hradby cihel, vyrůstaly kopce písku, syčelo v jamách vápno. Idyla tichého bydlení venkovského byla navždy zničena.

Čech strhl svůj stan a putoval dále od Prahy, do třídy Palackého na cestě k Vršovicům,

která jen znenáhla vzrůstala. Tu stály domy porůznu, na jedné jen straně, a proti nim rozkládalo se ještě veliké pole a za ním Kravín s proslulou svojí zahradou, v níž vládl známý pan Truneček, šenkýř piva plzeňského a telecích řízků neúnavný vyrábitel.

Avšak také tato končina propadla za několik let bezuzdné vášni podnikatelské nadobro, domy zdvíhaly se i na levé straně silnice vršovické, pozemky Kravína rozparcelovány, stržena jest aréna Pištěkova a posunuta o několik honů cesty dále, k samé vodárně vinohradské, v povýšeném altáně Kravína dozněl poslední koncert, z kořene jsou vyvráceny staré stromy zahrady kravínské, rozvalen jest sál taneční i tak zvaný rytířský, volná prostora před okny Čechovými proměněna jako v rumiště — a po několika měsících vyzvedly se tu slité, těžké, dusivé skupiny čtyřpatrových činžáků, s jednotvárnými řadami nesčíslných, všetečných oken, činžáky jako hrady, z nichž trčelo k nebesům na sta komínů.

Jako vyplašený pták zdvihl se zase milý náš Čech a odletěl v jinou stranu, kde doufal nalézti klid a mír, klid pro tichou, neúnavnou svoji práci, mír pro duši po denním díle, čistý vzduch pro plíce a kus širokého, dalekého obzoru, pastvu pro oči. Usídlil se nyní na Letné v čís. 557, v nejvyšším patře vysokého domu, nazvaného „u elektrické dráhy“.

Vídali jsme ho častěji, pokud bydlil v ulici Vocelově, objevoval se nám již vzácněji, když se byl ubytoval v třídě Palackého, v čísle 175, ale když jej vítr zavál na Letnou, zmizel nám téměř na dobro s obzoru. V Praze skorem nebylo ho vídati. Bylo málem událostí, kdykoli kdo z našich přátel sděloval večer novinu: „Spatřil jsem zde dnes Čecha — byl tam a tam.“ Jen málokdy odvažoval se do města, ale prchal ihned, jakmile postřehl, že je poznán a pozorován. Tak jednoho dne octl se v kavárně Hlavově (nyní Bristolce) u Jindřišské věže, v kavárně poněkud odlehlejší, o níž se domníval, že je navštěvována vrstvami lidí, kteří sotva věnují pozornost literátu. Přišel, aby si prohlédl některé časopisy, jichž jinak nemohl vídati. Usedl do kouta nejodlehlejšího a ohradil se zde novinami, nad nimiž sklonil hlavu, protkanou již vlákny stříbrnými.

Ještě nedopil sklenici kávy, ještě nedokouřil prvý svůj doutník, když náhle zaznělo opodál: „Moje nejhlubší úcta, vašnosti!“ — Čech vzhlédl zaražen — před ním klonil se hluboko jeden z pražských nakladatelů, který byl — denním hostem této kavárny.

Čech opětoval pozdrav, ale již četl roztržitě, a zbystřený jeho sluch postihoval za nedlouho tajené šepoty, nesoucí se stůl od stolu: „To je Čech — básník Svatopluk Čech...“ A ač

nevzhlédl, cítil přece, že desatero, dvacatero zraků na něj se upírá.

Tedy ani v této vzdálené, vystrčené kavárně není jist a bezpečen! Již vůbec nečetl — jenom se ukrýval za archy potištěného papíru, po chvíli pak vstal, zaplatil, odešel — a nikdy již neobjevil se zde, ani snad v jiné kavárně pražské.

Rozumí se, že ani mezi nás nepřicházel. Nevím, zda navštěvoval staré přátele své v bytech, ale v nějaké větší společnosti, u poháru piva v hostincích, ve spolkových schůzích Máje neviděli jsme ho nikdy. A jen málokdo z nás a málokdy odvažoval se vyrušiti jej v jeho vzdáleném příbytku — a málokomu zdařilo se zastati ho. Dvéře jeho bytu bývaly neprodyšně uzavřeny, uzamčeny, nad jeho tabulkou na dveřích skoro stále byl přibodnut lístek, na němž napsáno bylo povědomou jeho rukou: N e n í d o m a.

A kdo zvonil u jeho dveří, obyčejně marně zvonil. Dvéře Čechova bytu neotvíraly se.

Blížil se den 16. února r. 1893, den čtyřicátých narozenin básníka Jaroslava Vrchlického a výročí jeho dvacetileté činnosti literární. Jemu na počest připravována zvláštní čísla illustrovaných časopisů, jemu také ve spolcích studentských i literárních chystány blahopřejné adresy a v různých jiných podobách projevy úcty i díků za velikou jeho práci životní.

Tu proskočilo, že v touž dobu spadá také dvacáté páté výročí básnické činnosti všem nám drahého Svatopluka Čecha. Vlastně těch dvacet pět let požehnané jeho práce bylo vyplněno již o několik neděl dříve, avšak bodrý Svatopluk Čech ve vrozené skromnosti své nikomu se o tom nezmínil — snad ani sám toho nevzpomněl. Nyní však datum objeveno, a tak mělo býti obojí jubileum spojeno. Vrchlický dvacet roků, Čech dvacet pět, tak tu kráčeli v před a výše jeden vedle druhého, nám milí, vzácní, drazí, vzorové nedostižní, v práci neúnavné.

Ve spolku českých spisovatelů belletristů Máji radostně bylo usneseno, že jubileum obou básníků oslavíme přátelskou společnou večeří v sále Měšťanské besedy pražské. Jenom náš kruh spolkový, belletristé sdružení v Máji, měli jsme se sejíti, abychom přinesli hold oběma milým členům svým, z nichž starší, Svatopluk Čech, byl také rok předsedou Máje.

Avšak jubileum Vrchlického nevyznělo dnem jediným, jako se samo sebou rozumí; v divadle bylo mu uspořádáno několik slavnostních představení, na jeho poctu pořádány mnohé večery přátelské, k nimž zván a k nimž se dostavoval s neúnavnou čilostí, a tak Máj z těchto příčin ustanovil večírek svůj až na den 2. března. Rozeslána pozvání členům a docházely potěšitelné a horlivé sliby od členů hlavně venkovských, že v ten den jistě do Prahy zavítají.

Hlavní však věcí nám bylo, aby se dostavi také oba oslavenci. O Vrchlickém nebylo po chyby — slíbil určitě a dostojí. Avšak Čech — Čech! Bylo nepochybno, že se nás sejde víc než pět — že se nás sejde snad čtyřicet, sna padesát — a hleděli jsme — aspoň mnoz z nás — s obavou k jeho známé plachosti. Ne bude mu společnost příliš četná, hlučná? Al jiní zase slibovali — dosti lehkovážně, jako b za něj mluvili —' že jistě přijde, že ho přivedou

Ah, zdálo se nám skutečně, že jinak to ne půjde, než přivésti jej. Zmocniti se ho a nedo pustiti, aby unikl.

První věcí bylo pozvati jej na ten večer Tento diplomatický úkol svěřen byl dvěma hla vám z nás nejrozvážnějším, přátelům M. A. Šimáčkovi a K. V. Raisovi. Nebylo třeba dokazovati jim, jak důležitou úlohou jsou pověřeni, věděli, co nám znamená jeho přítomnost. Dovolávali jsme se jejich výmluvnosti, jejich obezřelosti. Podjali se úkolu toho s tváří nejvážnějš a hned prvé neděle vypravili se k Čechovi.

Snad mnohý z vás pamatuje se, že v čísl 8. Lumíra z roku 1893 vylíčena je tato jejich výprava k Čechovi a její výsledek. Jen pro celistvost a vyličení historického pochodu opakuj to několika slovy.

Oba vyslanci Máje bez dechu dostoupili třetího patra domu na Letné a stanuli u dveří Čechových — stanuli a stiskli zvonek. Za dveřmi

v prázdné prostoře předsíně rozezvučel se zvonek do nedělního, mrtvého ticha, rozezvučel a dozněl — a dvéře zůstaly zamčeny. Teď teprv povšimli si delegáti lístku, vetknutého za tabulku se jménem Čechovým: Není doma.

Osudná nehodo! Ale jakáž pomoc! Vyslanci Máje vytáhli svoji visitku, napsali na ni několik slov, zatkli ji vedle osudného „Není doma" a s těžkou myslí kráčeli pak procházkou do Královské obory.

Asi po dvou hodinách vraceli se ku Praze a řekli si: „Podívejme se, zdali se Čech již nevrátil?"

Pomyšleno, vykonáno. Opět vynesli se do třetího patra a přikročili ke dveřím. Bohužel — ještě tu trčela cedulka: Není doma. — Avšak, co to? Visitka, kterou tam byli zarazili, zmizela. Kdo ji vzal? V celém domě bylo tak ticho — od jejich prvé návštěvy sotva sem cizí noha vkročila — a jaký by měl kdo užitek z nepatrné, popsané visitky? Arci, je známo, že v Praze kradou se i visitky s dveří obyvatelů k všelikým nekalým účelům — avšak visitka literátova? visitka českého spisovatele? Na tu sotva kdo co půjčí.

A divné podezření vzniklo v duších obou vyslanců. Nevytáhl visitku sám — Čech? Ale učinil-li tak — tedy je doma, a prožluklý ten nápis „není doma" je pouhým klamem!

A bylo tomu tak.

Přátelé naši teď zvonili, jako by hořelo — a pojednou tam uvnitř, v mrtvém tom tichu, když se zvonek odmlčel, ozvalo se vrznutí dveří pokoje a čísi tiché kroky ke dveřím předsíně. Dvéře se odemkly, otevřely, a na prahu stál — Svatopluk Čech.

Vyjednávání netrvalo dlouho. Vzpíral se sice Čech na počátku, opět a opět dokazoval, že nikam nechodí, ale když mu namítnuto, že bude mezi svými, mezi známými, z nichž mnozí jsou dávní přátelé jeho — přislíbil, že přijde.

Radosti plni vraceli se naši vyslancové. Ještě toho večera oznámili potěšitelný slib Čechův několika přátelům, očekávajícím výsledek při poháru piva kdesi v pivnici, a v nejbližší schůzi Máje přednesli úředně a obřadně výsledek svého poslání.

Radost byla všeobecná. Avšak — tuto musím vyznati: nesdílel jsem nadšení ostatních. Nemohl jsem se zbaviti jisté nedůvěry, s kterouž jsem se také netajil. Navrženo tedy, že Čech má býti v den 2. března do schůze přiveden, totiž přivezen, a vykonání tohoto únosu svěřeno zase týmž členům výboru, kteří ho byli pozvali: Šimáčkovi a Raisovi. Nechť dokonají svoje dílo.

Ale ani to mi nestačilo. Přednesl jsem návrh ještě prohnanější. Aby totiž někdo z nás od časné hodiny odpolední hlídal dům Čechův, by neuprchl dříve, než naši vozatajové pro něj přijedou. Opatrnosti nikdy nezbývá.

Tehdejší jednatel Máje Ant. Klose byl vyhlédnut, aby vykonal toto bezpečnostní opatření. Vylíčili jsme mu nejen velikou důležitost, ale i vážnou zodpovědnost jeho poslání. Dovolávali jsme se jeho neohroženosti, svědomitosti a funkce jednatelské, zapřisahali jsme ho při všem, co mu svatého, aby hleděl očima otevřenýma, na všechny strany, všemi směry, a kdyby snad si nedůvěřoval, aby vzal s sebou posilu.

Jednatel spoléhal na vlastní bdělost a sílu, pronesl cosi taky o svém bystrém nose, zaručil se nám, že oslavence nepropustí, a když mu v den slavnosti vypršela úřední povinnost, odebral se rovnou do hostince, ležícího proti bytu Čechovu, a kryt záclonkou upíral slídivé zraky na vrata domu „u elektriky", číslo popisné 557.

Bylo po šesté hodině, když k domu tomu přihrčel a před ním zastavil povoz. Z něho — každý jinými dvířky — vyskočili Rais a Šimáček. V tom okamžiku také vyrazil ze své zálohy jednatel a několika dlouhými kroky přidružil se k oběma přátelům.

Polohlasně, skoro šeptem vystřídáno několik slov.

„Neodešel?" tázali se oba příchozí.

„Neodešel," odpovídal přesvědčivě jednatel. „Tři hodiny sedím naproti, dívám se na vrata, ani jsem nemrkl — myš mně nemohla proklouznout."

„Tedy je doma?"

„Doma je! Vzhůru jen, pro něj! Sám zůstanu zde dole pro všechny případy."

Naši dva vyslanci stoupali vzhůru, k bytu Čechovu. Na dveřích jeho trčela sice povědomá cedulka „N e n í d o m a", ale přátelé se usmáli. Tento zálud znali již. Dnes jich neomýlí! Ještě dopjali pečlivě rukavičky a společným hmatem, bez okolků stiskli knoflík elektrického zvonku...

— — — — —

Zatím v Praze ve Vladislavské ulici, v menším, skvěle osvětleném a vytopeném sále Měšťanské besedy scházela se družina Májová. Povinnosti přátelské zejména horlivě zadost učinili členové z venkova. Tu byl nejstarší náš pěvec, Heyduk z Písku, Herites a Mokrý z Vodňan, Štolba z Pardubic, Pippich z Chrudimi, Adolf Černý z Hradce Králové — ba dostavil se také milý, ostýchavý Leger z Kolína, jeden z oněch, které jsme nejřidčeji mezi sebou vídali. Přibývalo i členů pražských, již mezi námi byl i Vrchlický — počítalo se nás ke čtyřiceti. Sedmá hodina dávno minula — netrpělivě hleděli pořadatelé ke dveřím, kdy se otevrou a kdy v čele tří svých průvodcův a drabantů vstoupí Svatopluk Čech.

O půl osmé dvéře se otevřely, tiše, neslavnostně, a jimi vstoupili Rais, Šimáček a jednatel Klose. Sklíčené, rozpačité jejich tváře mluvily zřetelně, a nerozuměl-li kdo této němé řeči, několik jejich slov objasnilo stručně situaci.

Svatopluka Čecha doma nenašli. Zoufale zvonili u jeho dveří, div aparát nepolámali, vzbouřili celé patro a zvěděli na konec nejen od sousedů Čechových, ale také od jeho domovnice zdrcující zprávu, že pan Čech odešel z příbytku svého hned po obědě. Kam odešel, nikdo nevěděl. Nebylo nejmenší stopy, nebylo stínu znamení, kterým směrem by se měli dáti, aby ho nalezli, aby se ho třeba násilím zmocnili a do přátelské naší schůze přivedli. Tomu onomu z nás chtěla ze rtů vyklouznouti výčitka, že delegáti nevynaložili vše, aby útěku Čechovu zabránili, že nevykonali poslání své dosti svědomitě, avšak truchlivé jejich tváře vzbuzovaly soucit.

Chudší o stolovníka vedle Vrchlického nejvzácnějšího, bohatší o novou zkušenost, zasedli jsme konečně k polévce, která již již vychládala.

Při večeři svěřil se nám nejbližším přítel Šimáček, že již cestou k Čechovu bytu byl plný obav, neboť dostal od Čecha v poledne stručný lístek, kterým žádal, aby večer jeho nepřítomnost omluvil, neboť prý pro nenadálou překážku se dostaviti nemůže. Šimáček ovšem pokládal „nenadálou překážku" za pouhou vytáčku, a spoléhaje na stráž, kterou u domu Čechova konal jednatel, doufal, že jubilant neunikne a osobnímu zakročení delegátů neodolá.

Ale Svatopluk Čech, snad i to předvídaje, unikl, jak řečeno, časně odpoledne. Pak ovšem

jednatel, který se dostavil na stráž o hodinu později, neshledal nic podezřelého. Hlídal chudák prázdný dům.

Ale kam uprchl milý náš Čech? Záhadu tu vysvětlil nám sám o osmé hodině večerní telegramem z — Kolína.

A telegram ten zněl:

„Jako Jidáš líbající Krista posílám všem vřelý pozdrav z Kolína.

S. Čech."

Po přečtení tohoto telegramu rozpomenul se pojednou soudruh náš Leger:

„Můj Bože, vždyť já, když jsem na nádraží kolínském čekal na vlak do Prahy, zahlédl jsem na peroně muže, který slezl s vlaku pražského a který se mně nápadně podobal Čechovi, ale ani ve snách mi nepřipadlo, že by to byl skutečně on. Vždyť jsem právě odjížděl k jeho jubileu, vždyť jsem byl přesvědčen, že se s ním večer shledám v Praze...!"

Ale taky Svatopluk Čech nepochybně spatřil a poznal Karla Legra na nádraží, a ještě snad se obávaje, že by byl prozrazen dříve, než vyvázne ze všeho nebezpečenství, necítě se ani v Kolíně dosti bezpečným, nesetrval ani tam. Aspoň jsme později zvěděli, že večerním vlakem svezl se dále do Nymburka a teprv tam přenocoval.

Tehdáž byl to poslední pokus, abychom Svatopluka Čecha mezi sebou uvítali. Od onoho

dne neučinili jsme tak již, vědouce, kterak v plachosti své utíká se k prostředkům nejkrajnějším, aby unikl jakékoli okázalosti a veřejnému účastenství. Vždyť bychom nemohli zodpovědět svému svědomí, abychom ho donutili snad k útěku — za moře...!

*

III. Svatopluk Čech redaktorem.

Svatopluk Čech byl vzácným redaktorem.

Kdo ze starších nyní literátů odvažoval se s pokusy svými na veřejnost v letech sedmdesátých a komu bylo dopřáno setkati anebo stýkati se s Čechem jako redaktorem Lumíra a později Květů, nezapomene nikdy na jeho neobyčejnou laskavost. A v srdci mnohého z nás do smrti nejdelší nevyhyne taky upřímná a hluboká vděčnost k Čechovi za slova, jimiž uměl povzbuzovati, dodávati sebedůvěry a podněcovati k další práci.

Nemluvil bych však pravdu, kdybych řekl, že jsme se k Svatoplukovi Čechovi odvažovali směle a bez obav. Z jeho osobnosti vanulo na nás vždy cosi vyššího, vznešeného, co naplňovalo ostychem i na vzdálenost a co za blízkého setkání s ním skoro tísnilo. Mnohému z nás přede tváří jeho bylo jako hříšníku před knězem.

Soudím, že to právě vyplývalo z vlastní jeho skromnosti, ze způsobu, jakým s námi jednal. Hovořil mírně, tiše, a když ho pokus literární zcela neuspokojoval, když si přál změny sebe nepatrnější, dotýkal se toho téměř omlouvavě, jako by se obával, aby neublížil.

Ale když ho práce uspokojila, pak to projevil začátečníku způsobem, že se v mladém a posud beznadějném človíčku před ním radostí až dech zatajil, tváře zahořely, srdce se rozbušilo, každý nerv rozechvěl. Sebe menší přednost literárního pokusu vynesl a mluvil čím dále důrazněji, na nic nezapomínaje. Bylo zřejmo, jak bedlivě věc pročetl, každou podrobnost podržel v paměti.

Ale jako by tušil, že mladému autoru působí rozpaky, třeba radostné, jen chvílemi pohlédl mu přímo v tvář. Jinak, pohrávaje si s doutníkem, bez něhož nebylo lze Svatopluka Čecha si pomysliti, hovořil se zraky sklopenými.

Odchod od Čecha po takovémto setkání! Jaká radost netušená, jaké naděje do budoucna! „Svatopluk Čech schválil moji práci! — Svatopluku Čechovi se l i b i l a! — Svatopluk Čech ji uveřejní!"

Po takovémto setkání s Čechem byl nám vzduch křišťálnější, nebe modřejší, slunce skvělejší a hřejnější, květiny vydechovaly silnější a omamnější vůni. Ó, kéž trvá dnešek desatero-

násobně, kéž nad ním slunce nezapadne, kéž ani slůvko Čechovo nevymizí nám z mysli!

A v srdci svém budovali jsme oltář a na něj vstavili jsme milovaného toho muže. Pro Svatopluka byli bychom šli do ohně.

Avšak ani později ostych náš nepomíjel. Odvažovali jsme se přiblížiti k němu jen v naléhavé nutnosti. Byli jsme si vědomi, jak vysoko jest nad námi. Setkání s Čechem bylo nám svátkem. Ale vždy taky povzbuzením, posilou ve chvílích kolísání, vzpruhou v okamžicích beznaděje. Několik upřímných slov od Čecha smiřovalo nás s jakýmkoli protivenstvím života. Cítili jsme, jaké to šlechetné srdce k nám promlouvá.

*

Než Svatopluk Čech byl i redaktorem, který uměl příspěvky vymáhati. Způsobem tak milým, upřímným, že byl člověk nešťasten, jestliže nemohl vyhověti. Ale Čech uměl dolehnouti, že nebylo lze nevyhověti.

Vzpomínám na jednu takovou „exekuci" jeho. Do novoročního čísla Švandy Dudáka, který zas jednou měnil formát a lhůty vycházení, přál si nakladatel můj mocí mermo příspěvek od Čecha. Bylo to na sklonku roku 1886, a tehda již bylo vzácno a nesnadno získati práci Čechovu. Měl dosti starostí se svými Květy. Avšak podrobil jsem se naléhání nakladatele a podnikl

jsem útok na Čecha. A Čech slíbil a příspěvek dodal. Druhé, novoroční číslo Švandy Dudáka pyšnilo se jím. Humoreska Čechova nazývala se Osudný novoroční dar.

Když mi ji Čech odevzdával, řekl ke mně:

„Vymohl jste na mně příspěvek, jsem rád, že jsem dovedl vyhověti. Ale slibte mi, že mi taky něco napíšete!"

„Ale ne hned, pane Čechu?" otázal jsem se v tísni. Neboť jsem tehda po krk tonul v soudním referátě pro N. L.

„Jak budete moci. Až bude nejhůř, přijdu si."

Míjely neděle, míjely měsíce. Nezapomínal jsem slibu svého — ostatně mi jej připomínal i pouhý pohled Čechův. Bydlili jsme tehda oba na Královských Vinohradech. Čech ve třídě Palackého, v čísle 175., já v ulici Čelakovského, a potkávali jsme se časem.

Byl štědrý den 1887, šeré dopoledne. Nemýlím-li se, i toho dne bylo ještě nějaké líčení. Aspoň si vzpomínám, kterak všichni my kriminální referenti jsme v těch letech žehrali na presidenta Jankovského, že určuje líčení i na štědrý den. On by byl soudil a sázel nešťastníky do žaláře třeba na boží hod. Ať tomu bylo jakkoli, stanovené líčení snad nebylo důležité, i poklízel jsem trochu ve své „donucovací pracovně" doma a těšil jsem se, jak si ve svátcích odpočinu.

Tu v předsíňce zadrnčel zvonek, jakýsi tichý

hlas tázal se po mně, na dvéře zaťukáno, a vstoupil — Svatopluk Čech.

Pustil jsem utěrák a smeták — nenadálá návštěva Čechova mne překvapila. A probudilo se ve mně taky svědomí.

„Pane Čechu — —!“

„Nezlobte se, příteli, že ještě na štědrý den obtěžuji, ale slíbil jste mi příspěvek — víte, na oplátku? Teď bych potřeboval do prvního čísla nového ročníku Květů, a jdu si tedy pro něj.“

Otáčel v ústech doutník, usmíval se, dobré, mírné jeho zraky upíraly se na mne.

Pravda, pravda, slíbil jsem; do daleka se tak snadno slibuje, ale čas letí, letí — a pojednou tu nový rok za dveřmi!

„Pane Čechu — Ježiš Marjá — v tom okamžiku ani nevím, co bych — — a kdy to musí — —“

„Nu, hned po svátcích bych to potřeboval, číslo se tiskne, čekáme jenom na vás...“

Tonul jsem v tisícerých rozpacích. Čech usedl.

„No, něco — —“ řekl nutivě. „Něco jistě máte, aspoň v hlavě, — napíšete to —“

Nu arci, v hlavě jsem já měl všelicos. Ale dostati to z ní!

Seděli jsme tak chvíli, Čech pokuřoval, otáčel doutník, hleděl na mne, a já v hlavě konal honbu za motivy, rozprášenými na všechny strany jako ti železní koně v pohádce.

Nu, konec konců byl, že jsem Čechovi vyprávěl, co bych tedy snad napsati mohl. Nepodobalo se mi to pro Květy, bylo mi to příliš drastické, ale Čech vyslechl a řekl:

„Nu, vidíte, to je dobré, jen mi to tedy napište."

„Ale nevím, jestli v roztržitosti svátků —"

„Nu, ano, nechci vám svátky pokazit, Ale tedy hned po svátcích, sedmadvacátého, napíšete, ano —?"

Kterak bylo lze neslíbiti a nechtíti, Čechovi! Slíbil jsem, ale jen dovedu-li taky splniti?

— — —

Bylo po svátcích, 27. prosince. Vstal jsem časněji, potápěl jsem hlavu do ledové vody pro osvěžení, posnídal jsem, dal si zatopiti a zažehnuv doutník, očekával jsem „náladu".

Hodiny utíkaly. Bylo asi devět — posud jsem neškrtl pérem.

Zazvonění v předsíni. Vstoupil Svatopluk Čech.

„Nezlobte se, nejdu pro rukopis, ale jen se podívat, zda jste nezapomněl..."

Ukázal jsem na připravené, posud bílé čtvrtky papíru.

Čech se usmál.

„Nu, půjde to, vím, že to půjde. A kdy, prosím vás, mohu si přijít pro kousek rukopisu? Tiskárna čeká, hned bych to dodal sazeči."

„Snad asi ve dvě hodiny, pane Čechu."

Řekl jsem, aniž jsem věděl, co bude ve dvě hodiny.

Čech odešel. A když dobíjela desátá hodina, byl na prvé prázdné čtvrtce napsán titulek: „Týden mecenášem."

A teď jsem psal — psal a škrtal, přepisoval — dýmaje při tom, až se ve světnici tmělo, a psal jsem tak nepřetržitě do dvou hodin.

Dvě hodiny odbily, a do světnice vstoupil Čech.

„Jdu se podívat, píšete-li," řekl s úsměvem, a s jistým uspokojením přelétl zraky popsané čtvrtky, jež jsem byl nakladl kolkolem na podlahu, jak jsem kterou vyplnil.

Sebral jsem čtvrtky, srovnal, a otázal jsem se:

„Dovolíte, abych vám přečetl, co napsáno, zdali s tím souhlasíte?"

Usedl, naslouchal se skloněnou hlavou, nehledě na mne. — Dočetl jsem, drahý můj posluchač projevil uspokojení, sáhl po čtvrtkách, skryl je v kapse, a otázal se:

„Kdy si mohu přijít pro konec?"

„Pane Čechu, neobtěžujte se — přinesu vám konec — nevím, kdy dopíšu — —"

„Dobře tedy, nebudu vás již vyrušovat," odpověděl mi, „ale dnes to bude? Můžete ke mně přijít kdykoli."

Ujistil jsem ho, že bude, a Svatopluk odešel.

Po jeho odchodu pojedl jsem a ve tří hodiny seděl jsem zas u práce a psal bez přestávky do půl osmé, kdy jsem vbodl na papír poslední tečku.

Ještě jsem po sobě přečetl, vykonal nutné opravy, a bylo osm hodin, když jsem zvonil u dveří bytu Čechova.

Vzpomínám-li bezpečně, přišel mi otevřít sám Čech a přijal ode mne rukopis. Děkoval tolik, až jsem byl v rozpacích, a skoro odprošoval:

„Nehněvejte se, že jsem tak naléhal, nutně jsem toho potřeboval — a pevně jsem na váš příspěvek spoléhal."

A když jsem se poroučel, abych v pozdní chvíli nezdržoval, ujal mne za kabát:

„Počkejte, příteli, nesmím vám nabídnouti doutník?"

A vyňal tobolku a dal mi doutník.

Věděl jsem, že Čech kouřívá krátké, všiml jsem si toho i když byl u mne. Ale mně dal kuba, zlatý, dobrý člověk. A nepovolil taky, až jsem si zapálil.

Vyprovázel mne až na síň, stále děkuje za rukopis. Ale větší než jeho uspokojení byla radost moje, že jsem slibu svému mohl dostáti.

*

IV. Čech těšitelem v nemoci.

(Napsáno pro publikaci Máje *Vzpomínky na Svatopluka Čecha*, vydanou za krátko po smrti Čechově, v březnu 1908.)

Milý příteli redaktore!

Víš asi z vlastní zkušenosti a předobře, jak nesnadno se psávají vzpomínky nad čerstvým rovem, když celé nitro rozjitřeno čerstvou bolestí nad odchodem drahé bytosti. Oč nesnadněji, týká-li se vzpomínka muže, jakým byl Svatopluk Čech! Ne ten Čech, jehož jméno bylo v posledních dnech obklopeno tolikerou pompou a okázalostí, ale Čech, jak jsme ho znali všichni my, komukoli kdy bylo dopřáno setkati se s ním. Ten skromný, uzavřený, samotářský muž, téměř neviditelný v posledních desíti až patnácti letech života svého!

Kterak skoupě naskytovala se příležitost pouhého setkání s ním! Vždyť jen zahlédnouti jej šťastnou náhodou bylo nám již událostí. Až

překvapuje, jaké množství jest lidí, kteří byli v blízkých stycích s literaturou, ctiteli Čechovými, nadšenými jeho čtenáři, kteří znali kde koho z literátů, Svatopluka Čecha však jakživi okem nespatřili.

Ale žádáš tak naléhavě, a konečně máš pravdu, že má býti zachováno za čerstvé paměti, co je jakýmkoli příspěvkem k jeho povahopisu, svědectvím o jeho vzácném, dobrém srdci.

Mám tedy drobnou vzpomínku naň z poslední doby, na poslední setkání s ním, na poslední jeho návštěvu.

Byla sobota 29. prosince 1906, očekával jsem ohlášenou mi návštěvu přítele z Moravy. Asi k desáté hodině zazvoněno v předsíni a po chvilička nesměle zaťukáno na moje dvéře. Vzchopil jsem se, ale do světnice nevstupoval přítel Moravan, nýbrž Svatopluk Čech. Hlava již stříbrná a nachýlená, postava sušší než jindy, jak se mi na prvý pohled zdálo, jako by se ztrácela. Neviděl jsem ho téměř půl třetího roku, od července 1904. A ke mně do bytu přicházel po prvé zas po dlouhých letech.

„Nezlobte se, že vás vyrušuji," omlouval se, „ale nepřicházím ve vlastní věci. Jdu k vám rovně od přítele Škampy na Letné — snad víte, že je těžce nemocen."

Ó, věděli jsme to všichni, staří druzi Škampovi z Máje, věděli jsme, že již dlouho trpí, a

proskakovalo mezi námi, že dny jeho života jsou sečteny.

„Tedy víte, že přítel Škampa trpí srdeční vadou, nohy mu otékají, voda z nich prýští," pokračoval Svatopluk, jehož hlas náhle poněkud zdrsněl, a tvář jeho pokryla se vážným, litostným výrazem. „Nemůže ani na lůžku odpočívat, již jen sedí v lenošce, jak je nemocí ztýrán, když ulehne, srdce se vzbouří. A stále jen pláče, aby nebyl dán předčasně do pense, obává se, že mu to hrozí."

Taky o tom jsem věděl. Řekl prý k němu jeho představený, jistý magistrátní rada, již při předešlém ochuravění jeho: „Přijde-li to na vás ještě jednou (totiž záchvat nemoci), sám budu naléhat, aby vás dali do pense."

Slyšel jsem to z vlastních úst přítele Škampy, stonajícího poslední nemocí. Takováto pohrůžka je totiž taky jedním z „léčebných prostředků" byrokratických.

„Dnes byl jsem zas u něho," pokračoval Čech, „dostal jsem zprávu, že se mu přitížilo. A tu vzpomněl taky na vás, a prý kdybyste to věděl, že byste ho neopustil. Slíbil jsem mu, že k vám dojdu, že vás o tom zpravím, a prosím vás tedy, jste-li znám s panem starostou Grošem, abyste ho navštívil, s ním promluvil."

„A nemyslíte, pane Čechu, že vaše návštěva u pana starosty a vaše slovo u něho bylo by závažnější?"

Čech jevil rozpaky.

„Víte, příteli, já se s ním tak neznám, nevím, jak — nehněvejte se, že na vás ten úkol vkládám. — —“

Byl jsem rovněž v rozpacích. Řadu let již nepromluvil jsem se starostou ani slova, neměl jsem s ním žádných styků. Ozvala se ve mně obava, zda právě mé účastenství v té věci se setká s žádoucím účinkem. Nebylo však třeba dalších slov a nebylo žádného rozmýšlení. Svatopluku Čechovi nelze nic odříci, ani nemocnému, hynoucímu druhu z Máje.

Ještě si Čech vyžádal, abych jej zpravil o výsledku poslání svého, a tiše, jak přišel, odešel.

Po jeho odchodu spěchal jsem na radnici, ke starostovi. Zastihl jsem ho již na Můstku, odcházejícího z radnice. Vlídně mne přijal, a když jsem mu vylíčil stav nemocného přítele i duševní jeho trýzeň, zvláště při tom zdůrazňuje, že konám poselství, uložené mně Svatoplukem Čechem, zmocnil mne starosta, abych nemocného ujistil, by se ničeho neobával.

„Řekněte panu Škampovi,“ pronesl ke mně, „aby byl kliden, že nad ním budu držeti ruku.“

Hned odpůldne spěchal jsem k nemocnému na Letnou. Slova starostova byla mi sice radostným poselstvím pro přítele, ale když jsem jej spatřil, sevřelo se mi srdce. Dostonával k smrti stejnou nemocí, jako před lety drahý můj bratr. Nebylo lze klamati se v tom.

Jakmile jsem k němu byl uveden, jakmile mne zočil, usedavě se rozplakal. Chtěl ihned psáti starostovi a vyjádřiti mu díky, ale všecek se chvěl, ruce jeho se třásly. Ujistil jsem ho, že díky jeho ztlumočím sám.

Po návratu od Škampy dopsal jsem Čechovi, kterak poselství mé dopadlo, a dobrý Čech byl šfasten, že příteli Škampovi aspoň v té věci zjednán klid.

Od onoho dne jsem Svatopluka Čecha nespatřil.

Přítel Alois Škampa dotrpěl 14. května 1907 a na sv. Jana Nepomuckého o šesté hodině odpolední doprovodili jsme ho z ústřední síně volšanské ke hrobu. Avšak Svatopluk Čech, který Škampu za nemoci několikráte navštívil, nezúčastnil se pohřbu. Churavěl již, a byly to znepokojující tehda počátky anebo snad již pokroky poslední smrtelné choroby jeho...

Věčný klid básníkům!

I.

Četl jsem kdysi dávno, jako mladík nemoudrý a nezkušený, v jakémsi německém cestopise o čínském způsobu pohřbívání. Tam prý nezakládají velikých pohřebišť a neodnášejí mrtvol daleko za město nebo za vesnici. Drahým nebožtíkům svým ustýlá Číňan poslední a věčné lůžko v nejbližším okolí svého příbytku. Matku, otce, manželku, bratra, dítě pohřbívá pod okny domku svého, před prahem chatrče, na zahrádce, jež se prostírá při domě, před besídkou nebo konečně na poli svém. A na hrobě nebožtíkově navrší pozůstalí růvek a pečují, aby na něm stále rostly a kvetly květiny.

Jak mi to připadalo podivným a „pohanským", nemohoucímu pochopit nic jiného, než co je zvykem naším. A zatím jaký to krásný, poetický způsob ukládání nebožtíků k věčnému spánku! Ani ve smrti neodlučuje se člen od rodiny své. Neodnášejí ho na místo vzdálené, v cizí, nehostinnou

půdu, z níž vane chlad mnohonásobné smrti. Není vyhoštěn z oblasti, v níž celý svůj věk žil a kutil. Spočine v půdě, již po celý život zpracovával, na niž svolával požehnání nebes a již zkrápěl potem svým. A pozůstalé rodině není navždy odevzdán. Tu leží sice tělo jeho několik stop pod zemí, ale duch jeho jest mezi svými. Denně kráčejí pozůstalí kolem jeho rovu, hovoří o nebožtíku, snášejí mu na hrob květiny. Stále jim náleží. Jejich radosti, jejich stesky donikají k jeho sluchu tam pod zemí. A když mají po práci, shromažďují se u jeho rovu.

Tlející mrtvola drahého nebožtíka jest prosta vší strašidelnosti. A kdo ho přečkali, jsou s ním po celý život ve stálém, nekonečném styku. Jim jsou po celý život ve spojení s půdou, v níž sám již odpočívá, a nenaplňuje jich děsem pomyšlení na okamžik, až sami do hlíny té ulehnou. Pak zas jejich děti sázeti jim budou na hrob květiny, jejich děti budou se skláněti nad nimi se všemi svými žaly a radostmi. Není-liž to nejdokonalejší, ideální splývání života živých se životem posmrtným? Nezdá-liž se vám, že tu smrt pozbývá značným dílem — a snad nadobro — oné děsivosti, jakou naplňuje nás, kteří odnášíme nejdražší bytosti své daleko, daleko od domova a vracíme se plni neúkojného zármutku od posledních výjevů, spojených s řemeslným pohřbíváním, jsouce navždy roztrženi s milovanými rodiči, sourozenci, manžely, dětmi, přáteli?

Ale arci, takovýto způsob rozluky s nebožtíky, jímž se netrhá tolik něžných pout a jímž duševní spolužití jen pokračuje, jest možný jen u Číňanů, u tohoto národa setrvačného, konservativního ve všech zvycích, ve všem životě svém. Jest možný jen tam, kde snad po staletí zůstává majetek v rukou téže rodiny, jen tam, kde prapravnouče rodí se k životu v téže chatě, před jejímž prahem stoletý již spánek dřímá prapraděd. Kterak by byly rozházeny rodiny nás nešťastníků neklidným životem zmítaných, kteří se za krátký ten život pozemský stokrát stěhujeme z obce do obce, z města do města, a v jednom městě z ulice do ulice! Kam bychom srovnali nebožtíky své z domů věžovitých, naplněných od sklepa do půdy směsí nájemníků! Kde by bylo místa před okny, před prahy domů nebo na zahrádkách, kterých tu není! Komu bychom ostavili milé nebožtíky svoje, když by nás nezměnitelné okolnosti vypudily z jednoho přístřeší, a nad jakými rovy stanuli bychom ve svém příbytku desátém, dvacátém! Jen Číňan může takto ustýlati mrtvým v domově svém, kde po staletí zůstává vše nezměněno. Jaký zoufalý neklid byl by údělem našich pohyblivých, věčně se měnících měst evropských. Jen si považte, aby na příklad předkové naši byli bývali pohřbíváni před svými domy na Václavském náměstí, na Ferdinandově třídě, na Příkopech. Neboť se jim ani nesnilo o tom, kolikráte do roka budou překlá-

dány plynové roury, kolikráte budou vytrhány koleje tramvajové, kolikrát budou zapouštěny do země dráty elektrického vedení, a když to všechno bude „zatím“ hotovo, kterak nespočetné krumpáče znova rozryjí půdu, aby se položily roury pneumatické, a když to bude „zatím“ hotovo a země nad rourami zpěchována, že se rozpomenou příslušní činitelové, že bylo zapomenuto na potrubí vodní a stokové a na položení zlepšeného kabelu elektrického, a když to bude „zatím“ hotovo, že počnou rozváděti elektřinu do domů a krámů, a když s tím budou pro dnešek hotovi, že zejtra již vyvrší se na všech ulicích nové barikády vytrhané dlažby a vyrvané země, aby se položily — —

My věru vkládáme do té země tolik věcí vedle sebe, nad sebe a pod sebe, že by tam nebylo místa pro nic jiného. Tak můžeme jenom s tichým steskem pomýšleti na klidné snění Číňanů blízko prahů někdejších jejich příbytků. Nám nezbývá nic jiného než ta veliká města mrtvých. Však i ta jsou jenom dočasná. Neodolatelné proudění života vyrývá si stále širší koryto, ruší věčný spánek zesnulých, ničí a parceluje také svatá pole a víc a více je zatlačuje v nehostinnou dálku. Nepřipadlo vám někdy, jaká že to čiší ironie z nadpisův: „zde spí věčný sen...“? Na kolik desítiletí měří se ta věčnost?

Je v tom přece značná dávka ironie, že v naší stověžaté Praze, v tom městě plném ko-

stelův a klášterů katolických, vymizely dávno všechny hřbitovy a hřbitůvky, byvše přečkány jen jediným, vzezření orientálního, pod jehož omšelými kameny spí na sta a na tisíce synův israelských. Jakým podivným kouzlem jímá navštěvovatele tento ztrnulý, tichý kout, šťastný ve svém klidu, že unikal posud slídivým zrakům regulátorů. Však jsme se málem domnívali, že zimničný ruch nové, bouravé a přetvořovací doby vyhne se aspoň tomuto místu, zakletému jako v pohádce. Chyba lávky! Již i kolem něho a přes ně švihá čára regulační, ačkoli by nepatrná nějaká a zajisté že možná změna zimničného upravování mohla ušetřiti aspoň tohoto posledního, podivného, tajuplného a věkopamátného města mrtvých. Když pro nic jiného, tedy jen abychom měli aspoň jediný příklad pro pojem „věčného klidu" posmrtného.

*

Přece jsou někteří nečetní, jednotliví šťastní smrtelníci, kteří si posmrtné svoje lůžko mohou ustlati po vlastní chuti, na dlouhé, nerušené spočinuti v matce Zemi a pro potěchu pozůstalých. Tane mi na mysli poslední stánek geniálního zakladatele a tvůrce „hudby budoucnosti", Richarda Wagnera, jehož vyobrazení přinášely před lety německé illustrované časopisy.

Ne v bludišti rozsáhlého hřbitova, v té „tlačenici mrtvých", ale ve vlastním volném, krásném

koutě složil kosti pán „Wahnfriedu“. Na mýtince starého, rozsáhlého parku, jako na volné pasece širokého hvozdu, vyvyšuje se rov, pod nímž dřímá veliký svůj věčný sen veliký skladatel. Slunce vysílá paprsky své v ten osamělý kout, ovzduší kolkolem se chvěje klokotem ptačího zpěvu, v šero večerní šumí tajemnou svoji píseň lesní velikáni, bouře podzimní letí a hřímají neskonalé svoje a nevystihlé skladby nad mohylou, pod níž uložena tělesná schránka ducha nespoutaného, a posvátný, ničím nerušený klid rozestírá se kol jeho pozemského bytu, když zima postře mohylu i celou krajinu měkkým příkrovem sněhovým. Jaké šťastné, záviděníhodné spočinutí po životě plném práce a zápasů!

Vzpomínal jsem na tento kout „Wahnfriedu“ v posledních dnech, kdy pohřbívali Julia Zeyera.

„Přátelé a ctitelé Juliovi — stálo porůznu v časopisech — uvítají zajisté s povděkem zprávu, že tělesná schránka básníkova bude uložena ku věčnému odpočinku ve Slavíně vyšehradském...“

Nikoli, jistě ne všichni ctitelé Zeyerovi uvítali zprávu tu s povděkem! A nejméně by se byl podvolil tomuto způsobu pohřbení sám Zeyer, kdyby se ho byli mohli otázati a kdyby byl mohl odpověděti. Kterak je toto uložení jeho tělesných zůstatků v rozporu s celým jeho někdejším životem, proti všemu jeho myšlení a

cítění. Plachému tomu samotáři, básnickému poustevníku bylo souzeno, aby „dal počinek“ prázdnému, dutému Slavínu vyšehradskému, nezdařenému ztělesnění nejasné myšlenky mecenášské, nevlídným, ponurým katakombám, o jejichž sklepení posud nikdo nestál.

„Ochraň mne před přáteli mými, pane,“ byl by zvolal Zeyer, kdyby byl mohl slyšeti navrhovatele této posmrtné pocty.

Kdyby život náš nebyl spjat, spoután a uškrcen tolika tradicemi, železnými zvyklostmi a neroztržitelnými pouty, jichž ani smrti se sebe nestrásáme, proti nimž celý svět pozůstalých marně by bojoval, pak životu Zeyerovu byl by býval přiměřen zcela jiný způsob pohřbení. Jeho volný, nespoutaný, vysoko vzlétající a přírodu tolik milovavší duch byl by zvolil jiný stan své křehké schráně tělesné. Kdesi na vrcholu památného Řípu, kdesi na temeni tatranského velikána, blíže paprskům slunečným a v křišťálovém vzduchu, kde zní nevystihlá píseň věčného vání, kde dují a hřmí rozpoutané vichřice, kde obletují orlové a kam nedoniká šum a skřek hamižného všedního života mravenčího — tam, blízek nejvelkolepějším zjevům přírody byl by snil Julius Zeyer dumavý, hluboký svůj a v životě nedosněný sen.

Avšak taky Zeyer byl jen člověkem a nebyl ani pánem „Wahnfriedu“, aby mohl rozhodnouti, že mu má býti ustláno v tišině lesa, na

jasné mýtině, plné vůně vytryskující pryskyřice, plné šumu lesních obrů a plné šepotání skřítků a lesanek, nebo kdesi na úbočí vrchu nad rozlehlým údolím, jež Zima rok co rok halí v bílý svůj plášť, utkaný z myriád sněhových vloček, a jež Vesna rok co rok pokrývá novým a novým květnatým kobercem, jehož kořenité vůně jako nejlibovonnější kadidlo byly by obestíraly mohylu, pod níž sklesl unavený poutník poeta.

Tak i Zeyerovi zbývala jen půda hřbitova, jako všem smrtelníkům jiným. Ano, ale pak p ů d a, a nikoli zděná přihrada podzemní, kam nevniká paprsek slunečný a která dýše plísní a stuchlinou. Matka Země tam nestráví jeho tělo, kosti jeho nesesnoubí se s prachem a popelem, z něhož jsme a v nějž se máme navrátit.

Kéž byl pochován na staroslavném Vyšehradě, v posvátné jeho, bájiplné půdě, v té prsti, jež strávila již zůstatky tolika bohatýrů ducha! Ale kéž byl pohroben v prsť, jež ssajíc v sebe popel tělesný, živí strom i keř i květiny hřbitovní a vyráží na jaře v tisícerých květech jako tisícerými pozdravy živoucím oněch, jejichž drahé hlavy, jejichž milující srdce, jejichž měkké, dobré ruce znenáhla tam zetlely a zetlívají. Nechť slunce líbá zelené a květy poseté jejich rovy, nechť vánek večerní je konejší, nechť klokot ptačí provází divné jejich snění posmrtné a nechť jasný vzduch nad nimi rozechvívá se mohutným, velebným zněním zvonů kostelních. A byť do-

bou těla drahých těch nebožtíků zetlela na prach, a byť prach ten byl dávno potravou kořání stromů a stvolům květin i kalichům květů, my pozůstalí, sklánějíce se nad rovy, ještě tušíme v lůně Země všechny ty drahé bytosti, jež jsme tam pohrobili, zdá se nám, jako bychom slyšeli tlukot jejich srdcí, k sluchu našemu jako by donikal něžný šepot jejich rtů. Nic jiného nám nezbývá z drahých těch duší než rovy, u nichž můžeme stanouti, jimiž jako bychom se přibližovali k nim a ony k nám. Ale Julius Zeyer nebude míti takového volného, sluncem ozařovaného rovu, na nějž by ruka milujících pozůstalých a ctitelů mohla položiti květinu.

*

II.

Nenadálý, zdrcující skon Svatopluka Čecha, všem srdcím českým tak drahého!

Kdo z nás nezaplakal v duši své pláčem bolestným, byť i slzy z očí netryskaly?

Tak náhle, neočekávaně dotkla se Morana posvěcených těch skrání, odňala nám veliké to zlaté, nejčistší srdce české!

A v zápětí vynořila se otázka: kterak pochovati hluboké to srdce, kterak ustlati velikému samotáři k věčnému odpočinku? Kam uložiti bělovlasou jeho hlavu?

Objevilo se, že tu jest ve zřízeních našich jistá mezera. Ba, objevilo se to již, když na vždy odešel Julius Zeyer.

Památce i poctě i věčnému spánku a klidu posvěcených pěvců takových nevyhovuje posud žádný z obvyklých způsobů.

Zdá se mi, že není pro ně místa ani ve vlhkých, neprodyšných a nepřístupných sklepe-

nich kamenných pyramid, ani na našich velkoměstských hřbitovech, v těchto bludištích a tlačenicích nebožtíků. Nedostává se nám na ně půdy. Rozšiřte jakkoli, pokud obmezené hranice dovolí, a za několik let nastává stará tíseň.

Hovoří se o hrobech na „věčné časy" zakoupených. Zdali lze hovořiti o takových věčných hrobech v naší době, za stálého vyrůstání města, za stálých útoků překotného života i na poslední útulky mrtvých?

Kolik jenom za naší paměti bylo zrušeno hřbitovů? Kolikráte byly vyrušeny zůstatky nebožtíků z posledního odpočinku, kosti přenášeny ze hřbitova na hřbitov?

A je-li kde „věčný" takový hrob — jaké zmítání a stálé střídání kolem něho, kterak se v několika letech mění celá scenerie?

A jsou jisté dny výroční, zasvěcené památce mrtvých, kdy se hřbitovy velkoměstské podobají spíše tržišti než hřbitovům. Spíše rejdištím „národních slavností", než klidným útulkům drahých, životem znavených, smrtí nám odervaných bytostí.

Avšak aspoň hrdinové národní, pěvci, jejichž srdce bila jen pro rodnou půdu a pro lid, oživující a vzdělávající půdu tu — pěvci posvěcení, kteří božskou jiskru v prsou dřímající nitili jen pro národ svůj a jeho byt, jejichž srdce vyhořela svatým plápolem za dobro národa — tito pěvci aspoň měli by po životní pouti spoči-

nouti v prsti nedotýkané všedním překotem. Měli by sníti věčný svůj sen v hájích nepodrobených věčným změnám, úpravám a regulacím.

Dotkl jsem se již té věci, když prvý v kamenné, nepřístupné a nehostinné sklepení podzemní byl vložen Julius Zeyer, v únoru 1901.

„Kdesi na vrcholu památného Řípu, kdesi na temeni tatranského velikána, blíže paprskům slunečným a v křišťálovém vzduchu, kde zní nevystihlá píseň věčného vání, kde dují a hřmí rozpoutané vichřice, kde obletují orlové a kam nedoniká šum a skřek hamižného všedního života mravenčího — tam, blízek nejvelkolepějším zjevům přírody byl by snil Julius Zeyer dumavý, hluboký svůj a v životě nedosněný sen...“

A neukládáme-liž tedy Svatoplukem Čechem v půdu hřbitovní hlavu plnou velikých, bolestných a nedosněných snův? Nenoříme-li v půdu hřbitova největší srdce básnické, jaké kdy pro vlast a lid svůj bilo?

Nemáme Tater, ale máme Říp.

A bylo v posledních dnech vzpomenuto, kterak veliký náš Svatopluk o pohřbu Riegrově pronesl, že by český Slavín měl státi na temeni Řípu.

Posvěcený básník ten, veliký i v skromnosti své, nepamatovavši nikdy na sebe sama, neučinil žádného ustanovení o vlastní osobě. Ale jeho slova, jimiž jistě myslil na jiné a ne na sebe, neměla by upadnouti v zapomenutí.

Máme Říp! Je majetkem českého šlechtice. Český tento šlechtic způsobem zcela nepochybným osvědčil nejednou lásku svoji k této zemi, která je vlastí jeho a byla vlastí Čechovou. Tento kavalír, doufám, nekladl by žádných překážek, aby na temeni Řípu, na němž stojí starobylá, památná kaple svatojirská, obehnáno bylo kus půdy živou, zelenou hradbou, a do této půdy, posvěcené starými pověstmi a milované všemi Čechy aby byli pohřbíváni hrdinové ducha, praví bojovníci boží, pěvci lidu svého.

Ó, netřeba tam stavěti nádherných Slavínů! Veliká ta homole, vévodící širému obzoru, zádumčivý, snivý Říp sám je Slavínem dokonalým.

Jen šumný háj budiž ozdobou místa, vymezeného poslednímu odpočinku bohatýrů ducha, a pod ševelivé koruny stromů, šeptající nekonečnou píseň mrtvým v zasvěcené půdě dřímajícím, klaďme drahé věštce své, kteří každou krůpějí srdce svého žili jen pro lid, z něhož byli vzešli!

A v těchto výšinách, na temeni tesklivého, s mračny snoubícího se Řípu budou v pravdě spočívati u věčném a nerušeném klidu.

Za Luďkem Maroldem.

Dravou, palčivou bolestí sevřelo se mi srdce, když jsem v černém rámečku spatřil jméno Luděk Marold. Tušili jsme sice mnozí, jaké nebezpečenství mu hrozí, smrtná rána chvěla se ve vzduchu — a přece jsme se snažili nevěřiti všem hrozivým známkám. Přivírali jsme oči, jako je bezděky přivírá, kdo se řítí s příkrého srázu v bezednou propast, kde kyne jistá smrt. Bránili jsme se pomyšlení, že by tak náhle a předčasně mohl skončiti život mladého umělce, který posavadním svým tvořením tolik naději splnil a ještě větší a radostnější naděje vzbuzoval.

Avšak on, dobrý ten hoch, neubránil se. Smrtící rána dopadla — a jej hubíc, ohromila nás ostatní, kteří jsme ho milovali a sledovali vítězný jeho pochod na krátké dráze životní. Luďka Marolda není...

Není možno nemluviti o něm v těchto prvních hodinách a dnech po veliké ztrátě, byť i péro ne-

bylo povoláno a schopno oceniti zesnulého jako umělce, není možno vmysliti se v něco jiného. Neboť od okamžiku, kdy se rozlétla zpráva o jeho skonu, hlodá ve všech jeho přátelích (a Marold snad neměl nepřátel!) hořké, trudné, podžiravé pomyšlení: Luďka Marolda není! A zraky naše, nejen plné slz, ale taky trpké a bolestné výčitky obracejí se kamsi do neznáma: proč tento nový, bezcitný úder v život náš a umění, kde již tolik ran krvácí a bolí!

Není úkolem těchto řádek, aby hovořily o umění Maroldově. Nelze ho vystihnouti všemi těmi posmrtnými zprávami, nekrology sebe delšími, nelze ho vylíčiti. Jeho umění může býti jen vycítěno při pohledu na jeho výtvory, kteréž jsou krasocitným dušim k pokochání. Ponořte se v ně, sledujte vývoj umělcův, vracejte se k němu opět a opět, a vytušíte pak plnou míru bolesti a sami ji pocítíte nad hrobem, do něhož vkládáme Luďka Marolda. Milá jeho duše vzlétla, ruka se vychvěla, z bezvládné vypadla tužka. Každý rys, který z ní vyšel, stává se nám o tolik dražším a cennějším při pomnění, že tak náhle a neočekávaně byla zlomena.

Jeho ruka! Vzpomínám, co smutku a starosti nám způsobila, když si ji Marold zranil. Je tomu snad asi deset let. Mladičký, asi dvacitidvouletý Marold účastnil se tehda kteréhosi zimního večera dlouhé a důkladné pitky na hrad-

čanské „Vikárce“ pod svatovítským chrámem. Popíjel až do nepříčetnosti — a snad nebylo ani třeba popíjení přílišného, aby pozbyl chladné rozvahy. Když se schylovalo k rozchodu, vyhrnul se Marold rázem ze starobylé krčmy a nedaleko Vikárky střetl se s vojínem, stojícím tu na stráži. Byv jím napomenut, popadl vojína za prsa nebo za krk. A když voják napřahl bodák, aby jej probodl, prchal Marold zpět na Vikárku a sahaje po klice hmátl vedle, holou rukou prorazil skleněnou tabuli a hrozně se poranil střepinami v zápěstí. Byla to sice ruka levá, však ani té nesměl pozbýti, neboť třímala při práci paletu. Krev řinula se proudem z otevřených žil, přátelé nemohli krvácení zastaviti, dopravili umělce do nemocnice. Cestou asi dvakráte jim omdlel. Docházeli jsme k němu potom střídavě všichni, navštěvovali jsme Marolda, bledého jako to plátno, jímž byl oděn, a pohlíželi jsme s tesknou obavou na zraněnou ruku, ležící bezvládně podle těla, v tuhém obvazu, skoro voskově žlutou. Dlouho nebylo rozhodnuto, nabude-li v ní neblahý mladík zase bývalé vlády a ohebnosti.

Nepamatuji, kterak — ale dlouho trvalo, než se Marold zotavil. Konečně však šířila se mezi přáteli jeho radostná zvěst, že ruka nabývá pružnosti, prsty pohyblivosti. A jednoho dne rozesílány byly pozvánky ku přátelskému večeru na oslavení Maroldova uzdravení. Salonem toho večera byla tehdejší umělecká dílna sochařů Her-

gesela a Procházky na Vinohradech, v Puchmajerově ulici. Pozváni byli maliři, sochaři, literáti. A billety s žertovnými kresbami, zvoucí k tomuto velikolepému „brajglu“, jak na nich napsáno, pocházely — z vlastní ruky Maroldovy. Byl zdráv, mocen obou rukou, a oslavili jsme jeho návrat radostně a dokonale. Jsem jist, že v těchto dnech mnohý z účastníků oné veselé improvisované hostiny v uměleckém atelieru vzpomněl tesklivě na tehdejší večer, prodlouživší se až do samého rána, kdy jsme vítali ve svém středu zachráněného Marolda, schopna další práce umělecké.

Deset nebo jedenáct let — a připadá mi to tak nedávno. Radovali jsme se tehda v bujném veselí, že ho zas máme, ohnivými přípitky jsme oslavovali návrat jeho z nemocnice — a dnes truchlíme nad jeho hrobem. Jak rychle přeletělo těch deset let...

Za krátko potom odešel Marold z Prahy, do Paříže. Bylo to v letě 1889. V umělecké jeho nadání kladeny byly nejlepší naděje a Marold vyhlédnut, aby se stal někdy profesorem na umělecko průmyslové škole pražské. Kdož tak usoudili, domnívali se, že vlastním jeho oborem by mohla býti malba dekorativní. Bylo pociťováno, kterak jistý druh uměleckého průmyslu postrádá vlastního uměleckého základu, slohu, vzletu. Byla to viněta, plakát a j., co stonalo na naprostý nedostatek uměleckého švihu. Směr

tento měl býti nadále umělecky pěstován, a k tomu byl vyhlédnut Marold. Opatřeno mu nějaké státní stipendium, aby mu byl umožněn pobyt v Paříži, kde u mistra Gallanda se měl vzdělati na učitele v žanru řečeném.

Toho roku jel jsem do Paříže již v podzimku, téměř na sklonku výstavy světové. Vzpomínal jsem na pařížské přátele a známé, s nimiž jsem doufal sejíti se, a těšil jsem se na Marolda.

Tehdy každý, kdo zavítal do Paříže, mířil přímo do plzeňské pivnice Makovského v Palais Royal, rue Beaujaulais, číslo 5. Tam také scházeli se mnozí krajané, v Paříži usedlí, zejména umělci. A tam také snad již druhý neb třetí večer setkal jsem se s Maroldem. Seděl u mramorového stolu, na jehož druhé straně nad nějakým časopisem skláněla se na mocné šíji rázovitá hlava Hynaisova.

Radostně jsem ho pozdravil, ale skoro jsem se zalekl vzezření Maroldova. Nebyl to ten veselý hoch, jak jsem jej znal v Praze. Jeho sivé oči, které i při svém obestření jistou zádumčivostí vždy mívaly výraz plný důvěry v život a v budoucnost, hleděly nějak tesklivě. Stýskalo se mu po Praze a nebyl šťastným u Gallanda.

Ba naopak, po krátké rozmluvě nabyl jsem přesvědčení, že se cítí zcela nešťastným. Seznával, že škola, v níž se připravoval k budoucímu

svému povolání, přece není jeho oborem. Nevyhovoval mu směr, jímž byl veden u mistra Gallanda, stěžoval si na nesmírnou spoutanost ve práci i volnosti osobní. Bydlil Marold daleko za řekou kdesi ve čtvrti latinské, a dílna mistra Gallanda byla na druhé straně, na Place Pigalle. Marold měl tam asi tři čtvrti hodiny cesty a práce započínala žákům již o sedmé ranní. Musil vstávati ještě v čiré tmě a spěchati, aby byl v čas na místě, neboť mistr dbal na pořádek, jak Marold vyprávěl. A při práci zavládala přísná kázeň. Maroldovi nelíbilo se natírání velikých ploch širokým štětcem a to „tapetování", jak se vyjádřil. Nejraději by byl kreslil a maloval své „figurky", jak říkal. Ale podmínky stipendia zněly zcela určitě: má se zdokonalit u Gallanda.

„Těšil jsem se, jak budu v Paříži studovat," posteskl si Marold, „a zatím musím pracovat jako malíř pokojů!"

Ke všemu vadil Maroldovi jazyk, francština. Ale brzy-li se nenaučí mladý muž řeči, která mu stále v sluch zaznívá. A to taky Marold za nedlouho překonal.

Hůře bylo s jeho postavením. Toužil po tom, aby se osamostatnil, aby mohl robiti, k čemu měl nejvíce chuti. Avšak vytrhne-li od Gallanda, pozbude stipendia. Bylo skoro teskno pozorovati mladého umělce, kterak marně otřásal svými

pouty. Zdálo se, že z toho není vyváznutí. Z čeho by žil, kdyby přišel o stipendium?

Nebyl by arci Marold pojímal věc tak tragicky, kdyby byl měl tušení o několika slovech, která byla pronesena u příležitosti, když o jeho stipendiu bylo rozhodováno.

Protektor Maroldův, který se pro něj stipendia dožadoval, hovořil o něm s tehdejším odborným přednostou v ministerstvě vyučování, hrabětem Latourem. Snad již při tomto jednání vznikla pochybnost, zdali Marold u Gallanda vydrží. A tu odborný přednosta, na němž vše záviselo, pronesl s úsměvem:

„Nu, zběhne-li nám, nebude snad žádné neštěstí; bude snad o jednoho rakouského umělce víc..."

Zdá se z toho, že řečený přednosta již tehdy kladl nadání Maroldovo výše a tušil větší rozepnutí jeho genia, než aby se vzdělal jenom na učitele. Bohužel, Marold nezvěděl o tomto projevu blahovůle a snad přímé ochoty k ponechání stipendia i v případě deserce od Gallanda. Bylo mu to zamlčeno — zajisté v intencích nejlepších. Řídilit se asi pražští jeho protektoři příslovím: mnoho povolaných, málo vyvolených. Očekávali bezpečně, že také jeho působení na katedře by neslo zdárné ovoce.

Ale později — bohužel! — když Marold skutečně roztrhl svoji maršrutu, neuskutečnil se poloviční slib, tající se ve slovech odborného

přednosty. Marold pozbyl stipendia. Posavadní jeho protektoři odvrátili se od něho. —

Za hovoru došlo také na jiné záležitosti života, zcela prozaické. Stěžoval si Marold, co zimy vytrpí ve svém garçonském bytě. Byl tu podzim, a v těch domech na druhém břehu řeky, obývaných samými mládenci, kteří z rána odcházeli a večer se navraceli, bylo citelně chladno, chladněji než na ulici. Taky Marold měl takový byt, v domě s tenkými zdmi. Netopeno pod ním ani nad ním, a Marold žertovně pronášel, že by mohl míti doma výčep piva. Měl arci pařížský krb, teplo však bylo právě jen v krbu, když v něm zatopeno. Ale usedl-li ku práci dva metry od krbu, křehly mu ruce. Okna byla jednoduchá.

Rozhodl se konečně, že si pořídí plechová kamínka po příkladě jiných.

Tak vydali jsme se jednoho dne do jistého bazaru, ne sice tak elegantního, jako je skladiště v Louvru, ale rovněž tak zásobeného. Bylo tam vše, nač jen pomyslíte. Může se v něm člověk narodit, může se dožiti stařeckého věku a netřeba, aby odtud vykročil. Všech potřeb životních jsou tu stohy. Od plenek dětských a kolébek až do smutných — rakví, a všeho, co jest mezi tím.

Zde koupil Marold asi za dvanáct nebo čtrnáct franků malá železná kamínka a asi tři metry plechové roury k nim. Kamínka postavil

do prostřed svého mládeneckého pokoje a rouru od nich zavedl do krbu.

„A teď konečně se ohřívám," zvěstoval nám radostně druhý neb třetí den. „Ty krby za nic nestojí, ty hřejí jenom v novelách a románech."

Vzpomínal jsem dlouho, dlouho na poslední večer, strávený v jeho společnosti, když jsem po několika nedělích se loučil s Paříží. Zase jsme seděli po celodenním a posledním běhání po Paříži v pivnici Makovského. A Marold loučil se se mnou litostivě, až zaslzel. Vracel jsem se do Prahy, po níž on tolik toužil, a všechno jim lomcovalo. Nejraději byl by odjel taky. A v posledním loučení pravil ke mně:

„Jsem rád, že jsi poslední, kdo odtud odjíždí — že je tomu loučení konec, trhá to mnou. Ale kdo ví, zda se brzy neuvidíme — v Praze. Myslím, že zde nevydržím, že uteku..."

A já zas tak rád bych byl zůstal u něho.

Ale Marold neutekl. Od Gallanda ovšem. Nechuť k vytčenému tam směru a vlastní jeho pud zvítězily nad výhodou praktickou. Za nedlouho potom zvěděl jsem, že odešel od mistra Gallanda a že pracuje na vlastní vrub, své zamilované „figurky". Přišel tím arci o své stipendium, nastal mu trudný zápas o existenci. Však jenom na krátko. Marold v tom zápase vítězně obstál a brzy byl z nejhledanějších a nejváženějších illustrátorů děl klasických i moderních autorů.

Jeho nechuť k formě, která mu byla tak důrazně doporučována, byla skvěle ospravedlněna. Jméno jeho rozlétlo se světem, illustrace a akvarely Maroldovy naplňovaly rozkoší každého, kdo měl oči a cit pro půvabné, luzné, vzletné, elegantní, jako nadechlé kresby. Povznesl se tak náhle a oslnil.

Bylo o něm pronášeno i vlastními jeho učiteli, že je nejgeniálnějším ze všech mladých malířů. A celý jeho vývoj dokazoval pravdu těch slov. Neboť Marold přinesl do svého umění nejvíce ze sebe sama. Při jeho mládí, při malém poměrně jeho studiu naplňovala úžasem dokonalost jeho formy.

Při tom všem byl Marold člověkem zcela nevýbojným, povahy měkké, prostý člověk zlatého srdce. Nikdy se nevychloubal uměním svým, pracoval, provozoval je!

V jeho měkkosti, v jeho skromnosti leželo i něco, co mne naplňovalo jistou tesknotou, když se s tím v důvěrné chvíli svěřoval. Povrchně byl pokládán za Pařížana, ve skutečnosti jím nebyl. Nemohl se tam udomácniti.

„Víš, hochu," řekl mi kdysi, „necítíš se tam doma, bys tam strávil i deset let. Chtějí tvoje kresby, ale ten francouzský svět tě v sebe nepřijímá a já zas taky k němu nelnu. Vždy tam stojíš stranou, vždy jsi mimo tu společnost."

A z toho vznikla jakási dvojakost v jeho cítění a v jeho celém životě. Když byl v Pa-

říži, stýskalo se mu po Praze, jak opětovně ujišťoval. Ale když pobyl nějaký čas v Praze, zastesklo se mu zas po Paříži. Bylo mu zde z ledačeho úzko.

V poslední době odhodlával se však, že se trvale usadí v domovině. Již mu taky nebylo třeba, aby byl zcela na blízku pařížským nakladatelům. Věděli o něm, ať byl kdekoli. Byl f mistrem v oboru svém.

Jak hořké, bolestné je slůvko: b y l. Dobrého, vzácného Marolda n e n í již.

Zlá chvíle našeho přítele.

Pravím vám," hovořil Izidor Hanuš, „že mne tušení neklamalo; kdykoli jsem v životě měl chvíli šťastnou, radostnou — netrvalo dlouho a duševní klid můj byl zkalen buď trudnou událostí neb aspoň nepříjemnou, mrzutou příhodou. V prvních takových případech ani si toho neuvědomujete, v mládí vůbec o tom nepřemítáte. V mládí rychle stírá dnešní dojem včerejší, v mládí veselá i mrzutá nálada vystřídá se desetkráte za den. Ve věku plném kvasu a bouření přijímáte každou chvilku veselí a radosti jako povinnou dávku, jako věc, jež sama sebou se rozumí. Netážete se, odkud přichází, neuvažujete, zdali jste jí zasloužili. A zas okamžiky trudné, nemilé? Odlehčíte si zazlořečením, někdy snad si taky zapláčete. Slza sama si prokleští cestu, neubráníte se jí. Stydíte-li se za pláč, prcháte s ním do samoty — vždy najdete koutek, kde se vyslzíte. Ale ni jedno ni druhé

— ni radost ni žal netrvá příliš dlouho. Jste mladí — vzal ďas dnešek, je zítřek, pozítřek — je nekonečná řada dnů dalších, leží před vámi celý život, a v myšlenkách ženete se do daleka — daleka. Tato bezstarostnost a tato zásoba všech dalších dnů nastávajících, měsíců, let, — zásoba, která se vám v dvacátých letech zdá nevyčerpatelnou — to je neskonalé štěstí mládí, bohužel však nechápané. Porozumíte mu teprv, když dávno minulo, vyvoláváte si ty chvíle, kocháte se ve vzpomínkách — takových vzpomínkách sladkohořkých, a přepadá vás vždy tesklivá touha: ach, kéž by se to ještě vrátilo, kéž bych mohl ještě jednou začíti oním neb oním dnem — jak bych teprv nyní věděl, co počít s celým tím životem..."

Izidor Hanuš hovořil tak chvatně a hlas jeho znenáhla se sesiloval. Věděl o tom, že se na konec až rozkřičí, ale vždy zase zapomněl na nemilý ten zvyk a polapil se teprv, když hlas jeho duněl již jako v hádce a když cítil, že počíná chraptiti. A hnědé oči jeho koulely se při tom řadou po všech stolovnících, jak tu byli shromážděni. Byl to drsný chlap, ale nemohl za to, že jej život takto vytvářil. Strávil mládí v nevlídných sklepeních, uprostřed lidí hrubých, surových neb cynických, a čím tam načichl, po celý život nemohl se toho nadobro zbaviti.

„Uvažovali jste někdy v mládí svém," pokračoval, „o častých úmrtích? Pokud se netýkala

nejbližší vaší rodiny, nezůstavovala ve vás hlubšího dojmu. Neboť umírali lidé starší — vaši vrstevníci byli samá zdravá mládˇ. Arci — také do té řady zalehla někdy smrt a sklála známého, soudruha, přítele — ale to bývalo zřídka, a kvasivý a nedočkavý život váš brzy setřásl trudný dojem. A že umírali staří lidé? To jste shledávali zcela přirozeným. Nu, jsou staří, musí se světa. Tehda totiž vám byl starým každý, kdo vás převyšoval o desítku, dvacítku let. Když pak sami dospějete stejného věku, zdá se vám, že jste vlastně v nejlepším. Teprv rozumíte životu, teprv vidíte, co ještě vám zbývá práce v povolání a co povinností k rodině. Máte děti! Kdysi jste se bávali o život k vůli sobě — nyní pomyšlení na smrt naplňuje vás trudem nikoli z pouhé sebelásky, ale proniká celou vaši bytost otravnou hořkostí, že byste tu zanechali vdovu bez opory a ve strádání, drobotinu svoji bez živitele. Pocifujete neskonalou lítost, když si v duchu vymalujete, kterak by ti sirotečkové v černých šatečkách kráčeli za vaší rakví, vedle potácející se, zlomené, zoufalé matky. Ach, vše by bylo to tam! Pominula ta jitra, kdy vás drobným, skotačivým smíchem probouzely — pominuly večery, kdy jste se tak radostně vraceli mezi ně, kdy jste pak s nimi zasedli ke stolu a hráli, vyprávěli, laškovali s nimi. Kdy jste je donášeli do postýlek, kdy jste se s nimi modlili, kdy jste jim — již usínajícím — tiskli po-

slední políbení na špulivá ústa, na umouněné tváře, čilka. I když usnuly, zdá se vám, že je ve spaní obletuje vědomí: máme tatínka . . . A pak ho nebudou míti, a ta jitra po radostných, šálivých snech budou tak pustá a chladná, a ty večery, kdy matka bude hleděti mdlými, vpadlými, lesku zbavenými zraky do prázdna, budou tak hluché, truchlivé... Zda jste si všímali kdy, jak takovým stárnoucím, dětmi obklopeným vdovám ubývá barvy na tvářích, přibývá vrásek na čele a stříbra ve vlasech?"...

Izidor Hanuš se odmlčel, přejel dlaní obličej, a vypustiv mocný kotouč dýmu, hovořil dále jako ze sna:

„Odbočil jsem. Chtěl jsem vám říci, jak tušení neklame. Měl jsem dnes šťastnou chvíli, okamžik plný radosti. Jakýsi chuďas téměř zoufající, zbavený místa a tedy výživy, žádal mne nedávno o jakési doporučení. Málo věřím v takové přímluvy, ale vyhověl jsem mu. Potom dlouho se neobjevil, a již jsem myslil, že dopadlo vše jako jindy. „Uvidíme — zaznamenáme si vaše jméno — oznámíme vám." Nebo ještě hůře: „Nemůžeme nic učiniti — je toho mnoho." — Ale dnes náhle objevil se u mne — a jeho tvář skoro zářila. Bylo mu vyhověno, bylo mu uvěřeno a půjčeno několik těch zlatých, aby si mohl vyplatiti balík na poště — zbožíčko jakési, jehož prodejem chtěl započíti nový život, opatřiti si výdělek, zachytiti se. Přinesl mi věc na ukázku

a jeho zoufalství z onehdejška změnilo se v čerstvou, posilující naději. Věřte mi, v tom okamžiku jsem byl šťasten. Zdálo se mi, že nevymřel soucit, útrpnost — že ještě bije kdesi dobré, veliké srdce — kdesi tu mezi námi, jako neviditelné. Koupil jsem od něho jakousi šarapatku, poradil mu — a když mi na odchodu podal ruku, která se před chvílí tak radostně chvěla, když se probírala tím zbožíčkem, do něhož vkládá všechnu naději — bylo mi neskonale blaho. Takovou divnou radost jsem měl, jaké jsem již dávno nepocítil. Nemohl jsem se zatím ničím obírat a vyšel jsem na vzduch. —

A jak tak měřím obvyklou svoji cestu, tu náhle — jakoby mne to větrem ovanulo: jsi nějak vesel a šťasten, hochu — pozor, kdesi něco číhá, co ti pokalí tento blažený, milý rozmar! — Neboť věřte, tyto chvíle se žárlivě stíhají. „Jsi šťasten? Nejásej příliš — ještě není večer.“ A tím pomyšlením již, věřte, byla moje radost pokalena. Pominulo ve mně vnitřní to usmívání a vracel jsem se domů, přemítaje: co by mohlo...?

A tu pojednou! Byl ještě den — chystal jsem se k obvyklé své práci. Tu bylo vše rozloženo přede mnou — jen začít. V tom zazní zvonek. Něco pověrčivého projelo mne.

Vstupuje dáma, vážný výraz na tváři.

„Posílá mne k vám muž. Musil do úřadu, nemohl sám přijít. Ale ježto běží o přítele a

kollegu, pokládal za povinnost zpraviti vás o tom. Došla ho právě zpráva, že přítel jeho i váš..."

Vyřkla jméno.

Jako bleskem projelo mi hlavou vše; příhoda se šťastným člověkem dopoledne, vzpomínka na moji radost — a v zápětí rozvinul se přede mnou obraz života přítelova v poslední době. Vše to ještě dříve, než paní dořekla větu: „— dnes po poledni se postřelil..."

Nebyl jsem ohromen v tomto prvním okamžiku, ať vám to připadá jakkoli. Nebyl jsem ohromen, neboť tušení něčeho neznámého, hrozivého prochvívalo mnou po několik hodin. Ale srdce bolestně se mi sevřelo.

Náš přítel Jeník! Milý soudruh s dobrým, neskonale dobrým srdcem — se srdcem dětským, o němž nikdo nemohl říci, že by kdy byl komu ublížil, že by kdy byl způsobil komu bolest. Atlet postavou, dítě mysli svou! Bytost vtělená ochota — vždy hotov k službám, vždy přemítající, kterak by komu radost způsobil. Veliký hoch, jak jsme jej nazývali. Dnes tak důvěřivý a spolehavý, jako před desíti, dvaceti lety, jako v mládí svém. Druh věrný jako stín, poctivý jak zlato. Tam leží v nemocnici — neodolal hrozné chvíli duševní úzkosti nebo rozčilení a namířil proti sobě zbraň. Proč?

Jen jako ze zvyku namanula se mi tato otázka, neboť sám jsem si mohl dáti odpověď.

Jeho čivy byly poslední dobou napjaty, rozrušeny. Pozorovali jsme to. A dnes tedy...

Paní odešla — bylo po práci. Ostatně na ni nebylo času. Ve mžiku byl jsem oděn, vyrazil jsem z domu, vskočil do vozu, hrčel k nemocnici.

Teď teprve povolilo ve mně všecko. Jaký trud mne zatopil! Hochu, hochu — zdali přijdu časně dost, abych tě nalezl a promluvil s tebou! Neboť jsem nevěděl, jak je zraněn. A s bázní jsem vstupoval do nevlídného toho domu.

A za chvíli jsem mu tiskl ruku. Snědá jeho hlava v bílém obvazu byla ještě tmavší než jindy. Hleděl na mne udiven, jako by se tázal, kterak tam přicházím. Co jsme spolu mluvili, nebudu vám opakovati, netrvalo to dlouho, neboť ztrátou krve a předcházejícím mocným rozrušením byl pokleslý, zesláblý. Jen vám řeknu, že jeho stav aspoň zdánlivě nevzbuzuje obav, že snad koule nevnikla do hlavy — ani lékař mi to ještě nemohl říci — a že se mnou hovořil, jako hovoříval jindy. Nebýti bílého obvazu, nebýti truchlivého toho okolí, — lůžka, na němž spočíval, nevěřil bych, že se s ním vůbec něco událo. Slíbil jsem, že přijdu zejtra zas — usmál se tak důvěřivě jako jindy a odvětil: „Tedy přijď — přijď!“

A odcházel jsem s pevným skoro přesvědčením, že v brzku vyjde z pochmurné té síně, minula-li se vražedná koule cíle svého.

Ale když mne pak vůz odvážel, ke trudu přidružilo se nové trapné pomyšlení. Ah — vám, vám nemusím říci ani slova, neboť ho znáte. Ale až se zpráva o tom rozletí — pohnutka, pohnutka! budou všady volati. Příčina! A ježto osud našeho milého Jeníka učinil pokladníkem, bude toto jeho postavení uváděno v souvislost s činem zoufalým... A toto pomyšlení pálilo mne a týralo! A než nadešel večer, uskutečnila se moje obava. Když později roznášeli večerní listy, hltali čtenáři první zprávu o sebevražedném pokuse přítele našeho — a již ji měli, pohnutku! A jak byli pyšni na svůj důvtip! Ach, jak mne to otravovalo! Zdálo se mi téměř urážkou dobrého našeho velikého hocha, abych jej hájil a vyvracel, co bylo tak tajemně napovídáno. A zase bouřilo ve mně vše, že nelze tu mlčeti. Než komu povídati? Chtěl bych míti hlas jako tur a chtěl bych se postaviti na nároží a náměstí, a chtěl bych přehlušiti všechen hlomoz vůkolní a zvolati, aby mne slyšeli všichni, kdož vyslovili již domněnku nějakou, a všichni, kdož jí nevyjadřují ani slovy ani pohledem, ale jimž kotví kdesi v nitru a nemohou se jí snad zbaviti:

„Zapuďte každou takovou domněnku! Nevěřte jí na okamžik! Nezazlívám vám, kdož jste ho neznali a neznáte, že na mžik vzniklo ve vás liché domnění, že jste je vyslechli, když je pronesl jiný — je taková podezřivavost v lidské povaze a za shluku okolností vysvětlitelna.

Ne však tentokráte! Ne dnes! Ne v tomto případě! Ve zlé chvíli bolesti vztáhl na sebe ruku! Je to náš přítel a my jej známe skrz na skrz, jak tu stojíme! Zlaté jest jeho srdce, neporušená mysl, bez poskvrny jeho činnost! A nemám-li pravdu, klamu-li vás nebo sebe, pak směle můžete mi říci, že jsem každého jeho činu spoluvinníkem! A nebudu se brániti!"

Izidor Hanuš odmlčel se. Byl se k posledu tak rozehlučel, že již zase chraptěl. I ztichl náhle. Ale za okamžik dodal ještě s trpkým přízvukem:

„Hle, kterak není člověk ani v tomto svoboden! Kterak i když — touže uniknouti mukám — zamíří na sebe smrtící zbraní, má stále ještě počítati s povoláním svým — byť i na vše ostatní zapomněl..."

*

(Připsáno r. 1914.)

Předcházející řádky napsal jsem v trýznivém rozpoložení duševním, když jednoho dne v únoru r. 1899 roznesla se Prahou a pak večerními listy rozšířila se zpráva o tom, že milý náš přítel a druh z Máje, spisovatel Jan Antoš, v Královské oboře v sebevražedném úmyslu z revolveru se postřelil. Milý, dobrý Honza — jak mu důvěrní přátelé říkali — byl pokladníkem Ústřední Matice Školské, a Praha tedy zcela bezpečně „vě-

děla", proč chtěl ubohý Antoš ze světa uniknouti. Beze vší pochyby z obavy před trestem pro nějaké zpronevěření! Jen my jeho staří přátelé byli jsme pevně přesvědčeni, ano věděli jsme, že tomu tak není. Že jest náš Antoš nejpoctivějším člověkem. Okamžitou revisí pokladny i knih Matice pak bylo prokázáno, že jest vše v nejlepším pořádku.

Jaká byla tedy příčina osudného pokusu sebevražedného? Byly to příznaky propukající strašlivé choroby, progresivní paralysy, povšechné ochromy postupné, přepadnuvší jej v nejlepším věku mužném, v 39. roce. Projevila se nejdříve úpornými bolestmi hlavy, které nabyly takového rázu, že nešťastný trpitel sáhl po smrtící zbrani. Avšak Antoš, muž zjevu robustního, siláckého, měl i lebku přepevnou a zbraň patrně slabou — střela nepronikla kost lebeční a neusmrtila ho. V nemocnici zotavil se z rány, a skoro se zdálo, že se uzdraví. Dne 6. dubna 1899 odvezla jej choť jeho do Lensedel na Sázavě, aby v jarní přírodě nabyl klidu a osvěžení. Ale již den potom, 7. dubna ke čtvrté hodině odpolední dostal jsem od ní několik řádek na ústřižku nemocničného blanketu:

Ctěný pane!

Včera odjeli jsme do Lensedel na letní byt a dnes ráno rozsekal si můj muž sekerou hlavu. Jsme na klinice prof. Maydla. Zamezit, aby zpráva

ta nepřišla do novin, nebude asi možno. Odpusťte mé smělosti.

Fr. Antošová.

Stalo se takto, jak mi později paní Antošová vyprávěla. Lékaři uložili jí, aby stále měla chotě na pozoru. Což taky po celý čas činila, i v Praze již. Osudného dne vyšla s ním na procházku. Když se vraceli do statku, kde bydlili, postřehl ubohý chorý Jan kdesi v koutě dvora špalek a v něm zaťatou sekeru. Klidně kráčel do světnice, ale po malé chvíli zcela lhostejně řekl: „Musím ještě na okamžik ven.“ Vyšel, zamířil rovně ke špalku a vytrhnuv sekeru zadal si jejím břitem asi jedenáct neb dvanáct ran do hlavy.

Ještě i z tohoto poranění se zotavil, ale potom dopraven byl do smutného ústavu pro choromyslné, ježto duševní stav jeho shledán byl beznadějným, nevyléčitelným. A po soudu lékařů při silné jeho soustavě tělesné hrozily mu snad útrapy mnohaleté. Ale milosrdná smrt zkrátila je krom očekávání. Dotrpěl již 6. června a byl pohřben 9. června 1899 z kaple něm. patologického ústavu na Volšany.

Choť jeho Františka nepřežila ho na dlouho. Zemřela 13. srpna 1902, nedokonavši 31. rok věku.

Jan Antoš narodil se 1. ledna 1860, studoval na pražské reálce, potom na československé akademii obchodní, stal se úředníkem První obč.

záložny v Praze, později pokladníkem Ústřední Matice. Již r. 1878 uveřejnil v České Včele první práce literární, později v Nár. Listech, v Lumíru, v Zlaté Praze, v Šotku, v Květech, v Hlase Národa i jinde. Samostatně vydal tři knihy povídek a novel.

Byl předobrý hoch, oddaný druh. V srdcích všech nás, kdož jsme s ním žili, památka jeho nevyhasne.

K padesátce Jaroslava Vrchlického.

Tak již i nad hlavou Jaroslava Vrchlického, mistra českého verše, vystoupilo slunce v zenit, na poledne. Tu stojí v záři jeho, na poli svém, a kam zraky dohlédnou, všady v šíř i v dál se vlní přebohatá úroda. Sil a vzdělával ne pro sebe, ale pro celou tu velikou rodinu českou, z níž vzešel, a těžké zrno, jež pod pilnýma rukama jeho vyzrálo, bude sytnou krmí dušim dalších, mnohých generací.

Pevnou nohou zakotvil na lánu, na němž pracuje již celých třicet let. A padesátý rok vyvršuje se od jeho šťastného a v následcích tak slavného zrození. Rolník počítá svá léta hojné žně, vinař honosí se svými zdárnými „ročníky“, kdy hrozny nabobtnaly ohnivou šťávou na prasknutí a kdy žhoucí slunce vysladilo révu na cukr. Není příroda vždy stejně štědrá. Ale v jistých obdobích otevře svůj nevyčerpatelný klín a naděluje pozemšťanům desateronásobně.

Ale taky v hospodářství duševním jsou takové šťastné „ročníky“, delší než pouhý kalendářní rok, a jejich plody vystačují na mnohá, mnohá pokolení. Teprve později vidíme, kdy k nám byl Pánbůh tak štědrý a požehnané ty děti k nám poslal. Kolik tomu neděl, co jsme slavili radostně padesátku Mikuláše Aleše, poety štětce, a zítra odzvoní padesátka slavnému Jaroslavu Vrchlickému.

Padesát let života, a z těch třicet let práce neunavné rozloženo kolem něho.

Třicet let — a přeletěla všem nám přes hlavy a teď vzpomínáme, jaké to bylo zachvění v literatuře, když roku 1875 vyšla první jeho kniha *Z hlubin*. To bylo zachvění nových, neznámých strun. A potom co rok nejen další kniha, ale několik, a do dneška jich vydáno přes 180, a z těch více než 100 původních a více než třetina vlastních básnických sbírek.

Dnes arci řekneme si, že jméno Vrchlického zná celý národ, že tvorba jeho — aspoň s část — známa jest po vší oblasti českého jazyka, a dnes tisícové jednotlivců znají Vrchlického taky osobně.

Ale kde jest okamžik, kdy jsme ho viděli poprvé a kdy jsme si jeho tvář, celý jeho zjev vtiskli v pamět k nezapomenutí? Pravda-li, vzpomínáváte si mnohdy, kdy jste se poprvé setkali s člověkem, kterýž se vám později stal nejlepším přítelem, a nikdy se na tu chvíli nerozpomenete.

Rozplynula se vám v celém tom životě, a někdy se mýlíte o celá léta. Bývá taková setkaná mnohdy zcela bezvýznamná, důvěrnější sbližení udá se mnohem později.

Dělo se mi tak, jako vám, často, kdy jsem usilovně se pokoušel zjistiti chvíli, ve kteréž setkal jsem se a promluvil poprvé s nejmilejším druhem, a nepodařilo se. A nerozpomínáme se ani, kterak na nás působil jeho zjev při prvním vynoření.

Tak se nikdy nedohádám dne, kdy jsem poprvé spatřil Vrchlického. Ale nemýlím se, že bylo jaro v samém již podletí. Kráčel jsem s břemenem jakýms ke Karlínu Pořičskou branou, neboť tehda stály ještě pražské hradby. Je tomu dobrých třicet let. Ploužil jsem se podél železného zábradlí, nad hradebním příkopem. Spousta lidí chvátala oběma směry, ve bráně srážela se ta změť. Utápěl jsem se tak často v matenici lidí, že jsem si zvláště nikoho nevšímal. Ale tu od Karlína kráčel ku Praze mladík vytáhlý, suchý, jakoby se vracel z delší procházky, neboť boty jeho byly pokryty prachem. I z toho jsem soudil, že byl kdesi v přírodě, že nesl kytici fialek. V druhé ruce měl knihu. Byl oděn šedivými šaty, šedivými do olivova, a hluboko na prsa splývaly mu konce vázanky barvy živě fialové. Snad planoucí barva dlouhé vázanky, jejíž konce zalétly mu chvílemi až na ramena, byla první příčinou, že jsem naň upjal pozornost. Byla to

mašle „umělecká“. I chůze jeho byla jiná než ostatních lidí. Našlapoval na přední půli chodidla, zdvihaje paty, jedva že dokročil, a trupem nakláněl se v před. Blížil se, a já nespouštěl jsem s něho zraků. A teď již jsem viděl jeho oči, byly sivé, ale nehleděly na žádný blízký předmět. Těkaly sice kolkolem, jako se rozhlížívá, kdo se ocitnuje v novém okolí, ale připadalo mi, že přes vše, co ho blízko, hledí kamsi do daleka. A pojednou mi projelo hlavou: takhle jen může vypadati básník. Nesl kytici, knihu, měl divokou mašli a měl dlouhé vlasy. A díval se na svět ne jako člověk, který má právě nějaký určitý cíl, nějakou starost, který má kdesi do určité hodiny být. Abych řekl pravdu — a ať se mistr Vrchlický nehněvá — tak nějak neprakticky a skoro jak u vyjevení mi vypadal. Mohl by to býti básník! Celý jeho zjev shodoval se mi s ponětím, jaké jsem o básníku do té chvíle měl. Pravda, znal jsem již několik básníků, ale ti všichni byli usedlí, „staří pánové“, některému bylo třicet a některému dokonce již čtyřicet let. V mládí arci taky nejspíš vypadali výstředněji.

Zadíval jsem se za mladíkem, až mi zmizel ve spleti lidí před branou a zapadl do brány. A já kráčel se svým břemenem dále do Karlína.

Potom, v jistých mezerách časových potkal jsem ho ještě několikráte, a vídal jsem, že některé osoby pozdravuje. Ale jakkoli mne dráždila zvědavost, nebylo lze odvážiti se, abych se

otázal kohokoli z oněch, již ho patrně znali, kdo že to jest. Až kdysi později šel jsem ulicí s přítelem a členem našeho tajného klubu, který po mém soudě znal Prahu naveskrz, a hle, tu proti nám zas neznámý můj mladík s fialovou mašlí.

„Příteli, podívejte se na něj. Nevypadá-li jako básník?“

Přítel podíval se moudře, pokývl hlavou a přisvědčil:

„Ten taky jistě básně píše.“

„Kdo je to, prosím vás?“

Milý přítel ještě jednou se podíval za mladíkem, jemuž oba konce fialové vázanky visely zas přes ramena, a řekl mně moudře:

„Patrně p s e u d o n ý m.“

Přítel můj, tof očividno, nevěděl taky nic, ale svým „pseudonýmem“ utvrdil ve mně posavadní domněnku v přesvědčení.

Záhada brzy potom se mi vyjasnila. Stal jsem se úředníčkem nakladatelského závodu Ottova a jednoho dne vstoupil do pisárny mladík. A byl to Jaroslav Vrchlický. Tehda přinášel nějaký rukopis do Palečka. Později často jsem ho vídal a později taky odvážil jsem se do bytu jeho — tuším, že tehda v Krakovské ulici — abych mu předložil k posouzení jednu svoji — báseň. No, byl ke mně vlídný, tuze vlídný; mnohem vlídnější, než jsem toho se svojí básní zasloužil. Kdysi později mrzívalo mne, že jsem se

mu projevil s této slabé stránky, ale již dávno mne to nehněte. Kdož by spočetl, kolik mladých lidí přicházelo k němu, aby přečítal jejich básně, a Vrchlický stal se mistrem básníků, otcem celé školy.

Třicet roků vzácné, požehnané činnosti letem prchalo nad jeho posvěcenou hlavou, a zítra slaví padesáté narozeniny. Vlastně pozejtří, neboť narozeniny jeho připadají na den 17. února. Kdysi kdosi mu nějakým nedopatřením den zrození přesunul.

A nad jeho hlavou stojí slunce v poledni, jak výborně napsal Jaromír Vejr v básni své k jeho padesátce:

„Poledne je na tvých nivách,
těžké klasy zrají v slunci,
chrpy kvetou, vlčí máky,
skřivan zpívá v modrých dálkách . . .
Sklenky sem! a do dna, mistře . . .!“

Tedy sklenky sem a na dobré, vzácné zdraví Jaroslava Vrchlického! Budiž nám dlouho živ a zdráv!

Za starým druhem.

Ze smutné pouti vraceli jsme se v pátek v podvečer, ze hřbitova vinohradského, v jehož půdu jsme uložili vzácné, dobré srdce, druha milého a nezapomenutelného, Jana V. Veselého.*

Odešel, s nikým z nás nerozloučiv se. Jak skromně se kdysi objevil v životě veřejném, tak tiše sklesl v říši stínův. Jeho skon tím bolestněji dojal, že nikdo z nás anebo jen málokdo tušil, kterak se již chystá na poslední, dalekou výpravu, z níž není návratu. Po léta již nebyl zdráv, po léta již hlodala na jeho srdci zákeřná

---

* Jan V. Veselý narodil se v Praze 22. května 1854, studoval na české reálce, vyučil se (v prvních letech sedmdesátých) v galanterním závodě Bratří Tučků, někdy v polovině let sedmdesátých vstoupil do redakce Nár. Listů. Již jako učeň psal první literární pokusy a r. 1892 vydal sbírku drobných prací (Eva a jiné povídky). Ke tvorbě původní se mu nedostávalo dosti síly, za to však jako překladatel vykonal veliký kus práce. Uvedl do češtiny množství vynikajících výtvorů z literatury francouzské, americké, anglické a j. Zemřel na Vinohradech 21. února 1905 (v Ottově Náuč. slov. mylně uvedeno datum 22. února). Některé z prvních pokusů svých pracoval na podněty Jaroslava Beneševského, rovněž učně obchodního, načež do smrti podržel pseudonym J. J. Benešovský-Veselý, jímž i přítel jeho z mládí měl být uctěn.

choroba, nikdo však se nenadál konce tak náhlého. A mnohému z nás pronikavou, hořkou bolestí zalilo se nitro, když jsme spatřili jméno jeho v černém ovroubení v Národních Listech, jimž po větší díl života svého věrně sloužil.

Již i ty odcházíš, Jene! V tom tak zvaném nejkrásnějším věku mužném!

Hořké, přehořké to bylo rozloučení. Vzpomínal jsem, že tomu sotva deset nebo jedenáct dní, co mi v podvečer přinesl kus rukopisu vyžádaného překladu a nezastal mne doma. Byla to jeho poslední návštěva. A já při své poslední u něho nalezl jsem ho již v rakvi, zsinalého, s rukama skříženýma, bílýma, ale vláčnýma posud a jako vlahýma, jakoby ještě chtěly sáhnouti po péře, po práci, kteréž bez únavy, bez oddechu sloužily po celý život, po samý hrob. Ta jeho ruka odkládala péro, kdy již hlava byla vysílena, když oči nemohly odolati spánku; a když sen odletěl s jeho víček, poznovu se péra chápala a črtala celý den, do pozdní, pozdní noci, do kuropění, mnohdy do svítání. Našemu Janu nebylo v životě oddechu.

V té palčivé bolesti bylo mi, jakoby nebyl skončil jen život svůj, ale jakobychom s ním do hrobu kladli i kus života vlastního, my nejstarší jeho druzi, kus šťastného i trpkého mládí, v němž kypělo tolik tužeb, vzbouzelo se tolik nadějí, po nichž zase následovalo tolik zklamání.

Byl z nejstarších druhů mých a byl mým prvním literárním přítelem. Byl jím, aniž jsem o tom věděl, byl jím, aniž on či já jsme náleželi literatuře. Neboť jsem ho nalezl v okolí, v jakém obyčejně literárních přátel nenalézáme. Ve střízlivém obchodním krámě. V někdejším závodě Bratří Tučkův na Ferdinandově třídě.

Známost naše i přátelství trvalo od podzimku roku 1871.

Šťastná hvězda zavedla mne tehda v Tučkův závod. Byl to náhlý výšvih z života předešlého, bylo to skvělé vystřídání. A když jeden z šéfů, nezapomenutelný principál Bedřich Tuček, seznamoval mne se svým personálem, dovedl mne taky k vytáhlému mladíku, kutícímu cosi za stoly se skleněnými deskami, a uváděl mne: „Náš nový pomocník, pan Herrmann, a tuto náš Jeníček — nejstarší učeň."

Štíhlý mladík zamžoural, podíval se na mne polo naivně, polo zkoumavě, uklonil se, jakoby se nalomil, usmál se a pronesl tichým hlasem: „Těší mne. . ."

Skoro se mi zdálo, jakoby to uvítání vyznívalo ironicky.

Podíval jsem se na Jeníčka rovněž zpytavě. To nebyl učeň, jakých jsem před tím poznal na kopy. To byl zcela jiný druh učně. Jeho oči — již tehda krátkozraké — zcela jinak se dívaly a cosi jiného v nich svítilo. Tušil jsem, že je v tomto mladíku jiná duše. Podával jsem mu

ruku, do níž Jeníček vložil svoji s jistým zdráháním, jakoby chtěl říci: „No, vždyť se ještě neznáme."

Trochu mne to zarazilo, a ještě více mne zaráželo, že já jsem „pan" a Jeníček že jest učeň, ač stejného věku se mnou, ba, jak se později objevilo, o několik měsíců starší. Nu, Jeníček vychodil celou nižší reálku a přišel později do učení, tím to bylo.

A to byl Jeníček Veselý.

Pamatuji-li dobře, byli jsme do večera přáteli. Zmínil jsem se o nějaké knize, svěřil jsem mu, že mám knihovničku, a byl jsem jeho. Po několika větách nezvratně se osvědčilo mé počátečné tušení, že tu stojí učeň jiný než všichni ostatní v celé Praze. Jinak se vyjadřoval, na jiné věci myslil, po jiném toužil, než kterýkoli jiný. Kniha byla jeho živlem. Četl, čehokoli se dopídil, a mnohdy jsem se octl na rozpacích, že nevím, co ví on. Ač nikdy tak nepoznal Prahy, jako jsem ji později poznal sám, třebaže byla jeho rodištěm, vanula mi z něho Praha, a ve mně zas byly ještě dost čerstvé dojmy z venkova. Tak jsme se „promíchávali", doplňovali. Měl jen maminku, otec již nežil, a to taky bylo příčinou, že mu bylo odejíti ze školy. Neměl v sobě povolání pro obchod ani za mák, nebyl v něm šťasten. Ale zatím bylo nutno vyučiti se. Co dále, kam, kterak? — bylo v daleké, daleké budoucnosti, jak se mu tehdy zdálo.

Od prvního setkání byli jsme nerozlučni. Tak nerozlučni, až mne kdysi starší pomocník pokáral: „Dejte si přece trochu záležet. Je to ještě učedník!“ — Dobrý ten starší pomocník nikdy nepochopil, oč jest Jeníček větší jeho, oč je v něm více než v nás obou pomocnících.

Bylo Jeníčkovou povinností, aby myl a otíral veliké tabule výkladních skříní; myl jsem je s ním, a žádná práce jiná nešla nám tak vesele od ruky. Bylo taky jeho povinností zametati večer v krámě. Zametával jsem s ním, abychom byli co nejdříve hotovi a zavřeli. Neboť pak mi kynuly procházky s Jeníčkem. Dnes vyprovázel on mne, zítra já jeho. Bydlil kdesi na Poříčí. Nemířili však jsme vždycky domů. V létě bývál ještě krásný den po zavření obchodu, i zašli jsme na Nábřeží a dívali se na Hradčany. Zapadalo slunce, obzor zaléval se rudou záplavou, červánky nám dlouho svítily nad Petřínem, nad hradem. Jaké to byly západy, jaké večery, jaké návraty domů tichnoucími ulicemi tehdejší malé Prahy a za hovoru o knihách! Ještě ne o „literatuře“, nebo nikdo z nás netroufal si přiznati se, že se „pokouší“. Ostýchali jsme se jeden druhého. A přece oba skrývali jsme v náprsních kapsách nějakou svoji „prvotinu“.

Závod vyžadoval mnoho pochůzek. Nedodal cosi v čas pasíř, rytec, soustružník, malíř vějířů, zámečník, mosazník.

„Jeníčku, doskočte tam,“ povelel šéf.

Ale poněvadž bylo komisí více, býval jsem vysílán taky já. Kdo dříve vyšel, čekal docela jistě za rohem na Perštýně, až se objeví druhý. Potom jsme putovali Prahou společně. Ne hned k cíli, nejdříve k výkladům knihkupeckým, kde jsme mlsně i toužebně prohlíželi nové věci, četli názvy knih, hádali na obsah a svatě si umiňovali, že tu a tu knihu jistě si koupíme, — jen až na ni bude. Tato podmínka však stále se nesplňovala. Mohli jsme získati jenom nepatrnou část všeho toho, co nás lákalo. Ale v kapse stále nosil Jeníček bohatý seznam spisů, jež si „musí zakoupit". A jakoby již knihy ty měl, říkával Jeníček: „Moje bibliotéka." — A někdy, když jsem se o spise nějakém zmínil, odpovídal: „Tu již ve své bibliotéce mám." Totiž v té „bibliotéce", která byla pouhým zbožným přáním, pouhým seznamem v notýsku, v záprsí. Byl! Jeníček snílkem. Byl jím tehda, zůstal jím po celý život. Tehda oba společně jsme se zamilovávali do obrazů ženštin, do podobizen, do malířských studií hlav. Ale Jeníček byl přesvědčen, že se s předmětem obrazu kdysi setká, a již předem žil román svůj s dívčím zjevem, jehož ve skutečnosti ani nebylo, a bylo-li, tedy kdesi v dálkách, v neznámých zemích a městech, a na celém pochodu životem nemohl se s předmětem svého blouznění setkati.

Za té pastvy před knihkupectvími plynuly nám nejkrásnější chvíle, chvíle svobody, samo-

volně dobyté, chvíle horování a snův. Ale pojednou pomyšlení na pravou povinnost odtrhlo nás od těch pokladův, a teď úprkem jsme se rozběhli za vlastním cílem, každý jiným směrem a spěchem snažili jsme se nahraditi promeškané okamžiky. A co nám z výkladních skříní uvázlo v paměti, bylo nám pak látkou hovoru na celý den i na večerní ten pochod k domovu. Jeníček o mnohém pověděl mi, o čem jsem dosud nevěděl, a já rád poslouchával. Popocházeli jsme někdy a postávali, až nás překvapila tma.

Ani jsem tehdy nevěděl a nechápal, jak trudné jsou jeho poměry domácí. Nežil jsem sám v žádném přepychu, ale Jeníčkovi bylo hůře. Matka jeho, vdova po malém tušim úředníku, měla skrovný krámek nitařský na Poříčí, a každé sousto bylo šetrně odměřeno. Desetník byl osmnáctiletému Jeníčku pravým bohatstvím. A zatím oba jsme nakupovali knih po desítkách — arci jen v duchu.

*

Znenáhla, zcela znenáhla blížil se náš hovor k literatuře, k vlastnímu „tvoření“. Měl jsem již nějaké stylistické pokusy za sebou, kdesi v kalendářích, ale naše touhy vznášely se výše, k časopisům. Touhy tyto byly živeny a znova podněcovány i stykem našim s jistými osobnostmi. Tučkův závod náležel ku předním v Praze, a

nejen to, byl to závod okázale český, skoro národní. Jméno bratří Tučků zvláště ve společenském životě mělo významný zvuk. I chodili k nám také lidé zvučných jmen. Přicházel časem Karel Sabina — bylo to ještě před osudným odhalením, po němž jméno Sabinovo bylo vymazáno z českého života. Zastavil se časem Barák, byl naším odběratelem Neruda, později přicházel Gustav Eim. Za takových šťastných okamžiků Jeníček zářil radostí, oba jsme se předháněli, abychom vzácné kupce obsloužili.

Jednoho dne skoro mne ohromil Jeníček, svěřiv mi, že píše novelu, ba, že již jest napsána. Kterak mi to imponovalo! Novela! Pamatuji-li, bylo to na sklonku roku 1872 nebo počátkem roku 1873. Ale rukopis mi neukázal, jakoby se obával o toto své první děcko. Vyrozuměl jsem později: nebyl si jist, s jakým se setká osudem. Spočíval v rukou redaktorových. Byl to Fr. Peřina, který redigoval tehda „Obrazy života".

Měla žiti ta prvotina. Po nějakém čase, v březnu 1873, objevila se skutečně v čísle Obrazů života. Jmenovala se *Ze salonu*, ač milý Jeníček o nějakém životě v salonech arci neměl ani ponětí. Neznali jsme tehdy jiných „salonů" než ony přespočetné, studenou parádou vyzdobené a mrtvé pokoje lepších nájemníků nebo domácích pánů, do nichž jsme vůbec málo kdy vstoupili. Ale začátečníky tehdejší lákal vždy život vznešenější. Jeníček byl šťasten. Kynula „sláva",

kynul i honorář. Dva nebo tři zlaté dostal snad za první tu práci. V té době, v tehdejším jeho životě znamenalo to skoro poklad. Slýchali jsme, že první honorář se propijí, avšak Jeníčkův propit nebyl. Ještě jsme byli na pitku příliš mladí — a pak bylo peněz třeba na jiné věci nepostrádatelné. Snad koupil Jeníček vytouženou knihu nějakou a zbytek zanesl domů.

„Průlom jest učiněn!“ řekl mi tehda Jeníček hrdě jako dobyvatel, podávaje mi číslo s prvním plodem svým. Bylo čerstvé, tiskařská čerň páchla opojně. Zdá se mi, že vůni tu cítím podnes. Snad bych mu byl záviděl, ale vlastně jsem Jeníčka předhonil nějakou drobotinou, anekdotou v prvním ročníku Palečka, a zatím jsem taky sepsal cosi původního, co mne v týchž Obrazech života mělo „proslaviti“. Jeníček si vymyslil věc „ze salonu“ — já si vymyslil dokonce „pověst“, o níž mimo mne nikdo nevěděl. Zdar Jeníčkův byl mi šťastnou věštbou.

První tento úspěch byl sladkým tajemstvím Jeníčkovým, jehož důvěrníkem jsem byl zatím jen já. Nikomu v závodě nesvěřil se s tím. Jen zraky zasvěcené měly čísti. Bál se Jeníček, aby snad úšklebkem nebo jen pouhým neporozuměním nebyl první jeho výtvor poskvrněn.

Zatím obraznost jeho letěla výše. S počátku ostýchavě, pouhým napovídáním naznačoval, až pak jednoho dne v roznícení přímo se projevil. A tehda zasel i v moje nitro sémě touhy skoro

závratné. Napsati fejton! A spatřiti jej vytištěna v — Národních Listech.

Formu fejtonu pokládal tehda za nejdokonalejší tvorbu slovesnou. Bylo pochopitelno, že vyslovil-li: fejton v Národních — slučoval pojem ten hned se jménem Nerudovým. Neruda byl redaktorem fejtonu, a jestliže by Neruda práci přijal a vřadil pod čáru, znamenalo to skoro jako pasování na rytířství.

„Příteli," řekl mi jednoho večera za potulky Prahou, „nemám jiného ideálu, než napsati jediný — j e d i n ý fejton."

Snad horoucí tato tužba mladého snílka a blouznivce vyloudí mnohému úsměv na tváři. Po letech, po dlouhých letech, kdy již měl řadu fejtonů ve vytoužených těch sloupcích, často jsem vzpomínal na Jeníčkův „velký sen". Splnil se mu měrou vrchovatou, splnil se i mně, ale jak daleko tehda, před třiceti a několika lety, jak daleko bylo k tomu splnění. Jaká trnitá cesta k němu vedla!

Několik vzpomínek na Jana Červenku.*

I. Závadná adresa.

(Z nevinných jeho taškařic.)

Drahý přiteli redaktore!

Nějakou vzpomínku — vzpomínečku na mně chceš? Sebe menší?

Mám sice vzpomínek mnoho, na živé i na mrtvé — těchto mnohem více, neboť čím dál hustěji to klesá kolem nás, jako na bojišti — ale není klidu, aby je člověk nějak spořádal a soustavně započal. A krom toho se mi zdává, že všechny ty vzpomínky jsou tak nepatrny, bezvýznamny, a mají cenu jen pro nás několik, kdož jsme Je — ony odešlé — znali a s nimi obcovávali.

Tak na příklad Jan Červenka!

---

* Básník lyrický, městský tajemník na Král. Vinohradech, narodil se 3. dubna 1861 v Praze, autor několika knih veršů, zejména známých Písní Závišových, i v hudbu uvedených, pokusil se taky o tvorbu dramatickou, zemřel po útrapné nemoci srdeční na Král. Vinohradech 24. ledna 1908.

(Vlastně Janů bylo s námi a mezi námi za všechna ta léta několik. Mým nejstarším kamarádem z těchto Janů byl Jan V. Veselý, podpisující se Benešovský-Veselý. S tím svedl mne osud na podzim roku 1871 v závodě Bratří Tučků, byl tam tehda nejstarším učněm a říkali mu Jeníček nebo Honzíček. A Honzíček mu zůstal i později v našem kroužku ve staré, dávno zmizevší „Slavii", a na celý život. Honzíček měl již tehda literární touhy a snahy, a spolu prožívali jsme rozkoše i bolesti prvního tvoření, prvních radostí z „úspěchů" i prvních zklamání. — Mnohem později, snad až někdy v polovině let osmdesátých, seznámil jsem se s Janem Červenkou, a tomu říkali přátelé kamarádsky srdečně Honzík a Honza. O něco později přibyl Jan Antoš a konečně v Máji spřátelili jsme se s Janem Ladeckým. A vidíš, všichni tito Honzíčkové a Janové jsou již tam, kam za nimi také my pomalu se chystáme.)

Časem vytáhnu z všelikých příhrad spousty starých papírů, sednu na podnožku ke kamnům a konám „oběť zápalnou" — metám do pece, co překáží a co zbytečno schovávati. Pálím, pálím, a nemá to konce!

Tak onehdy nachomýtla se mi v kupě žloutnoucích papírů obálka velikého formátu, jako by kdy byla obsahovala nějaká úřední lejstra. Hledím — a je to písmo zesnulého Jana Červenky,

dobře mi povědomé. Obálka s mým jménem, pod nímž je celá legenda ve verších.

Červenka byl čertův chlap, jak říkáme. Někdy kousavý, jízlivý, ale z gruntu srdce dobrý člověk. Měl jsem ho již proto rád, že měl královéhradeckou minulost. V mých očích — zejména v mládí — kdo byl Hradečákem, vypadal docela jinak, a hleděl jsem k němu s důvěrou i náklonností. Kdokoli byl, každý jako by mně přinášel pozdrav z domoviny, z drahého Hradce, v němž jsem prožil krátké dětství své. A Červenka byl tedy také dokonalým hradeckým „votrokem". A když mne potkal a zdánlivě drsným, jadrným svým způsobem ke mně zvolal: „Tak co děláte, votroku starej?" — tu mi připadalo, že jsme se spolu honívali na hradeckých šancích, ač tomu tak nebylo. Neboť on byl o sedm roků mladší mne. Přes to byli jsme oba hradečtí „votroci". To je slůvko, jemuž jen Hradečák dobře rozumí. Je to někdy nadávka, ale z přátelských úst je to skoro mazlivá lichůtka.

Kdo z nás by mohl zapomenouti na Červenku „karbaníka", když jsme někdy zasedli ke dvoukrejcarové „šístce". S jakou náruživostí lípal trumfy, s jakým důrazem vynášel na konec dočku!

A jakým byl vášnivým rybářem! Pozval mne taky jednou na lov štik — neboť, kdo je z Hradce, každý je rybářem — ale o tom dnes nechci mluviti. Dnes přede mnou leží zmíněná obál-

ka, kterou jsem před upálením zachránil. Je to taky památka na Jana Červenku, krom jisté jeho „Benátské barkaroly", která sice přátelský náš kroužek v Máji s doprovodem kytary mé mnohokráte až k zakuckání rozesmála, ale kterou jsem přece nemohl otisknouti v cyklu barkarol (ve Švandovi Dudáku roč. 1899), jež jsem si byl na starý, z dětství mne provázející nápěv od přátel básníků vyžádal. Barkarola Červenkova byla by snad uchvátila palmu vítěznou, aspoň u všech žertumilovných čtenářů, ale pro svůj intimní ráz a výraz nehodila se na veřejnost. Červenka ji psal skutečně jen pro soukromé naše potěšení.

Již nevím, co mi to Červenka posílal v obálce, jejíž poštovní razítko má datum 13. dubna 1894. Nejspíše to byl nějaký příspěvek pro Švandu Dudáka. Vím jen, že někdy 15. nebo 16. dubna toho roku listonoš, když mi byl odevzdal ranní „poštu", nějak otálel a rozpačitě na mne pohlížel.

„Ještě něco, pane sousede?" táži se.

Mám — či nemám? — takový byl výraz tváře listonošovy. Hrábl do své torby, ale než věc vyňal, předesílal omlouvavě:

„Totiž, vašnosti, měl bych ještě něco, ale pan správce doručení zakázal, aby snad neráčili být uražen."

„A svědčí to mně?" táži se.

„To jo, vašnosti, ale je to jakási nezbednost, je to závadné — a na to je zákaz doručovat, aby si adresát nestěžoval. Urážky nesmí pošta dodávat."

„No, ukažte mi, pane sousede."

Listonoš váhavě vyňal velikou obálku. Byla to ke všemu zásilka rekomandovaná.

„My jsme to už vrátili poště vinohradské," omlouval pan listonoš, „aby to vrátila zasílateli. Ale toho na Vinohradech nemohou najít — a tak to zas poslali nám do Prahy. Pan správce tuze se zlobil, ale já to pro všecko strčil do kabely, kdyby snad vašnosti přece — ale Ježíš Marjá, neráčej mě prozradit — —"

„Buďte bez obavy, pane sousede, a sem tedy s tím."

Obrátil jsem obálku. Na rubu bylo jméno zasílatele: Jean Juan Giovanni.

Toho ovšem na Vinohradech nemohli najíti. Jenom já jsem věděl, že je to Jan Červenka, neboť sám jsem pro něj vymyslil tento pseudonym na příspěvky literární, jež nechtěl vlastním jménem podpisovati, a ponechal mně, redaktoru, abych je libovolně označil. Vymýšlel jsem pseudonymy i pro jiné spolupracovníky.

Jal jsem se čísti „závadnou" adresu, která by málem byla zavinila, že bych byl přišel o příspěvek Červenkův. Byla hodně dlouhá a rázu neobvyklého, že nevyhnutelně musila vzbuditi pozornost obezřelého úředníka poštovního:

„Veleváženému pánu, pánu,
který domů chodívá až k ránu,
redaktoru Herrmannovi Ignátu,
vynálezci hlávkového salátu,
parních stříkaček a švejckých sýrů,
dobrodinci lidstva, kavalíru,
spisovateli a žurnalistu,
vdov ochránci, otci, bicyklistu,
dosti obstojnému jedlíku,
příznivci špekových knedlíků,
příteli všech přátel, vzácných kvalit,
majiteli různých specialit,
nábytku, knih, jež mu slouží k chvále,
šatu, vína, šperků atd.,
slovutné všech druhů kapacitě

v Praze,
Koňský trh.
Ve vlastním bytě!

Prosím, doručiti okamžitě!“

Jak vidět, přítel Červenka nenamáhal příliš svého Pegasa, není to báseň, která by časem do jeho sebraných spisů musila býti pojata. Ale poštu zarazila. Rázným písmem je napsáno v levém rohu obálky:

Zpět
Král. Vinohrady

a na rubu obálky připsáno:

„Zpět, poněvadž mimo adressy se použilo všelijakých prädikátu, které si adressat nemusí

nechati líbiti, a předpokládá se, že by mohly p. adressata uraziti. 18 13/IV 94.“

A pod tím jsou dva úřední podpisy, z nichž jeden naprosto nečitelný.

Listonoš pozoroval mne dychtivě, a když jsem dlouhou adresu dočetl, otázal se:

„Ráčí to vašnosti přijmout?“

„Přijme!“

„A neráčí být vašnosti uražena?“

„Není uražena.“

„Zaplať Pánbůh,“ ulevilo se listonošovi. „My nevěděli, co a kam s tím! Rekomando je to a zasílatel není k vypátrání. Bylo by se to muselo odevzdat k ouřednímu řízení, otvírat a pátrat po pisateli. A to jsou nepříjemné věci. — Má úcta!“

Po několika dnech setkal jsem se s Červenkou.

„Došla moje zásilka?“ táže se.

„Jaká zásilka?“ tvářím se nevědomým.

„No, rekomandované psaní, v takové veliké obálce.“

„A stakra,“ rozpomínám se, „něco mi z pošty oznámili, ale mělo prý to obsah tak urážlivý, že mi to nechtěli dodati. Už prý je to na policii, kde se to před svědky otevře, aby mohli vypátrati zasílatele.“

Červenka pobledl, vyvalil oči, přitiskl si dvěma prsty skřipec pevně na nos, vyšpulil otevřená ústa jako kapr a zvolal nehorázně:

„Zatracený votroci! Co pak nerozuměj špásu?!“

Pomalu jsem vytahoval z náprsí složenou obálku, rozevírám ji a povídám:

„To je pěkný špás, kamaráde! Málem že se to nedostalo na státní zastupitelství — byl byste měl pěknou polízanou! Štěstí, že jsem to zadržel.“

Teď Červenka zčervenal, odplivl, zamžikal několikrát očima a povídá:

„Ale jste vy starej votrok — hradeckej — že vás tam šancfrajtr neutopil!“

No bodejť! Já na svých výpravách do pevnostních šanců hradeckých jakživ nečekal, až ke mně šancfrajtr doběhne.

II. Na štikách.

Někdejší naše „Obec“ rozpadla se, tuším, nadobro. Pravím-li naše, je v tom hezká dávka honosivosti, neboť jsem byl vlastně pouhým jejím „přespolním“ příslušníkem a přicházel jsem do ní jednou nebo dvakráte za týden. „Obec“ totiž byla stolová společnost v plzeňské pivnici tatíka Jiráta v ulici Vodičkově hned vedle Národní kavárny. Scházívali se tam páni sekretáři Zemského výboru Dr. Mareš, Dr. Franta, Mandl, chodíval tam Dr. Fiedler a dr. Zítek, chodívali tam inženýři a profesoři — již ani nepamatuji jména. Zatím se páni sekretáři stali rady a vrchními rady výboru zemského, Dr. Fiedler stal se profesorem a později ministrem, mnohým z nich sešedivěly hlavy, a někteří vůbec na vždy odešli. Vždyť je tomu přes dvacet let. První sám tatík Jirát, krčmář výborný, a po něm nejeden člen Obce vyrván dávno Moranou. Na příklad i Jan Červenka, kterýž přicházíval

rovněž nepravidelně, jako já. Ale kdykoli přítel Červenka přišel, vždy bývalo ještě veseleji než jindy.

Obyčejně pěstovány v Obci taroky, ale když zavítal Červenka, ustaveno u jednoho stolu i kvarteto zábavné staročeské šístky. Já býval u obou stolů „kukačkou" neboli „komárem", ale když chyběl ať do taroků nebo šístky čtvrtý, povolávali mne na výpomoc. A pak bylo pro celou společnost nejzábavnější, když jsem se dostal do kvarteta s Červenkou a zvlášť za jeho kumpána. Byli jsme oba „starými Hradečáky", Červenka dokonce dvojnásobným. Strávil mládí v Hradci Jindřichově a v Hradci Králové studoval. Královéhradečtí pak mají zvláštní a nezrušitelný privilej na mnohovýznamné slůvko „votroku!" — na slovo, kteréž někdy vychrlí plni opovržení, ale někdy zase s neskonalou něhou. Jestliže někdo vycítil všechnu hudebnost přezdívky této a jindy zas polichocení až k mazlivosti, byl to náš milý Červenka. Z jeho úst znělo „votroku!" zvlášť neodolatelně.

Sedíme jednou zas při figurové šístce, Červenka se mnou, a našimi „odpůrci" byli Mareš a Zítek. Rozdány karty, já měl vynésti. Cítil jsem, že na mně spočívají něčí zraky. Vzhlédnu, a jsou to oči Červenkovy pod skřipcem, které mne téměř propalují. Jeho rty otevřely se do tvaru „o" jako huba kapří, když na suchu lapá po vzduchu, a zase sklaply. Nemohl jsem býti v po-

chybách, co mi tak beze zvuku napovídá. Znamenalo to, že mám vynésti „ko-py“, a to znamenalo, že jich nemá, ale že má trumfovou, špádskou dočku, a že chce udělati „dvaapadesátku“.

Uvedl mne tím do nesmírných rozpaků, neboť jsem viděl, že taky naši společníci pozorují jeho němohru, a již se jim třásl kolem rtů potlačovaný smích. Milému Červenkovi totiž bylo dovoleno vše, jakákoli jeho čertovina stála za dva nebo za čtyry krejcary. Skutečně jsem hodlal vynésti kopy, ale po okatém jeho vyzvání jsem kartu zastrčil a vynesl denáry. Červenka zuřivě zasupěl, neboť denáry měl. A když mu za další hry Zítek trumfovou dočku „zabil“, praštil milý druh kartami a osopil se na mne:

„Ježiš Marjá, vy votroku starý, vždyť jsem vám povídal, abyste nes' kopy, mohli jsme brát čtyry nováky!“

Hromový smích zatřásl místností. Všichni kolkolem, i kibicové, věděli, co na mně Červenka žádal, a působilo jim právě žert největší, že jsem mu dvaapadesátku pokazil.

Vynadal mně Červenka, co se do mne vešlo, v ráži takové, jako by mne chtěl zavraždit, ale na konec překonán všeobecnou veselostí rozesmál se taky a řekl ještě:

„Jděte do Paďous, ani fixlovat neumíte!“

A když jsem ho provázel kus cesty k domovu na Vinohrady, řekl ke mně:

„Poslouchejte, votroku starej, nechtěl byste se mnou v neděli jít na štiky? Jste přece rybář jako Hradečák."

Kdo z Hradce by nebyl rybářem, z Hradce, kde máme řeky dvě a kde se před půlstoletím hlavně v Orlici ryby jen hemžily! Chodíval jsem na ně s otcem již jako malý chlapec a přinášeli jsme domů kapry a cejny, okouny a kleňata a nejednou taky úhoře.

„Umíte chytat štiky?" ptá se Červenka dále.

„Když berou, umím," odpovídám.

„Aby teď nebraly!" vykřikl Červenka.

Pravda, bylo již hezky v podzimu, někdy na konci října nebo na začátku listopadu, a tu štiky loví jako divé, sytí se na zimu.

„Kam půjdeme?" táže se.

„Skoro až k Hostivaři, k jednomu mlynáři," povídá Červenka. „Zve mne tam už tři léta, ale neměl jsem kumpána. Když půjdeme dva, víc toho nachytáme. O vnadu se nestarejte, přinesu ji. Pruty taky. Vemte si jen dobré boty s holinkami, kdybychom pro potvoru štiku museli do vody. A nějakou plenu nebo starý ručník. Půjdeme v neděli."

Červenka byl náruživý rybář, uměl chytati a měl náčiní jako málo který amatér. Snad za několik stovek toho bylo, prutů a mašinek nejlepších, „vlasů" žíněných a šňůr hedvábných, na lehko i na těžko, a když se chystal na ryby, byla to učiněná mobilisace.

V neděli odpůldne vydali jsme se přes Vršovice k Záběhlicům a dále, dále, po zuby ozbrojeni. Byl kalný, pochmurný den, skoro mlhavo, tesklivý podzimek táhl nad krajinou. Tu a tam hořely ohničky v polích a pod mezí, pasáci pekli zemáky. Nad hlavami nám krákoraly vrány v těžkém letu ke vzdáleným lesům.

Ještě mne poučoval přítel Červenka:

„Jdeme na rybník nade mlýnem, na nádrž. Protéká tam Botič. V rybníce má mlynář násadu. Ale musíte před ním dělat hloupého. Ne že jdete taky chytat, ale že mi jdete pomáhat, dávat pozor na pruty. Rozumíte?“

Nerozuměl jsem sice, proč mne tak navádí, ale přikývl jsem.

Ve mlýně uvítal nás pan otec vlídně, ale když spatřil naši výzbroj, šlehlo mu tváří cosi jako úsměšek. Vše, co bylo na prutech z kovu, lesklo se jak ze stříbra a ze zlata. Červenka choval své věci v pořádku a po každém lovu cídil náčiní jak pečlivý střelec ručnice. A to vzbudilo v panu otci přesvědčení, že jsme rybáři docela sváteční, pro parádu. Nebo čím krásnější nářadí, tím méně odbornictví, to je stará zkušenost. Zavedl nás k rybníku nade mlýnem, popřál nám, abychom hodně nachytali, a šel bezstarostně po svém.

Bylo to tesklivé, kolkolem vrbinami a jiným křovím zarostlé jezírko, sotva že jsme našli dvě,

tři místa, kudy jsme mohli k vodě a vyhoditi udice. Mlýn stál, ticho bylo po krajině.

Červenka si počínal jak jenerál. Jeho povely byly stručné, úsečné. Dílcové pruty byly rychle nasazeny, šňůry připevněny, vnada na udice nastražena, udice „zahozeny". A netrvalo dlouho, Červenka táhl první štiku.

„Jsou zde, mrchy," šeptá ke mně. A když bodnutím za šíji usmrtil štiku a vyprostil udici z dravčí tlamy, ukryl rybu v husté trávě pod vrbinou a řekl k ní: „Počkej, holka, nebude ti zde smutno, za chvíli přijde kamarádka."

Přišla. Druhá, třetí, čtvrtá, oba jsme je tahali z vody o překot. Bylo patrno, že štiky dávno sežraly v jezírku, co tu bylo drobného, a lačny se vrhaly na vnadu, i na bělice mrtvé, neboť polovička nám jich cestou polekala.

Ale valem se smrákalo, a já jsem se ohlížel, kdy Červenka poveli k odzbrojení, neboť nás čekala dlouhá cesta k domovu. Než milý můj vůdce byl nadobro zaujat lovem. A nepovolil, dokud na celou krajinu neulehl večer. Sotva již jsme viděli druh druha. A v trávě pod vrbinou leželo devět velikých, těžkých štik.

Konečně řekl přítel rybář:

„Dost jich máme, půjdeme domů. A máte nějaké ty hadry, jak jsem vám řekl?"

„Nu, mám, ale k čemu? Vždyť máme síťku."

Červenka jako v zoufalství zalomil rukama.

„Člověče, s vámi je kříž! S vámi zas půjdu na ryby! Ještě že neřvete: máme jich devět, devět, devět! — Dejte sem utěrák!“

A Červenka zavinul rybu do starého ubrousku. „Tak, a druhý!“

Podal jsem, a Červenka zavinul druhou, třetí, čtvrtou, pátou.

„Tak, a teď rozepněte kabát. Semhle na levo dáme jednu, na pravo druhou, dobře — zapněte se. A dejte pozor, ať vám nevypadnou. — A teď tyhle zastrkejte vy mně — dobrá. Ukažte, tu pátou mně přivažte semhle vzadu pod vestu, tak. A ty čtyry vrazte do sáčku — něco taky musíme dát mlynáři — ze zdvořilosti, že nás pozval.“

Docela mechanicky činil jsem, jak Červenka velel. Byli jsme jak naditi, když jsme procházeli mlýnem. Ale zaplať Pánbůh, petrolejka v průjezdě svítila právě tak na dva metry daleko, že sotva kdo mohl poznati, jak jsme za to odpoledne ztloustli. Ostatně jsme měli haveloky.

„No, nachytali páni, hodně nachytali?“ tázal se pan otec taškářsky a mrskl očima po našem sáčku.

„Inu, vytáhli jsme, co nám zabralo, pane Vejmelko,“ povídá Červenka, „tuhle jsou. Táák — a dvě nejhezčí z nich si vyberte, ať máte taky dobrou večeři — podruhé vám zas nějakou chytíme.“

Pan otec vybral si skutečně dvě pěkné štiky a povídá nám:

„Myslel jsem, že si jich odnesete víc, pánové, mnoho jste jich tam nechali. Ale přece máte každý aspoň štiku. Pěkně děkuju — a na shledanou, pánové! Dobrou noc!“

Mlýn zmizel za námi, utopil se ve tmách, když Červenka zastavil a řekl:

„Teď můžeme štiky vyndat a hodit do sáčku, jsme za větrem. Podržte to!“

Však jsem se té chvíle nemohl dočkati.

„Řekněte mi, kamaráde, k čemu ta komedie? Proč jsme tak podloudničili? Což jsme štiky ukradli? Vždyť nás na ně pozval!“

Červenka vpustil do síťky poslední, zavinul motouz, rozkročil se a houkl mi do tváře:

„A to jste rybář, votroku hradeckej? A to znáte mlynáře? Myslíte, že by nás byl pozval, kdyby se byl nadál, že něco chytíme? Do smrti bychom k němu nesměli, kdyby byl viděl, že jich máme devět. Pamatujte si to pro podruhé.“

Klopýtali jsme tmavou silnicí, až někdy k osmé hodině jsme se loučili na náměstí Purkyňově. Červenka bydlil na Vinohradech, já v Praze. Tu mi Červenka oddělil tři štiky a povídá:

„Tu máte tři, předně poněvadž jste se s nimi nesl a za druhé jste votrok pouhej hladovej literát, kdežto já jsem vysokej ouředník Královských Vinohrad. A že se milostpaní poroučím, aby vám je udělala na sardelích.“

Potkám po čase milého Červenku a táži se: „Kdy pak zas půjdeme k panu Vejmelkovi na štiky?“

Červenka si narovnal skřipec na nose a povídá mi:

„Holenku, tam už, myslím, nepůjdeme. Ten starý taškář je měl spočítané. Tuhle byl u mne v kanceláři a povídá: ‚Pane ádyjunk, lovili jsme u nás onehda rybník — a stakra, pořádej mně tam asi pět štik schází, nechytili oni tenkrát o ňákou víc?‘ — Ale já mu řekl: No snad nechcete, když nás pozvete na štiky, abychom vám je tam nosili?“

A to byl tedy můj poslední společný rybolov s přítelem Červenkou. Později si oblíbil končinu sázavskou a lovíval v Pikovicích za Davlí. Taky na léto se tam usadil, tuším, a nejednou mne tam pozýval, ale mně to bylo trochu z ruky.

III. Letošní sport přítele Bublinky.*

Nový a velmi prostý způsob cestování vymyslil si milý můj přítel Giovanni Bublinka. Čtenář nepozastavuj se nad vlašskou polovičkou jeho jména. Ve výpise z matriky dočetli bychom se zcela řádně: Jan Bublinka, syn Matyáše Bublinky — atd. Ale ode chvíle, kdy se pro dvé krásných očí jisté taliánské balleriny počal učiti vlašsky, podepisuje se Jan Bublinka: G i o v a n n i. Je to libůstka zcela nevinná a nikomu neškodí. S překladem rodového jména „Bublinka" bylo by to šlo hůře, již vzhledem ke slavným úřadům. Dost se napřemýšlel přítel Bublinka, nemohl-li by se jmenovati také Bublinim nebo Bambulinim, ale konečně od toho upustil. Očekává předně, že již co nejdříve se mu dostane adjuta, a kde by pak měli hledati Bambuliniho? — a mimo to pořád ještě doufá, že jednoho dne bude

* Milý přítel Červenka vymýšlel vždy poznovu, kterak by kamarády poškádlil. A tak za nezdárného léta 1897 pokoušel nás „pozdravy z ciziny", o nichž tuto vypravováno.

mu doručena veliká obálka, opatřená znakem a pečetí konsulátu amerického. Giovanni Bublinka připravuje se v duchu na ten okamžik a vpravuje se v to rozechvění, jemuž podlehne, aby to pak nepřišlo tak náhle a neočekávaně. Neboť vytoužená obálka amerického konsulátu bude obsahovati předůležitou zprávu — Giovanni Bublinka je tím jist. Bude mu oznámeno, že se stal universálním dědicem strýce svého, Kašpara Bublinky, který jako štětkářský tovaryš před padesáti lety do Ameriky se vystěhoval. Strýc jeho je sice nezvěstný od té doby, všechny dopisy jemu zasílané vracely se jako nedoručitelné, všechno pátrání bylo marné; v čas vystěhování bylo mu také již čtyrycet let — ale přes to vše Giovanni Bublinka pevně je přesvědčen, že strýc Kašpar Bublinka ještě žije a že nikdo jiný nemůže zděditi nahromaděné jím americké miliony než on, Giovanni Bublinka. Proto také se neodhodlal, aby změnil jméno předků svých a své v Bublini nebo Bambulini. Četl v mládí poučnou povídku Rubešovu o panu Troubovi-Traubem a zapamatoval si pro život mravné naučení z ní vyplývající.

Přítel Bublinka málo cestoval. Lépe řečeno, nebylo známo, že by byl vůbec někam vyjel. Jednou z neposledních příčin bylo, že právě ve chvílích, kdy by se byl s plnou chutí vydal na cesty, nemíval potřebných peněz. Tato nepatrná překážka pokaždé ho zadržela v domovině.

V duchu však cestoval stále a v hovoru se svými přáteli byl učiněným cestopisem. Snad to měli Bublinkové v krvi — vzpomeneme-li si na řečeného svrchu Kašpara Bublinku. Giovanni Bublinka přečetl také celý třídílný cestopis páně Stanleyův — v té příčině sotva má soka po širých vlastech československých. A se stejnou neohrožeností jal se podnikati četbu Nansenova popisu výpravy na severní točnu. Tu však již měl jsem důvodnou obavu, že někde v polovici zamrzne, neboť tak daleko se nikdo nedostal.

Až tu jednoho dne...

Ale abych nepředbíhal. Schylovaly se již ke konci letošní prázdniny a pořád ještě jsme neměli teplo, a proskakovala vždy houževnatěji pověst zcela uvěřitelná, že letošní léto bylo odloženo na přesrok.

Giovanni Bublinka však je člověk nedočkavý a zvláště letošního zdařilého „léta" neměl žádného stání a z počátku dosti nedbale, později vždy častěji hovořil o tom, že se někam podívá, že by rád ještě l é t a užil. A v požehnaném roce 1897 musilo se za ním skutečně jezditi hezky daleko.

Pak se nám přítel Bublinka ztratil s očí. Nebylo tak snadno přesvědčiti se, co dělá, kde meškâ. Bydlil na nejzazším konci Vinohrad, tam někde, kde již spadají do toho luzného okolí pražského, zdobeného cihelnami a věnčeného návršími prostými stromů; z bytu jeho otvírala se

vyhlídka do krajiny, podobné rozkošným končinám Kamčatky. Posavadní elektrickou dráhou vinohradskou nebylo lze dostati se k němu, ostatní pak dráhy elektrické — pražské v to pojímajíc — vznášely se nám před očima zatím jen v půvabných, slibných projektech.

Nechali jsme tedy Bublinku Bublinkou a žili jsme dále v rozkoších vlastního života, osvěžovaného každodenními dešti — ráčíte-li se ještě pamatovati.

A tu přiletěla jednoho dne pohlednice od přítele Bublinky.

„Gruss aus Wien!" bylo vytištěno na lístku pod obrázkem, který v popředí ukazuje nové dvorní divadlo, za nímž zcela v pozadí trčí Štěpánská věž.

Bublinka svědomitě přeškrtl „Gruss aus Wien", napsal pod něj „pozdrav z Babylonu nad Dunajem" a připojil řádku: „Po krátkém odpočinku míříme dále na jih — wo die citronen blühn!"

Šlaka! Tak tedy Bublinka přece jednou vyhověl své vášni? — dědil snad konečně ty miliony?

Trochu to námi trhlo. Vyrazil z Prahy. Ale af! Ve Vídni! — Tam jsme také již byli. Kolikrát! A kdy pak už!

Přišel druhý lístek.

„Gruss aus Salzburg!" Obrázek: Sct. Peter-Friedhof. A několik slov: „Daří se výborně — jedu dále. Počasí překrásné!"

Dějí se zázraky! Zde jsme nezuli kaloši, deštník nám vrůstal do dlaně, haveloky po týdny nevyschly — a v Salcpurku překrásně. A tam přece prší, i když na celém ostatním světě je učiněná výheň žárem slunečným.

Třetí pohlednice:

„Un saluto da Miramare!" Obrázek: Il castello visto dal Molo. A přípisek: Sedím s profesorem Z. na molu, hledím na modré moře a vzpomínám na Vás. Zejtra do Benátek! Na shledanou! Váš Giovanni."

Giovanni! Teď se mu to dobře hodí, když míří do Italie. Přece našel okamžik, kdy svého Honzíka po taliánsku využitkuje.

Ale šlakovitý Giovanni! Zpropadený Bublinka! Tuto musím říci: nevím, jak **vám** je, když jsouce přikováni ke svému stolu nebo pultu, ke svému verpánku nebo soustruhu dostáváte takovéhle lístky od přátel z dalekých končin, ze smavých krajů, s přepjatými barvotisky, na nichž je pořád nebe a moře jak šmolka, střechy a střížky nově červené, krajina kolem jak brčál zelená, vše plno květů, ovoce, datlí a vína, fíků a citronů atd. — a sami zatím polykáte domácí prach — a — Opakuji: nevím, jak **vám** jest, ale ve mně se v takovýchto chvílích probouzí nešlechetná závist a skoro vztek, že tam také nemohu býti. Hned bych vším praštil a utekl. A milí přátelé, kteří dostali pár tisícovek od Svatoboru nebo Akademie, nakoupili tlumoků z dra-

hé žluté anglické kůže a lehkomyslně si ujeli —, jako by vás úmyslně dráždili. Ať je čert nosí, kudy chce, vždy mají dosti času, aby někde mezi druhým a třetím zvoněním napsali a do ambulance vhodili „pozdrav z cesty". Dráždí vás tím, znepokojují, vzbuzují ve vás laskominy — marné, bolestné laskominy! Vím dobře, děláme to všichni a udělám to také tak, jakmile najdu mecenáše, který mne na takovou cestu vezme!

Pak přicházely pohlednice z Benátek, z Neapole, z Říma. Un saluto — un saluto — un saluto!

Rarach aby tě vzal s tvým salutováním. Už jako by po mně lezli mravenci!

Pojednou přiletěla pohlednice ze švýcarského Lausannu. Obrázek: Tribunal fédéral. A připsáno: „O šťastné Švýcary! Jak volně se tu dýše!"

Čerta! Z Říma do —

Ještě jsem to ani nepřemyslil — druhý den ráno další lístek: Wieliczka. „Právě jsme vylezli ze solných bání na světlo boží! Velikolepé!" Obrázek předvádí kaplicu sw. Antoniego.

To jsem blázen! Řím, Lausanne, Wieliczka!

Nazejtří lístek: De groeten uit Scheveningen! Obrázky: Het Kurhaus. — Kurhaus-zaal. — Terras. — Strandgezicht.

Hm, hm! A pořád Giovanni Bublinka. Jeho rozházený rukopis. Jeho nadšené výkřiky.

A hned potom druhý den: Souvenir de Monte Carlo. — Les terrasses et jardins du casino...

A zase: Gruss aus Heringsdorf...

Ale co pak ten ztřeštěnec lítá v baloně?

Vyhrabávám poznovu všechnu jeho korespondenci. Mám už také album na ty pomalované dopisnice. Dostal jsem je o minulých Vánocích z něžné ruky ženské. Destičky z bedničky na doutníky — barvy čistě havanské, nápis „Pozdravy z cest", kolkolem ornament bílý, červený, modrý — vše vypalovala sama, až si prstíčky popálila — vážím si toho velice a všecky ty dvoukrejcarové depeše svědomitě do destiček ukládám.

A vytahuji také starý Kozennův Atlas, a sleduji znova celou cestu přítele Bublinky.

Byl jsem teprve v Římě, když na dvéře zaklepáno a vstoupil přítel Jaroslav, básník lyrický.

„Co to tropíš? Právě jsem potkal přítele Bublinku — vzkazuje ti, zdali bys nechtěl večer na partii taroků..."

„Bublinka?" volám. „Bublinka? Vždyť tuhle mám od něho lístek — před chvílí došel — z Derby v Anglii — ten chlap jezdí jako čert — a kde vzal tolik peněz...?"

„Kolik jsi jich dostal?" táže se přítel Jaroslav s ironickým úsměvem.

„Ale již aspoň deset..."

„To je padesát krejcarů — s poštovným sedmdesát, tolik bys také sehnal...“

A směje se ještě ironičtěji počal mi obraceti lístky adresami vzhůru: „Co pak je tohle...?“

Dívám se — vyvaluji oči. Rakouská známka, za dva krejcary, poštovní razítko: Königliche Weinberge — Královské Vinohrady — Vinohrady — Vinohrady — Vinohrady — — Kam jsem to dal oči, že jsem si toho hned nepovšiml! Zaslepila mě tak žlutá závist, kterou ve mně Bublinka svou taškářskou turistikou vzbudil?

„Zpropadený pošetilec —!“

„Nu ano — je to pošetilec! Poslal mi také dva — přišel jsem na to hned při druhém a napsal jsem mu také „pozdrav“ — s tím se nepochlubí. Sedí doma, v úřadě, hryže si nehty dlouhou chvíli, posílá si k papírníkovi pro cizozemské korespondenční lístky a takhle týrá přátele. Ale zdá se, že tebe nejdýl vodil za nos...“

Zdálo se mi to také.

Šel jsem rovnou k papírníkovi, vybral jsem si tam lístek egyptský a na ten jsem napsal Bublinkovi také malý „cestopis“, vyzývaje ho, aby se zúčastnil.

Přítel Jaroslav musil se mi zavázat svatosvatě, že nic nevyzradí. Ale přítel Jaroslav má někdy slabé chvíle. Obávám se, že to nesmlčí...

Psáno na sklonku r. 1912 pro jubilejní almanach Uměl. Besedy 1863—1913.

Josef Holeček verbířem do tanečního věnečku.

Bývalo kdysi hodně veselo ve staré Umělecké besedě. Mám na mysli dobu, kdy stan svůj měla v domě Měšťanské besedy pražské a to ve starší jeho části v Široké ulici, nynější třídě Jungmannově, kam se na počátku let sedmdesátých přestěhovala, tuším, rovně z ulice Michalské.

Ještě jsem nebyl členem Besedy, když jsem v té době byl účasten několika přednášek a zábav jako „uvedený host". Bylo několik příčin, proč jsem váhal přihlásiti se za člena. Byl jsem příliš mlád a skoro jsem se ostýchal vstoupiti v tu vybranou společnost. Neboť co tehdy se shromažďovalo v „sálech" Umělecké besedy, bylo téměř výkvětem pražského společenského života — a chcete-li, českého života vůbec. A já byl pouhým pomocníkem v galanterním závodě. A za dru-

hé: roční příspěvek obnášel pět zlatých — a já měl celých třicet zlatých měsíční gáže! Kam dříve s pětkou, která mi znamenala téměř kapitál?

Ještě jsem v Besedě zastal bodrého Vítězslava Hálka, setkal jsem se s ním hned o prvém večírku. Pravím bodrého, neboť Hálek byl člověkem nadmíru společenským a byl duší tehdejšího života besedního. Vždy usměvavý, pohyblivý jako rtuť, hovorný, zvučným hlasem vítal každého, poukazoval na to ono místo, usazoval známé lidi pospolu, neznající se navzájem seznamoval, uváděl, s přáteli požertoval, nováčkům dodával odvahy. Počínal si jako domácí pán Besedy, aranžoval, improvisoval zábavy — slovem, všady ho bylo plno, a tak rád a vesele se smál.

Bohužel, odešel příliš brzo a v květu života. Skonal r. 1874, a po jeho smrti značně se změnil život besední. Do valných hromad vneseny zápasy o křesla výborská, později zalehly sem i vlny tehdejšího tažení „národních“ proti „západníkům“. Bývalá družnost brala za své, a tím arci trpěl i společenský styk. Ba, již se ani netančilo! A bývaly to kromě přednášek a divadelních představení taky oblíbené věnečky besední, při nichž se všechny prostory spolkové naplňovaly, a živá zábava trvávala daleko přes půlnoc.

Nepamatuji určitě roku, ale bylo to na sklonku let sedmdesátých, někdy v zimě r. 1878 nebo

1879. Tehdy plnívala se jídelna uzenáře Václava Čermáka v nárožním domě ulice Vodičkovy a Václavského náměstí, právě skoro pod věží, v níž míval dílnu svou vysoko nad střechami okolních domů malíř Petr Maixner.

U večer po osmé a deváté hodině scházela se v jídelně Čermákově společnost bratří Sokolů, kteří spěchali ze cvičení v sokolovně, aby tu pojedli a odpočinuli. Denním hostem býval tu i Josef Barák.

Seděli jsme tak zase jednoho večera únorového nebo březnového. Dokonával masopust — a snad již to bylo v postě, někdy v úterý. Bylo dávno po deváté. Všichni již jsme byli povečeřeli, někteří členové společnosti se vytráceli, a jen několik nás tu zbylo s Barákem, jemuž jsme rádi naslouchali.

Pojednou rozlétly se dvéře krámové a ozvaly se něčí kvapné kroky z ulice, dvojí kroky, a nějaký povědomý hlas tázal se Čermáka v krámě:

„Koho tu máte v jídelně?"

„Račte se podívat," pobízel Čermák.

Otevřely se dvéře z krámu do jídelny, a na prahu objevil se — Josef Holeček a za ním (pamatuji-li dobře) dřevorytec Hanuš Svačina, nyní již zesnulý, jenž byl z nejhorlivějších členů Besedy, vždy neúnavný, obětavý, junák srdce předobrého. Holeček jistě byl tehdáž ve výboru besedním, mám za to, že i Svačina. Oba byli

v černém úboru, měli čamary a bílé nákrčníky, jako by přicházeli z plesu.

Holeček rozhlédl se nevelikou jídelnou a spatřil mne a přítele Simona, účetního knihkupectví Ottova.

„Co tu děláte?“ vyhrkl na mne.

Všecek udiven pohlédl jsem na něj.

„Proč nejste v Umělecké besedě?“ táže se dále.

„Co se tam děje?“ ptám se já.

„Věneček je tam, a plno děvčat — roztomilá děvčátka, ráda by se vytančila.“

„Ať tedy tančí,“ odpovídám Holečkovi. „Já už jsem se letos vytančil.“

„Ano, ale jsou tam jen čtyři tanečníci,“ praví Holeček nevrle, „děvčata sedí! Je to hotový skandál. Nechte řeči, seberte se a pojďte tančit!“ velí mi na konec.

Nebylo mi zcela jasno, mluví-li vážně nebo žertuje-li. Holeček — a shánět báletníky! Holeček — a starati se, aby se dívky vytančily! Něco takového nestalo se ještě.

„Rychle, rychle,“ naléhá na mne.

Ukázal jsem na sebe. Byl jsem v nějakém strakatém, odřeném pracovním oděvu.

„Takhle mám jít na věneček?“

„Převlecte se, nemáte daleko domů,“ kázal Holeček.

Bydlil jsem tehda skutečně na blízku, v domě strýce Pospíšila na Václavském náměstí. Ale

bylo půl desáté, neměl jsem chuti do tance, nechtělo se mi z teplé jizby a ze společnosti.

„Tak tedy až dopiju," řekl jsem Holečkovi, abych se nějak vytočil.

„Nechte toho — v Besedě je taky pivo. A pojďte, počkám na vás. Jen rychle, rychle, neotálejte!"

Zkrátka, jako exekutor „vyzvedl" mne Holeček a nechtěl ani čekati, až zaplatím.

„To si vyřiďte zítra!"

A teď se obrátil k příteli Simonovi:

„A co vy? Seberte se a pojďte taky!"

„Já nejsem členem Besedy."

Ani již nepamatuji, mluvil-li tehdy přítel pravdu nebo se jen tak vylhával. Ale nepomohlo mu to. Bylo třeba tanečníků, a Holeček byl neúprosný.

„To nic nedělá. Pojďte taky. Hosté jsou vítáni, zvláště dnes. Takoví mladí lidé — a zahálet! Kde bydlíte?"

Simon bydlil až v ulici Soukenické.

Holeček mávl na Svačinu:

„Vemte si ho na starost. Já počkám tuhle na Herrmanna."

Tak nás odváděli od Čermáka. Na náměstí Václavském stanul Holeček před číslem čtyřadvacátým a čekal na mne, Svačina eskortoval Simona dále do ulice Soukenické.

Vyběhl jsem do svého bytu v druhém patře a za čtvrt hodiny jsem byl převlečen, upraven a

dost nerad — upřímně řečeno — vycházel jsem poznovu do zimního, sychravého večera. Holeček stál u samých vrat jako stráž, pojal mne pod paždím a odváděl do Besedy v ulici Široké. O hodnou chvíli později přiváděl Svačina Simona, a jiní členové výboru přivlékali jiné oběti. Sál besední, jemuž se říkalo „veliký", oživoval se znenáhla, hudba se rozehrála, schytaní tanečníci se dali do „práce" — a tančili jsme asi do páté hodiny ranní.

V Besedě teprv dověděl jsem se, že Holeček náleží k pořadatelům dnešního věnečku s jinými členy výboru, a proto záleželo mu tak na tom, aby večer neutrpěl fiasko. No, vydařila se zábava. Všechna děvčátka vykřepčila se dokonale, nešetřili jsme sebe ani jich, a druhý den bylo z toho několik milostných dostaveníček. Ale byl to, tuším, poslední věneček, jejž Holeček pořádal, a již nikdy se toho neodvážil. Měl dosti na této zkušenosti, jak nesnadno je pořádati taneční věnečky, není-li v záloze spolehlivých tanečníků.

Odešel z domu svého.

(Za Václavem Jansou.*)

Je nám těžko uvěřiti, že se s dobrým, bodrým tím junákem již nesetkáme. A přece nesetkáme. Sporou, pevnou, pružnou jeho postavu strávil minulého čtvrtku prudký žár krematoria žitavského, z tělesného zjevu milého Václava Jansy nezbylo než několik hrstek popela.

Uplývá sotva třetí týden — bylo to v polou června — co jsem se s ním setkal posledně. A když mi na rozchodu podával pevnou, pracovitou ruku svou, kdož mohl tušiti, že jej vidím naposled.

Vracel jsem se po neděli z řevnického baráčku do Prahy, v Černošicích přistoupil do vlaku Václav Jansa, a náhodou do kupé, v němž jsem

---

* Václav Jansa, původně vyučený kupec, akademický malíř, vynikající a plodný krajinář a malíř architektur českých, narodil se r. 1859 v Rovné, zemřel 29. června 1913 na svém letním sídle v Černošicích u Prahy. Nejznámějším jeho dílem je Stará Praha, sbírka akvarelů o 100 listech, rozšířená barevnou reprodukcí po celých Čechách, k níž architekt a konservátor Jan Herain (taky již zesnulý) napsal rozsáhlý kulturněhistorický průvod.

seděl. Zvučným hlasem pozdravil, spěchem zrumělá tvář usmála se, a sotva vedle mne dosedl, beze všech úvodů a kvapně pronesl, jako by se obával, aby ho nikdo nepředešel:

„Povím ti novinu, kamaráde. Prodal jsem svůj černošický barák...“

Ačkoli jsem od samého počátku tušil, že se tak někdy stane, přece neočekávaná tato zpráva nesmírně mne překvapila. Tak brzy jsem toho nečekal. S jakou radostí sděloval se mnou před krátkými třemi lety — někdy v roce 1910 — že v Černošicích na Berounce zakoupil pozemek a že si tam zbuduje letní sídlo, založí zahradu, že si tam z Prahy přenese malířskou dílnu, že do ní převede žáky své. A že pro zotavení pod širým nebem bude pěstovati ovocné stromy, zeleninu, rýti, okopávati, zalévati, trávu žíti. Líce mu jen hořely, když tak vyprávěl.

Navozili mu kamene do základů, přiváželi cihly, později trámy na vazbu krovu, Jansa při všem pomáhal, skládal, odnášel jako dělník, a radoval se, jak mu domeček vyrůstá. Nešetřil námahy, neznal únavy. Dům vztyčen, Černošice staly se Jansovi druhým domovem. Nedočkavě vyjížděl tam každé prázdné chvíle, pracoval na zahradě do tmy — a bylo práce dosti. Zahrada o tisíci čtverečných sáhů vyžaduje hezké píle.

A teď mi vypravuje téměř vesele, s uspokojením, že „Černošice“ prodal. Ačkoliv jsem předvídal, naslouchal jsem přece s jistou lítostí.

Neboť když venkovský svůj útulek budoval, když zahradu zakládal, když sázel štěpy a křoviny, byl jistě pevně přesvědčen, že pro sebe tvoří letní sídlo na všechny dny života svého... Ve skutečnosti bylo tak napsáno ve knize Osudu, ale Jansa doufal v život mnohem delší, a kdož jsme jej znali, doufali jsme stejně. Neboť Jansa byl křepký muž, na pohled vtělené zdraví. A byl o tom i sám pevně přesvědčen.

Krátkými slovy pověděl mi, proč prodal. A hlavní příčinou bylo tu i jeho umělecké povolání. Řekl mi: „Ne, kamaráde, krajinář se nesmí uvázati na jediný kousek světa. Všechno již tu znám z paměti. Musím hledati zas jiné kouty."

Pravda. On, jenž jindy zalétal k moři, na břehy modré Adrie, a přinášel odtud hojnou kořist! On, který zachycoval v ranních i večerních parách krásný, bělavý Dubrovník! Který se zanícením zobrazoval štíhlé, vysoko se pnoucí cypřiše! —

„Starostí s tím bylo hodně," hovořil, „i nákladů. Budu nyní bez nich. Najal jsem si hezký bytek u Svijan, v Turnovsku, a tam strávím letošní prázdniny. A jindy zas jinam do světa."

A vypověděl mi taky, jak došlo ku prodeji.

„Zastavil mne před několika dny soused černošický a táže se: ‚Nechtěl byste koupit parcelu tam nad sebou, abyste si zvětšil zahradu?' — Koupit? povídám já. Ne, já bych prodal. — ‚Co?' — Dům i zahradu. — ‚Pane Janso, beru

vás za slovo,' povídá soused. ‚Měl bych kupce.' — A přivedl druhý den kupce — a já prodal."

Tak vesele, spokojeně mi vše vyprávěl. A já poznamenal k tomu:

„No, hochu drahý, taky tě to asi přemohlo, viď? Je to příliš veliké, měl jsi s tím mnoho práce — —"

„Práce?" vyhrkl Jansa. „Ano, měl, mnoho jsem se v tom narobotil, ale co práce jsem na to vynaložil, to jsem získal na zdravíčku."

A při tom horlivě na prsa si zabušil.

A ještě poznamenal, že pobude v Černošicích do 6. července, načež sídlo své odevzdá novému majetníku.

Dojeli jsme na Smíchov, tramkou i na Václavské náměstí, tu jsme si řekli „na shledanou" — a již jsem nespatřil milého Jansu, zdravím zdánlivě kypícího. —

Seznámili jsme se, tuším, v roce jubilejní výstavy 1891, v mladém tom, šťastném roce. Taky Jansa byl mlád a zdravým životem jen sršel. Zdá se mi, že tehda vůbec po prvé se objevil v širší veřejnosti a vzbuzoval pozornost originálním dudáckým krojem, jímž se odíval. A pro bodrý, upřímný jeho výraz všichni jsme si ho zamilovali. Byl výborný společník, byl plný chuti do práce a člověk veliké píle. K umění svému, k povolání malířskému dospěl zajímavou oklikou. Původně se oddal anebo byl oddán kupectví. Brzy mi o tom vyprávěl. Vyučil se kdesi na Po-

říčí. A vyučiv se a odešed z místa, nenalezl hned nového, anebo snad ani nehledal. Je mnoho cest a stezek v životě před námi, aniž víme hned, kterou se dáti, jen tušíme, že nejsme na pravé. A byly pro mnohého z nás okamžiky pravého zoufalství, že jsme nemohli najíti cesty anebo, že stezka, po níž jsme toužili, které jsme hledali, byla strmá, hložím a trním zarostlá, překážkami zdánlivě nepřestupnými posetá. Byl jistě okamžik takový i v životě Jansově, když — nevěda kudy kam — přijal místo výpomocného číšníka v kterémsi hotelu v Ústí na Labi. A hned prvého neb druhého dne bylo mu uloženo, aby donesl snídani kterémusi panstvu, ubytovanému v patře hotelu. Narovnali mladému pomocníku na tác konvic a šálků a sklenic a lžiček, a Jansa vystupoval vzhůru. Nezvyklost zaměstnání, tréma, zdali úkol dobře splní, vše to dohromady způsobilo, že mladík pozbyl jistoty, nějak se nedopočítal schodů, klopýtl o poslední anebo již v chodbě, hrozné zařinčení — a tác a servis i číšník, vše se sřítilo na podlahu. Zdrcen vracel se Jansa do přízemku, svlékl černý frak — a byl s povoláním číšníka hotov. Znechutilo se mu rázem tou nehodou při prvním kroku.

Kam, kam nyní? Ještě pořád nevěděl, že mu Sudičky daly do vínku štětec, i přijal zcela podřízené místo v advokátní kanceláři. Však i zde mu bylo za nedlouho těsno. Zatoužil po volnějším a širším působení a pocítil neodolatelné

nutkání ke tvorbě umělecké. Dal vale kanceláři a po tomto novém vybočení z nastoupené „dráhy životní“ šel na akademii a stal se malířem. Šťastné klopýtnutí onde, šťastné vybočení tuto. Dalo nám umělce Jansu, kterýž nám dal Starou Prahu!

Jestliže jsme si Jansu zamilovali již dříve, touto Starou Prahou teprv se nám zapsal do srdcí. Zakusil dosti útrap na ulicích a v zákoutích, když ji zachycoval, a byly chvíle, kdy zazlořečil a hrozil, že praští vším, jak byl pražskými zevlouny obtěžován, ale jeho láska k věci vše přemohla, a Jansa úkol svůj dokonal. Stará Praha je nám vzácným jeho odkazem. A ji taky přidružil se Jansa k nejpopulárnějším umělcům.

Tuším, o jeho padesátce dostalo se mu měšťanství pražského. Právem si ho zasloužil. A tehda řekl s humorem: „Měšťanství mám. Teď jen ještě si to musím zaonačit, abych dostal taky Bartoloměje...“

Vůz tramky vzdaloval se s Václavského náměstí, odvážel Jansu. Cosi, cosi — což jste kdo chápal v jisté chvíli, proč se ještě za odcházejícím, za odjíždějícím ohlížíte? A vězelo toto „cosi“ v té nenadálé zprávě o prodeji letního sídla černošického, že jsem za ním vzdalujícím se pohlédl a že mi tak hlavou proletěla vzpomínka na poslední tři roky i na někdejší seznámení s Jansou?

Uplynulo krátkých čtrnáct dní od onoho setkání, a v neděli na sv. Petra a Pavla došel mne do Řevnic dopis přítele a přítele Jansova, při jehož čtení sotva jsem zrakům věřil. Neboť dopis tlumočil největší obavu o život Jansův. Je-li možno, aby zdání takto klamalo? Tento junácký muž, jenž se mi před čtrnácti dny jevil jako překypující zdraví samo, přepaden zákeřnou nemocí tak náhle?

Bohužel, hlodala v něm jistě dlouho, aniž sám tušil. A bolesti v prsou a těžký dech pokládal za následek rheumatismu. Zatím právě toho dne, kdy jsem jej viděl posledně, v hodinách pozdějších a pouhou náhodou setkal se Jansa s přítelem lékařem, jemuž si posteskl na občasný těžký dech. Bezodkladně prohlédl jej lékař a zjistil značnou výduť aorty. Röntgenování nález lékařův potvrdilo.

Pondělní listy z 30. června přinesly již zprávu o skonu Václava Jansy — zprávu zdrcující, poněvadž tak neočekávanou, nenadálou. Neboť kromě nejbližších příbuzných a několika přátel vůbec nikdo neměl potuchy o nebezpečném, beznadějném stavu umělcově. Nikdo netušil, že smrt se nad ním vznáší. —

Za jasného odpůldne ve středu 2. července shromáždil se nevelký zástup účastníků v půvabné ville na návrší v Černošicích, aby vyprovodil Václava Jansu z letního sídla na poslední cestě. Chápali jsme všichni, proč si zamiloval

toto místečko, s něhož je přímo čarokrásný pohled v rozlehlou kotlinu mezi Berounkou a Vltavou. Rozkošný obraz uzavřen jest na obzoru zalesněnými vrchy krajiny zbraslavské a zavltavské, vysoko vystupujícími. Velikolepý, unášející obraz. Arcit, vždyť si obraz ten za protějšek sídla svého vybral umělec krajinář!

Měl odejíti teprve šestého července z domu a ze zahrady, jež byly jeho dílem. Byl by to pro něj býval jistě okamžik bolestný. Teprv až by ta chvíle byla nadešla, srdce jeho bylo by se sevřelo bolestí velikou. T o h o t o bolestného loučení byl ušetřen. Srdce jeho zastavilo se dříve, aniž sám tušil, že konec nadchází. Nedožil chvíle, aby musil vykliditi dům novému majetníku — sama Smrt vyvedla jej z něho ještě jako hospodáře a pána.

Budiž drahému příteli a vzácnému umělci slavná, nehynoucí paměť!

Švanda Dudák v dubnu 1901.

„Parrdon! Parrrdon!!“

Byl to mistr J. J. Kolár, „starý Kolár“, s jehož rtů splývalo to slůvko tak často a tak důrazně i výrazně. Z vynikajících v našem českém světě mužů měl snad on jediný r tak jadrné, pětkrát podškrtnuté, rachotivé jako malá bouřka. Strašlivě hřímalo s jeviště a skákalo jako přes peřeje v hovoru soukromém. Bylo zajisté třeba dost odvahy k tomu, státi před ním jako před soudcem slabého výkonu hereckého (byl-li režisérem), nebo hleděti do jeho pronikavých očí jako mladý autor nezralého kusu divadelního (byl-li mistr Kolár také dramaturgem). Zdrcovala již jeho kritika neodolatelně, byť i bývala sebe obalenější — ač „starý pán“ rád mluvíval bez obalu — ale komu z nešťastných adeptů umění hereckého nebo čekatelů vavřínů autorských, jimž se konečně podařilo šťastně uniknouti palčivým zrakům pánĕ režisérovým nebo dramaturgovým, dolehlo za přibouchnutými dveřmi k uchu: „Prra-

zatrracené trrrdlo!“ — — ne, ne, nikdo z nich již nikdy se neodvážil překročiti osudný ten práh, za nímž „starý Kolár“ vévodil.

Ale byly taky chvíle — snad vzácné, ale přece byly — kdy sám hrromovládný ten Perrun se ocitoval v rozpacích a kdy mu nezbývalo, než omluvné a tak oblíbené jeho „parrdon!“

Kdysi ocitl se mistr Kolár v Jičíně, a blízko Jičína, jak známo, jsou Kartouzy, plny lidí, kteří odpykávají dlouhými tresty všeliké prohřešky proti zákonu. Tehda připravoval se na jevišti prozatímného divadla nějaký „krriminální“ kus, a Kolár zatoužil po tom, aby se podíval zblízka na život žalářní, na postavy, jež byly vyvrženy na léta nebo nadosmrti ze společnosti lidské. Vždy při tom něco vyzíská.

V jistém vyšším úředníku nalezl ochotného průvodce, vsedl s ním do vozu a jel do Kartouz. Vrata žalářní budovy otevřela se před ním, pohltila ho, zavřela se — Kolár byl mezi arestanty. Prováděli jej, a hned ve druhé nebo třeti separaci stanul Kolár tváří v tvář muži, na pohled učiněnému dobrotisku.

Proslulý mim zadíval se v popelavý, oholený obličej, do sivých, bezvýznamných očí, a bezděky se otázal:

„Co pak vy tu děláte, fotrrle?“

„Milostpane, sedím...“

„A jak pak dlouho již, fotrrle?“

„A — milostpane, bezmála sedumnáct let.“

Kolár vyvalil oči.

„Proč pak, fotrrlínku?“

„Přišla mně žena k zabití,“ odpovídal trestanec s úsměvem ostýchavým jako panenka.

„Kdo pak vám ji zabil?“ žasl víc a více Kolár.

„Prosím, já, milostpane,“ dozpovídal se trestanec, a zraky jeho spočinuly zcela nevinně na Kolárovi.

Teď teprve Kolár pochopil.

„Parrdon!“ vyhrkl rozpačitě a otočil se rychle, aby navštívil souseda.

Chodil hodinu dlouhými chodbami a prolézal separace, konečně však viděl dosti a s průvodcem svým otočil se k návratu. Zatím bylo poledne, a obyvatelům žalářních kobek roznášen byl oběd.

Byli skoro již zase na samém počátku, když Kolár zpozoroval dvéře jedné cely pootevřené.

„Rrračte dovolit,“ řekl ke svému průvodci, „ještě semhle se na mžik podívám,“ a vklouzl do separace.

Muž v režném oděvu trestnickém seděl na těžké stolici bez opěradla a pojídal polévku. Shlédnuv hosta vzchopil se a postavil talíř na stolici.

Kolár zadíval se na muže, jehož celý výraz projevoval nejklidnější svědomí. V prvém oka-

mžiku skoro se mu zazdálo, že tuto hlavu již někdy viděl, nemohl si však vzpomenouti, kdy a kde.

„Proč pak vy tu sedíte, fotrrlínku?“ otázal se nešťastníka velmi vlídně.

Muž usmál se dobromyslně a skoro důvěrně:

„Prosím, milostpane, já jsem ten, co mu přišla žena k zabití...“

„Parrrdon, parrrdon!“ zatřásl Kolár hlavou, teprv teď zpozorovav, že zde byl již před hodinou. V nesmírných rozpacích podal uvězněnému pravici, stiskl mu ruku, uklonil se lehce a kvapně vyšel na chodbu.

„JESLE“, almanach spolku paní a dívek v Ml. Boleslavi 1904.

Hrob v cizině.

Vylíčil mi drobný ten výjev ze života svého několika jen slovy přítel můj, dávno, před lety. Stručnými několika slovy — a nikdy na to nezapomenu. Oživí se mi kratičké jeho vypravování vždy, kdykoli jej shlédnu jen zdaleka, a vynoří se mi pokaždé, kdykoli překročím hřbitovní práh.

Byl důstojníkem přítel můj, a život jeho byl dlouhou poutí s místa na místo, z jedné garnisony do druhé. Což, svobodnému lehko se přejíždí. Avšak přítel byl ženat, rodina jeho množila se.

Až tu kdysi povolání jeho zaválo jej do Haliče, do smutné, tesklivé Haliče.

Udomácnili se, jak nejlépe dovedli, a byli šťastni, že v nehostinný ten kraj přinesli kousek českého vzduchu a života v sobě, ve svých dětech.

A jednou manželé zabloudili procházkou na hřbitov, sirý, odlehlý, truchlivý hřbitov.

Zachvěla se paní, když překročili hřbitovní práh, a stanula, jako by se vzpírala jíti dále. A když konečně prošli mezi zapadlými rovy, nakloněnými kříži a propadlými náhrobky kamennými, a když ještě naposled ode vrat se ohlédli, zachvěla se paní opět a pronesla k manželu:

„Ach, muži, zde bych nechtěla odpočívat...“

„Mlč, dušičko, taky nebudeš,“ odpovídal manžel. „A až se vrátíme do Čech, ani si na tento truchlivý kout nevzpomeneme. Pojď.“

Zda zaslechla hovor jejich, tlumený v tom tichu hřbitovním, závistivá jakási přísera Osudu? A zda řekl si Osud v té chvíli, že zvrátí slova obou, jako zvrací tolik lidských rozpočtů a v niveč uvádí tolik nadějí?

Vrátil se přítel po čase do Čech, se všemi dětmi svými, ale — bez ženy. Ta dokonala život v cizině tam a odpočívá v těžké půdě vzdáleného hřbitova, kterýž ji byl tak mrazivě ovanul. Smrt ustlala jí v zemi, které se tak odříkala.

A přítel můj, jenž sliboval, že ani nevzdechne, až se vrátí do milých Čech, vzpomíná již po léta na opuštěný, propadávající se rov na dalekém hřbitově haličském, a vzpomínka ta nevyhasne v duši jeho, pokud sám naposled nevydechne. Ale i po jeho skonu dlouho bude žíti v duši všech jeho děti, sirot opuštěných. Do posledního jejich

dechu — na vzdálený, odlehlý kout země, v němž dotlouklo a zetlelo zlaté, dobré srdce mateřské, tolik touživší po milém českém domově.

Kdo může říci, že nechce? Kdo může říci, že nevzpomene?

Tesklivou tuto vzpomínku ze života svého vyprávěl mi po návratu z Haliče (v prvých letech devadesátých) přítel Patrik Blažek, jehož první choť Marie, teprv 36letá, zemřela v Kolomyji 4. prosince 1891 po sedmnáctiletém šťastném manželství. Na polském úmrtním oznámení, jež ovdovělý přátelům do Čech rozeslal, podepsáno bylo osm dcerušek a syn Boleslav. — Patrik Blažek, vstoupiv do výslužby jako setník, stal se členem redakce pražské „Politiky“ a zemřel 17. července 1905, nedokonav 54. rok věku. Novinářsky činný byl již od mládí, později napsal mnohé spisy a články z oboru vojenského. Humoristickými pracemi přispíval i do Švandy Dudáka (U nastaveného stolu) pod pseudonymem Jaroslav Bejvával.

O paní Marii Ryšavé.

I.

(Na potulné káře Thespidově.*)

Jdete z výstavního divadla po představení „Našeho domu v assanaci“ nebo Štolbovy veselohry „Na letním bytě“, a z blízka se strany nebo ze zadu šlehne vám v sluch:

„Kde vzali tu paní Ryšavou...?“

„Nevím — nikdy jsem ji neviděl,“ zní čísi odpověď.

Hlasy zdají se vám povědomy, bezděky se ohlédnete. Skutečně, známé postavy divadelních posluchačů, skoro denních návštěvníků Národního, „habitués“, jak říká Francouz.

Otázka i odpověď, že by tomu člověk skoro nevěřil. Ano, kdyby oba ti pánové byli dnes po prvé v divadle; kdyby je byl někdo vyplet z po-

* Psáno v čas třetí veliké výstavy české — architektů a inženýrů — kteráž dala vznik divadlu Uranii.

hádkového roští „Šípkové Růženky“, po stoletém spánku, a kouzlem přenesl do divadla na výstavě! Ale vídáte je od let v Národním a zdá se tedy, že mají smysl pro divadlo vůbec a pro všechny jeho zajímavé zjevy. A to máme u Prahy dvě arény, Švandovu na Smíchově a Pištěkovu na Vinohradech. Soudili byste, že již z pouhé zvědavosti vyrazí takový divadelník jednou, dvakrát za sezonu z Národního, aby se podíval, co hrají v arénách, jak hrají a kdo tam hraje? A v těch se paní Ryšavá nahrála!

Chyba lávky! Jako by obě arény byly kdesi v Trantárii. Ať tam hrají, co chtějí, ať hrají špatně nebo dobře, plnokrevnému „habituéovi“ z Národního ani nepřipadne, aby se tam podíval. Ředitelové arén by se mohli utlouci, jednotliví dobří nebo výborní herci se mohou uhráti — Prahu tam nedostanou.

Nelze popříti, že jsou obě arény trochu z ruky, — stavební ruch, rozšiřující se města pražská vytiskla je neodolatelně dále od středu života, ale tato vzdálenost krátí se zase dopravními prostředky. Pražskou „koňkou“ dostanete se brzy za most Palackého a odtud s rampy je ke Švandovi několik minut. A pražskovinohradská tramka elektrická doveze vás bezmála až k areně Pištěkově.

Ale „daleká cesta — marné volání!“ Jen někdy a jako z dopuštění naplní se dřevěná ta divadla docela.

Jistě také asi páni podnikatelé nejsou bez viny. Někdy již pouhý název her vám odejme chuť nadobro. Přečtete si na příklad na zelené ceduli „Není v Praze nad legraci" — a máte dost. Již nedůvěřujete kusu, který se domáhá pozornosti takovým dryáčnickým titulem. Máte zkušenost, kterak vás již tolik šarlatánských názvů zklamalo. Ty kusy byly mnohdy zpracovány literárními meloucháři nejnižšího vkusu — a byl-li originál sám d o s t ordinární, vynasnažovali se „zpracovatelé", aby zpracování jejich bylo ještě ordinárnější, pokud možno.

A zatím v těch arénách vznikaly a mizely celé generace herců. Jednotlivé postavy vypínaly se nejenom nad prostřednost, nad obvyklý pojem „dobroty", ale byly dokonalé, výkony jejich byly a jsou mistrny. A po celém takovém životě na podřadných prknech arénních zazní pak: Nevím — nikdy jsem neviděl!

Skoro mne to trochu stisklo, když jsem ta slova uslyšel. Hle, celý život! — a nebylo-li tomu životu dopřáno, aby se vyvíjel na prvním a jediném našem jevišti...

Je nás jistě mnoho, kdož po léta nechápeme a nikdy nepochopíme, kterak že „n a š e R y š a v á", byla odsouzena jísti chléb kočující herečky. Jest pravda — umění její nepřišlo na zmar. Tisícové českých diváků na českém venkově po celá desítiletí kochali se jím. Mnozí arci jen pouhým pudem vycítovali, že se tu podává něco velmi

dobře, výborně, ale onino z nich, kdož dovedli plně oceniti vzácný ten zjev divadelní, jakkoli vděčni za požitek, pronášeli často otázku: Ale proč nejde k zemskému divadlu?

Na tuto otázku, která tak mnohokráte zazněla, je těžko nalézt odpověď. Proč nejde!

Ztratili jsme před tolika a tolika lety paní Hynkovou. Vzpomínám, kterak tehda v kruhu mladých nadšenců divadelních byla vyslovena naděje, — co dím, naděje: pevné, určité přesvědčení, že tedy teď nastoupí na uprázdněné místo paní Ryšavá. Neboť jsme cítili, kterak tato paní Ryšavá je naprosto sourodá zesnulé umělkyni. Ba, paní Ryšavá snad byla o mnohou strunu bohatší a vynikala nad paní Hynkovou vznosnou, štíhlou postavou. Jaká to byla výrazná, markantní tvář!

Paní Ryšavá byla znamenitou charakterní herečkou. A ne-li nad paní Hynkovou — vedle ní byla nejznamenitější „komickou matkou", co jich kdy české jeviště mělo.

A této geniální „komické matky" nebylo dopřáno obecenstvu zemského divadla — paní Ryšavá nebyla pro ně získána.

Je nevděčno a zbytečno pátrati po příčinách, proč se tak nestalo, ač by bylo zajímavo zvěděti, proč nebyl získán tak výborný talent a hotová umělecká postava prvním našim dramatickým ústavem v dobách, kdy v něm tak šťastně byla pěstována činohra. Abych vyvaroval všemu

nedorozumění, poznamenávám, že tento stesk netýká se přímo nynější správy divadla. Opomenutí stalo se dávno před otevřením Národního divadla — správa nynější jenom v něm pokračovala.

Bohužel, paní Ryšavá dožije již uměleckou svoji pouť mimo „zlatý dům" na Nábřeží, tak je psáno v jejím osudu. Ale přál bych jí ze srdce, aby se dočkala aspoň jednoho slavného dne, kdy by ta celá naše divadelní veřejnost okázale ji projevila, že jí rozumí, že ji oceňuje a že ji řadí na čestné místo v galerii našich nejlepších divadelních zjevů.

Již nepamatuji, zda jsem ji viděl po prvé před třiceti nebo pětatřiceti lety. Tehda jsem arci nemohl porozuměti jejímu významu. Ale později, když se úsudek znenáhla tříbil, chápal jsem, jak vyrůstá nad své okolí.

Nerozpomínám se, v čem všem jsem ji viděl, nemám po ruce statistiky všech jejích úloh. Myslím, že by to byl seznam bezpočetný.

Imponující byl vždy její klid, její suchý humor a neodolatelná komika. Ve chvílích, kdy hledištěm otřásal hromový smích, kdy sami herci na jevišti nemohli se ubrániti škubání svalů kolem úst, stála a posunkovala paní Ryšavá, aniž hnula brvou. Autor mohl jí vložiti v ústa nesmysl největší, paní Ryšavá nedala se svésti, aby prozradila, že ví, jaký to nesmysl mluví. Ve scénách nejdrastičtějších dovedla se opanovati a zachovati onu vážnost, která dojem jen zvyšuje. Tím pod-

maňovala diváka a tím vyzdvihovala každou podrobnost ve své úloze. Bylo něco majestátního, nepřekonatelného v jejím zjevu, v jejím slově, jejím gestu.

Jakou řadu rozkošných matek vytvořila, jakou řadu hroznýchtchyní, jakou galerii žen z lidu!

*

Výstavním divadlem dopřáno bylo pražskému obecenstvu na několik měsíců, aby se přesvědčilo, že krom činoherní garnitury našeho Národního jest ještě řada výborných českých herců, kteří — poněvadž máme právě jen to jediné divadlo — jsou připoutáni na život ke známé „potulné káře". Arci tu nejsou všichni — nestačilo na ně divadlo ani rozpočet. Mnozí z nich byli by ozdobou zemského divadla, někteří byli dokonce již v jeho svazku neb aspoň na čas hosty. Tak na příklad pánové Lier a Šípek. Mladší generace ani se nepamatuje, že jsme je vídali také na Nábřeží.

A v tomto výstavním divadle setká se tedy „zmlsaný" pražský divák i s paní Ryšavou.

Arci, několik těch neděl a několik těch kusů nestačí, aby se nám ukázala se všech stránek. Jak rád bych ji viděl ještě jednou v „Rytíři Bruncvíku a princezně z Dragantů" (cituji-li správně název), v čemž hrála paní Ryšavá, tuším, Ortrudu. Jaký to byl kabinetní kousek drastiky!

Ale i v těch výstavních, méně „trhavých" kusech má paní Ryšavá vděčné úlohy a přivádí je k plné platnosti. Jak si nastudovala svoji paní Kobosilovou v „Domě v assanaci"! Jak hotový je to výkon, jaká figura ze života vzatá, té přičinlivé, o rodinu pečující ženy, jaký to generál v sukních! Buďte sebe většími morousy, bránice vaše musí se roztřásti, když na konci druhého aktu před vzletem balonu volá k muži Kobosilovi, který ji v posledním okamžiku zrádně opustil:

„Ale až přiletím, muži, pak uvidíš!"

Nu ano, až tahle paní přiletí...! Vydrží to skutečně jen ten římbaba Kobosil se svými roztřesenými nervy.

A jaká je to zas jiná žena „Na letním bytě" Štolbově, paní Marie Kapičková. Podívali jste se na první provozování? S jakým odstiňováním se tam asi pětkrát představuje:

„Marie Kapičková — majetnice domu na Vinohradech — — moje dcery — — — Míny, Týny — —" a tam v pozadí se hrabe nemotora její manžel jako hromádka neštěstí (kabinetní figurka pánĕ Šípkova!) a paní Kapičková dodá s neskonalou komikou:

„— — — — můj muž!" Tak drobounkým písmem, rty skoro zatatými, v plném vědomí, jakého to bačkoru tahá světem ve funkci milovaného manžela! Asi pětkráte to řekne, pokaždé jinak, vždy na to dychtivě čekáte.

Dvě dcery má, výborné, zdařilé dcery! Je vám, že za každé slovo, za každé otevření úst by zasloužily přes ně. Ale jsou takové dcery, jako jsou takové matky a otcové.

Paní Kapičková vyjela s nimi na venkov, aby tu pro ně ulovila ženichy. Vystupují tři takoví mužové na obzoru, ale dcery mají pochybnost:

„Jen budou-li nás chtít!"

„B u d e m e s e j i c h p t á t!" volá matka Kapičková. Ó, paní Ryšavá jistě viděla v životě matky, podobné paní Kapičkové od Štolby, které se také neptají, „b u d o u - l i c h t í t". Ať chtějí nebo nechtějí, jsou matky, které dovedou oženit ostýchavé muže, aniž to ženichové pozorují.

Vzorné dcerušky se pohádaly — o tu medvědí kůži, o ženicha, který tu ještě není. Starší to popadne u srdce, „zdá se jí, že omdlí".

„Ježíši Kriste!" volá paní Kapičková, „honem pro doktora!"

Neboť to je taky jeden z nich, z těch žádoucích ženichů. A pan Kapička se hrabe, aby šel pro doktora. Než v tom se panička rozpomene, nakloní se k omdlévající dceři a táže se tlumeně:

„Holka — máš čistou košili...?"

Bouřlivý smích. Nu ano, smáli bychom se vždy, ať by to řekl kdokoli. Komika leží už v otázce. Ale j a k to řekne t a t o paní Kapičková!

Na takovéto výkřiky, na takové poznámky má paní Ryšavá celou stupnici, rozsáhlou klaviaturu.

Veselohra Štolbova ovšem jí neposkytla tolik příležitosti jako Dům v assanaci. Ale ještě ji uvidíme v jiných kusech, teď tedy na příklad v Kontroloru spacích vagonů. Než zdá se, že palmu sézony odnese paní Kobosilová z „Assanace". Ta je jí — jak říkáme — šita na záda.

Těšíme se na svatou Annu letošní. Toho dne — či večer před tím? — bude prý zvláštní slavnostní představení „Domu v assanaci", a toho dne prý se chystá na výstaviště „divadelní vlak" z pražské tržnice. Myslím, že tím neprozrazuji žádné tajemství — aspoň jsem nebyl zavázán k hrobovému mlčení. A toho dne tedy naše pražské dámy Angotky se chtějí podívat, je-li ta paní Kobosilová ve výstavním divadle z nich, dělá-li to tak dobře. — Těším se na naše paničky z tržnice. Doufám, že budou s paní Ryšavou naprosto spokojeny.

II.

(Psáno k 65. narozeninám umělkyně.*)

Životopis české dramatické umělkyně! Kolik je životopisů podobných!

Ve Spálené ulici v Praze, v čísle 85., 10. září 1833 narodila se jako dcera stavitele pian a truhlářského mistra Köhlera, původem Němce z Bolkenheimu v Pruském Slezsku. Později však stal se příslušníkem pražským, ježto tu žil celkem přes půl století. Byla ze čtrnácti dětí — osm děvčat a šest chlapců povila její matka. Od šestého do dvanáctého roku chodila do německé školy u sv. Trojice — nebylo tehda české školy než u sv. Vojtěcha.

Již jako dítě Marie Köhlerova jevila zálibu pro divadlo. Často chodila do německého divadla, a prvním kusem, jímž obraznost i touha její byla podnícena, byl „Čarovný závoj". Později, když

---

* Podrobnosti životopisné uvedeny dle vlastního sdělení umělkyně.

ve čtvrtek a v neděli byla pořádána česká představení v Růžové ulici, nescházela skoro nikdy mezi diváky. Ale na tom nepřestala. Chtěla taky sama hráti a již jako školačka zvykala „horkým prknům" divadelním pod střechou otcovskou. S bratřími a sestrami — a bylo jich dost na obsazení kusů hodně velikých! — hrávala doma každé neděle, často i velmi těžké tragedie, jak sama praví.

Později, v léta 1847—1848, octla se již v kroužku ochotníků-malířů, kteří rozbili stánek svůj na Uhelném trhu „u Mrázů". Bylo to divadélko zcela samodílné, mladí umělci malovali si dekorace na tuhém papíře, a zde byla první úlohou mladičké ochotnice Rozárka v „Paličově dceři".

Za oněch dob rodiny pokládaly skoro za neštěstí, za boží dopuštění, oddal-li se kterýs jejich člen životu „komediantskému". Jaké to povolání! Jaký ztracený život! Ale rodiče Köhlerovi nekladli dceři žádných překážek. Měli velikou důvěru v pevnou povahu mladé Marie a neklamali se v ní.

Tak po nějaké době ochotničení rozhodla se Marie na celý život pro dráhu divadelní: roku 1850 stala se členem společnosti Prokopovy. Hrál tehda na Smíchově v „Eggenberku", pak v Karlíně „U hvězdy", a Marie Köhlerova byla častým hostem v jeho divadle. A když Prokop odjížděl 13. června toho roku do Mělníka, jela Marie se

společností jako nově angažovaný člen, a první její úlohou dne 16. června byla Jedličková v „Paličově dceři“. Měsíčná její gáže byla 16 zl. — plat na tehdejší poměry skvělý!

Asi po dvou letech — roku 1852 — navštívila Prahu, ale již po několika dnech — 15. května — jela za společností Tylovou do Tábora.

Na Tyla paní Ryšavá vzpomíná s vděčností. Neboť u něho teprve — dle vlastních slov — seznala, co jest hráti divadlo. Byl výborným režisérem a upřímným přítelem svých spolupracovníků. U Tyla — jsouc pokládána téměř za člena rodiny — setrvala až do neblahé doby, kdy mu byly české hry zakázány. Byla svědkem truchlivých okamžiků, kdy — zbaven jsa výživy — zůstal beze vší pomoci. Později stal se Tyl režisérem u společnosti Zöllnerovy, a za ním šla i Marie Köhlerova. Po několika letech Tyl dokonal v Plzni. Za jeho nemoci byla stále u něho s celou jeho rodinou, byla u něho i v poslední hodinku.

U společnosti Zöllnerovy Marie setrvala řadu let, zde také provdala se 9. července 1861 za herce Ryšavého, a z manželství toho vzešlo šest synů, jež kromě jediného pochovala.

Den po jejím sňatku — 10. července — došel jí dopis ředitele Thoméa, který ji zval k českému divadlu v Praze, u něhož úmrtím jisté paní Viedermanové uprázdnilo se místo v oboru salonní dámy. Odpověděla, že jest provdána. Chtěl

tedy Thomé angažovat i jejího manžela; avšak ředitel Zöllner uprosil manžely, aby u něho setrvali, i sešlo tedy s vystoupení jejího na divadle pražském — jistě na škodu prvního našeho ústavu dramatického.

Než paní Ryšavá vyrůstala ve svém působení na jevišti, její význam, její vzácná síla nemohla ujíti zrakům zkušeného divadelníka, a po druhé byla vyzvána, aby vystoupila na pražském divadle. Druhé toto pozvání vyšlo od Pavla Švandy ze Semčic, tehda artistického správce zatímného divadla, který zároveň s vybídnutím poslal již úlohu paní Ryšavé. Než ani na to nedošlo — a tentokráte, zdá se, následkem nějaké intriky, na něž každý aparát divadelní je tak bohat a kterých — bohužel — nebylo a není prosto ani naše jediné veliké divadlo.

Po prvé — při otevření zatímného divadla — paní Ryšavá měla vystoupiti jako carevna Jelena (tuším v Králi Vukašinu), po druhé jako jenerálová ve hře „Matka a syn".

Roku 1866 manželé Ryšaví stali se členy společnosti nezapomenutelného výtečného ředitele Švandy ze Semčic, u něhožto setrvali do roku 1877; odtud přestoupili ke společnosti Pištěkově, kde působili třináct let — pak následovala „práce" u různých jiných společností — a letos podařilo se správě výstavního divadla získati výbornou umělkyni za člena malé, ale vybrané družiny,

sezvané ze všech končin českého divadelního světa.

Několika řádky načrtán tak její nejstručnější životopis, ale jaká to dlouhá umělecká pouť! Za dva roky dovrší paní Ryšavá celé půlstoletí kočovného života hereckého. Kdo jenom na chvíli mohl pozorovati z blízka existenci potulných herců, kdo jenom chvíli o ní přemítal, vmysliž se v neklid života, jak jej prožila paní Ryšavá — jako dívka, jako mladá choť, jako matka, téměř plných padesát let, a při všem tom jako dokonalá umělkyně, kteréž i při osobní skromnosti její nemohlo býti tajno, že uměleckému jejímu působení slušel by rámec důstojnější, rámec prvního našeho ústavu dramatického, kterýž nejen že by v ní byl získal vzácnou umělkyni prvního řádu, ale ji by také byl zbavil stálé a tísnivé té starosti o vezdejší chléb. Ale tak bylo ji prožíti veškeré svízele života herců cestujících, jimžto — sotva spočinuli na místě — nedopřává klidu pomyšlení: Jaký bude zítra náš cíl? Kam zanese nás osud, jak budeme přijati na štaci nejbližší, a zda se nasytíme při všem tom, že vynakládáme všecky síly duševní i tělesné na zábavu, na kratochvil obecenstva?

Vídal jsem paní Ryšavou již za dětských svých let a slýchal jsem o jejím působení v minulosti, kdy cedule oznamovaly vystupování ještě „panny Köhlerovy". (Hrála tak po léta, až některými horlivými vlastenci jí bylo vytýkáno, že

„nosí německé jméno“; i počeštila si je na Uhlířovu.) A slýchal jsem poznámku, že ve všem jejím zjevu bylo vždy něco energického, hrdinského, že nikdy nebyla sentimentální. Ano, její tvář projevuje skutečně nevšední energii, a k životu, jak se jí vytvářil, bylo věru třeba povahy hrdinské...

Paní Ryšavá byla pro divadlo jako stvořena. Štíhlá, vznosná postava, rázovitá, ušlechtilá hlava, obličej markantních rysů, pevný orgán — to bylo základní věno její od přírody, jímž byla pro divadlo vybyta. K tomu pak přistupovalo neobyčejné, převzácné nadání herecké, které vlastní pílí vybrušovala a zdokonalovala.

Jsou herečky, které svědomitě zaznamenávají, kolik úloh nastudovaly, kolikrát kterou hrály, kdy je hrály. Paní Ryšavá neměla kdy na takovouto statistiku vlastní své činnosti. Do tisíců napočítal by úloh, jež nastudovala, do mnoha tisíců bylo by jednotlivých vystoupení. Nepamatuje to sama paní Ryšavá, ani přibližně nemůže to naznačiti. Hráti — bylo denní její povinností; hráti — bylo jí životem.

Prostor mezi kulisami, zadním prospektem a obecenstvem — dnes širší, zítra užší; dnes nádhernější, zítra chudobnější — to byl její pravý domov. Paní Ryšavá „nevystupovala“ ve svých karakterních úlohách na jeviště, ona vstupovala na prkna, jako by přicházela z ulice, ze skutečného světa. Divák nepostihoval masku, ne-

tušil líčení, necítil hru. Bylo to vnášení skutečného života do kulis, byla to vždy učiněná žena, matka, tchyně, žena z lidu nebo šlechtična.

A takovou jest paní Ryšavá podnes.

Pokročilejší věk učinil ji představitelkou určitého typu. Budiž mi vzácnou umělkyní prominuto, ale nutno tu použiti divadelního označení; říká se tomu oboru „komická stará". Přiznávám se, že neznám všech komických starých po všem divadelním světě českém, ale myslím, že se neuchýlím od pravdy, vyslovím-li, že paní Ryšavá jest první a nejslavnější „komickou starou" — ze všech žijících a snad ze všech, co jich české divadlo kdy mělo.

Způsob jejího tvoření jest nevystižný. Paní Ryšavá má novou úlohu, přichází do zkoušky. Nováček režisér by trnul, kterak umělkyně při zkoušce svoji úlohu „odmarkíruje". Vlastně to již není markírování. Zdá se být unavena, a paní Ryšavá věru by měla právo na unavenost. A odhovoří roli na pohled zcela ledabyle. Jest večer, a paní Ryšavá vstupuje z kulisy v masce. A nováček režisér by žasl, kdo to nyní mluví, kdo nyní hraje. To není „role", to jest výkroj ze života! Je to postava zcela jiná, než byly všechny předešlé, do všech podrobností vypracovaná, každým krokem, každým slovem věrný odlitek jisté živouci osoby, kterou jako byste byli někdy viděli, slyšeli, kterou znáte ze života. Byla studována tato figura? Bylo o ní přemítáno po celý

den, byla připravena? Či ji tvoří umělkyně právě v tu chvíli, kdy otvírá ústa k prvnímu slovu?

Ať tomu jakkoli, je to nový kabinetní kousek ke všem ostatním, co jich vyšlo z její „duševní dílny". Ustálilo se u nás jisté slůvko na označení takové pečlivé práce; nuže, ano, postavy paní Ryšavé jsou jako v y c i s e l o v á n y. Vzpomeňte si na tu rheumatickou stařenu v „Zajíci" (Výstavní divadlo); to jest mistrovský kousek takové rozkošné drobnomalby.

Plných čtyřicet osm let paní Ryšavá putuje ve službách umění divadelní, za tu dobu vystřídala celkem osm společností. Na dlouhé cestě té mnohokráte se přiblížila ku Praze, ale dotkla se jen její periferie — noha její stanula vždy v předměstských našich divadlech. Netušíme, s jakými pocity pohlížela na pyšnou tu divadelní budovu na břehu vltavském — ale ona sama může býti živou výčitkou činitelům, na kterých bylo, aby pod střechu budovy té uváděli umělce nejpovolanější, na prospěch dramatického umění českého a k požitku obecenstva.

Ať byly jakékoli příčiny, pro které se nestala členem královského divadla v první polovině let šedesátých — nevysvětleno a nepochopitelným zůstává, že ti, jimž náleželo, nepokusili se později získati ji, kdy již byly pominuly příčiny dotčené.

Jest asi pravda, že paní Ryšavá sama o to se neucházela, a náš první dramatický ústav

ignoroval ji prostě. Jaká byla vítaná příležitost získati ji, když navždy odešla paní Hynková! Ale tu, místo co by se bylo mělo sáhnouti po umělkyni mistrné, jediné oboru svého, donucovány byly individuality oborů jiných, aby vyplňovaly mezeru, která podnes zeje otevřena.

Zřízením pomíjejícího divadla na výstavě poskytnuta konečně příležitost i jádru divadelního obecenstva pražského, aby poznalo paní Ryšavou v rozmanitých výkonech — pokud ji nepoznalo dříve, kdy paradovala v arénách. A kolik tam na ni pohlíží přemítavých hlav, tolikrát se opakuje otázka: proč ji nemáme, proč jsme ji dávno neměli v Národním divadle? Tato otázka — myslím — zůstane navždy bez odpovědi, záhada nevysvětlena. Jsouť nevyzpytatelny cesty našich divadelních bohů.

Vím jen, že všichni se budeme s ní těžko loučiti, a těžko se bude loučiti paní Ryšavá s divadlem výstavním, kde sice nebylo ji vybojovávati teprv uznání — neboť soudné obecenstvo celých Čech dávno ji ocenilo — kde nebylo ji třeba získávati zadostučinění nějakého, ale kde tak ráda na své dráze zastavila se na chvíli a kde byla s otevřeným náručím a s nadšením přijata.

Vím i dále, že se nestane, co bychom ji všichni ze srdce přáli: aby konečně na zbytek umělecké své dráhy spočinula pevnou nohou na prahu ústavu, kam veškerou svojí uměleckou čin-

ností plným právem náležela a kam jenom nevysvětlitelným nedopatřením osudu nedošla.

Ale ať kterýmkoli směrem dále ji zanese potulná kára Thespidova, paní Marie Ryšavá odnese si plné vědomí, že její postava a všecko její umění utkví v paměti nespočetných ctitelův, že jméno její v řadě prvních kněžek české Umělé dramatické nevyhasne. My všichni pak, kteří k ní vzhlížíme s úctou, ve chvíli rozloučení s ní zvoláme srdečně a vroucně: Na shledanou!

Když jsem psal o vzácné umělkyni, věru jsem se neoddával veliké naději, že přece ještě někdy vstoupí na jeviště Národního divadla, ač bych toho řádky svými rád byl dokázal. Správa N. D. zůstala k pí. Ryšavé nevšímava, jako všechny správy předešlé. A neměla naděje té ani pí. Ryšavá sama. Odpovídajíc mi na moji žádost o životopisná data dopisem ze dne 27. července 1898 a sdělujíc je se mnou, uzavírala svůj list slovy:

„Kam nás osud později (totiž ji a chotě jejího), až budeme se muset s těžkým srdcem rozloučiti s nynějším nám tak milým postavením (totiž s výstavním divadlem Uranii) zanese, to ví Bůh a nezapíráme, že čekáme ten okamžik s chvěním."

O dva roky později, v létě 1900, nastoupila v Národním divadle nová správa, Společnost N. D., s ředitelem Gustavem Schmoranzem. A jedním z prvých činů této správy bylo, že pozvala pí. Ryšavou, aby vystoupila na jevišti N. D. Stalo se tak 15. srpna 1900 odpoledne v Tylově „Paličově dceři". Paní Ryšavá hrála vdovu Šestákovou a byla s nadšením přijata vším obecenstvem. Již neodešla, hrála dále s úspěchem vždy rostoucím a vytvořila na prvním našem jevišti mnoho vzácných postav. Pevnému zdraví, dobrému kořenu života jejího bylo děkovati, že přežila jako člen činohry N. D. ještě celých dvanáct let — závěrek její dráhy životní a umělecké vytvářil se přece klidně a bezstarostně. U vzácném věku kmetském, bezmála osmdesátiletá, zemřela 19. prosince 1912.

Mošna se nám vrací!

Teď, když je jisto, že o velikonočním pondělí večer uvidíme zas Mošnu na jevišti, které jest jeho světem a jeho životem, můžeme si to důvěrně povědět: skoro jsme se obávali, že ho tam již neuvidíme nebo aspoň že ho tam dlouho, dlouho neuvidíme.

Byla již na pováženou první zpráva, zatím velmi stručná, která se pražskou veřejností rozlétla: „Pan Mošna ochuravěl."

Nu, víme, „divadelní" ochuravění z pravidla mnoho neznačí, málo kdo — mimo výjimky skutečně vážné — přičítá mu větší váhy. Tomu již obecenstvo dávno uvyklo. Ještě ráno čtete v novinách i na rozích, že se večer hraje nějaký váš oblíbený kus, těšíte se, posíláte si pro lístek. Z bližších měst, kam noviny dosti časně dojdou, vyjedou si dokonce divadelní nadšenci do Prahy, aby si poslechli, čeho listy byly poslední dny

plny. Právě táhne světem nějaká sensační činohra, provozuji nějakou novou, lákavou operu.

Ale před polednem nebo po obědě si vyjdete na procházku, a hle, divadelní cedule je přelepena červeným pruhem papíru: „Pro náhlé ochuravění pana X — paní Y nemůže se — — —“ A ředitelstvo je nuceno „hodit“ nějaký obehraný, starý kus, na který může snadno svolati příslušné herce a sehnati potřebné dekorace. Divadelní dekorační vůz tahá veliké plachty pomalovaných pláten sem tam; stěhuje z divadla prospekty a kulisy kusu odřeknutého a přiváží jiné, kusu náhradního. Sbor kulisářů stírá si pot a kleje, až se pilíře blízkého mostu prohýbají.

Z pravidla bývá jenom takové náhlé „ochuravění“ příčinou změny repertoáru. Nebo že některý tenorista uteče přes noc do Pešti nebo kam, stává se nanejvýš jednou za půl roku.

A to jest právě rozdíl mezi velikými a malými divadly snad všude na světě. U malých divadel musí se h r á t i, poněvadž u nich není dosti personálu, aby bylo lze stonati. Ale jdete do velikého divadla a nic vás nepřekvapí červený proužek, hlásající, že „pro náhlé ochuravění paní nebo pana — —“ Nepřekvapí vás to ani tehdy, když jste právě tou cestou k divadlu domněle ochuravělého pana X. nebo Z. potkali tamhle na rohu ulice. Na divadelní ochuravění stačí již pouhé rozčilení. Odborníci dokonce a znalci divadelního života vědí o nemocech, s něž

ani největší a nejzkušenější diagnostikové nejsou moudří. V tom taky je kus pokroku doby, kus „ducha času“. A možno, že za nedlouho budou zřizována i zvláštní sanatoria pro takové záhadné nemoci divadelní.

Ale když se rozlétla zvěst, že ochuravěl Mošna, znepokojila všechny divadelníky. Nebo náš milý Mošna nikdy se nemazlil s vlastní osobou, náš Mošna nikdy nemaloval čerta na zeď. Mošna radostně se těšil ze svého zdraví, a věru, zdraví jeho bylo vzácné, požehnané, kořen jeho života jest pevný, nepodajný.

Avšak již druhý, třetí den vyznívaly zprávy o jeho stavu zdravotním přímo hrozivě. Zánět pohrudnice prý, a hned potom věděli mnozí o vážné komplikaci. Prý i zánět plic a kdož ví, co ještě. A do divadla vletěla náhle zvěst: Nanejmíň půl roku bude trvati, než se Mošna vrátí ke svému povolání, ač — vrátí-li se k němu vůbec.

Mošna, Mošna by se nevrátil! Nikdy již bychom ho neuviděli na jevišti! Našeho milého, bodrého Mošnu!

A jak jenom sám Osud umí splétati a hromaditi, tak i tentokráte spadla nemoc v pochmurné období, plné zármutku a smutečních příkrovů, tak že zvěst o hrozivé jeho chorobě nabývala nesmírné pravděpodobnosti. A nikdo se nemohl ubrániti trudným předtuchám.

Doprovázeli jsme ke hrobu staříčkého Riegra, a již ve smutečném tom průvodě dotkla se účastníků nenadálá, neočekávaná zvěst o novém úmrtí. Od úst k ústům, od ucha k uchu nesla se zpráva o náhlém skonu paní Ortové de Pauli. A zvěst potvrdila se do večera. Paní Ortové nebylo již mezi živými.

Mladší generace, která nezastihla již paní Ortové, někdejší slečny de Pauli, na jevišti zemského divadla českého, sotva mohla pochopiti, jaký smutek sevřel srdce nám starším pamětníkům jejího smavého, roztomilého zjevu, jejího neodolatelného umění, jejího perlivého smíchu, jejího půvabného „r", jejích rozkošných postav. Odstoupila s jeviště, a všechno s ní zmizelo. Jenom v nás, někdejších divácích, zůstala nehynoucí paměť jejího divadelního umění a neskonalá vděčnost za všechny vzácné požitky, jež nám byla věnovala. Všichni jsme ji milovali, milovali jako zjev divadelní, v té naší lásce k ní nebylo nic, co se jindy ozývá při pohledu na půvabný zjev ženský. Její půvabnost nevyzývala k ničemu takovému, dívali jsme se na ni jako na kněžku veselé, rozmarné Umění divadelní, třeba že nás taky mnohdy dovedla rozplakat. Což pak se nám taky mnohdy nezalévají oči, když se díváme na Mošnu, tento prototyp komiky, když nás vážným výkonem popadne za srdce?

A ještě se neslehl rov na hrobě někdy tak

slavené, hýčkané, jásotem provázené a posledního roku života tak přenešťastné umělkyně, když divadelní svět český utrpěl novou ránu i bolest odchodem Adolfa Pštrosa, tohoto herce svědomitého, představitele rozmarných figur divadelních, muže, jehož kořen životní byl zdánlivě tak nezdolný, že jsme jej v duchu vídali kdysi v budoucnosti jako stařečka stříbrovlasého, kterak bude vyprávěti o svých zkušenostech divadelních, jako se dnes díváme na bílou, milou hlavu nezapomenutelného Šimanovského.

A zatím Osud, podrobiv ubohého Pštrosa dříve žalostnému utrpení, zkosil jej za krásného věku mužného.

A ještě nebylo dosti smutku ve světě divadelním. Morana, rozehnavší se jednou chladným břitem kosy své, jakoby se nemohla ve vražedné práci zastaviti, podťala kořání dalšího života. Jakub Vojta Slukov skácel se náhle prostřed nové, horlivé činnosti, když zákeřná choroba o rok dříve o něj oloupila Národní divadlo. Zdánlivě se uzdravil, sám tak doufal — ale jenom zdánlivě. Bohatýrská postava jeho sice nabyla na pohled někdejší pevnosti, avšak červ ukrytě choroby hlodal v jeho široké hrudi dále, nové namáhavé Slukovovo povolání bylo mu vítaným pomocníkem.* Nemoha žíti bez divadla, jemuž byl zasvětil celý život, Slukov položil posléze život v oběť divadlu.

* Slukov stal se nedlouho před smrtí ředitelem divadla Uranie.

A v tuto smutnou dobu, kdy smrt slavila krutou žeň v obci umělců divadelních, událo se právě nebezpečné ochuravění Jindřicha Mošny. Je-liž na podiv, že se všech nás téměř pověrečná zmocnila bázeň taky o život jeho? A jednoho večera skutečně se rozlétla pověst, že Mošna zemřel. Bylo to právě oné noci osudné, kdy posledně vydechl Vojta Slukov. Přes pozdní hodinu noční byl dům, v němž Mošna bydlí, obléhán zlekanými jeho přáteli a ctiteli, ale bohudík, Mošna žil, žije — a po víře lidové, že dlouho žije, o kom se mylně rozhlásí, že umřel, dlouho nám ještě bude žíti.

Zítra jej tedy zase po několikanedělní přestávce uvidíme, zítra navrátí se nám zlatý náš, milý Mošna v onen svět, který přes všechnu svoji zdánlivost a líčenost je skutečným, jediným jeho světem, jeho živlem, v němž umí dýchati a žíti, jako jen dovedou vzácní vyvolenci.

Svět zdánlivý, ale Mošna činí jej skutečným. Při něm padá s vás vědomí a pomyšlení, že je to jen herecký výkon, po jehož splnění oblekne klidně svůj občanský kabát a odejde obvyklou cestou na večeři mezi druhy nebo k rodině své milé. Jeho umění vždy vás uchvacuje dojmem skutečnosti, ať se s ním smějete, ať s ním slzíte.

Čím byl, čím jest umění divadelnímu, ale čím byl a je zvláště našemu českému umění a našemu divadlu, nelze vystihnouti několika řádky. Dovedeme to jen pocítiti, jako to pocítili za ce-

lou dobu jeho působení statisíce a snad miliony českých duší, jimž bylo a posud je přáno, aby se kochaly jeho uměním. Čím byl a co nám s ním zmizí, dovedeme oceniti a s žalostí oceníme, až ho někdy nebude.

Dívám se do knížky, kterou vydal bývalý ředitel Národního divadla, pan Fr. Ad. Šubert,* a tam jako rok narození Mošnova uveden letopočet 1837.

Zdali byste věřili, že již půlsedmé desítky let přeletělo přes výraznou hlavu Mošnovu, hledíte-li na jeho pružné, ohebné tělo, pozorujete-li obraty jeho a posuny téměř mladické? Ale jen vzpomínejte a dopočítáte se. Vždyť jsme s ním proputovali téměř celý vlastní život svůj, vždyť se naň díváme a posloucháme ho přes čtyrycet let, vždyť za necelý již rok vyprší čtyřicetiletí vzácných jeho služeb královskému zemskému českému divadlu, v němž poprvé zahrál 28. března 1864!

Kdo změří a vyváží, kolik duší zveselil i povznesl svým vzácným uměním tento z největších našich dramatických umělců, ba z žijících vůbec největší a nejgeniálnější, jejž kromě velikého toho umění zdobí i nevídaná v povolání jeho skromnost osobní? Vždyť byly doby, kdy zdar českého divadla ležel jenom na jeho bedrách, a Mošna, milý, vždy usměvavý Mošna přece ne-

* Masky Národního divadla 1883—1900. Pérem kreslil Fr. Ad. Šubert. I. Jindřich Mošna.

zhrdl, nezpýchl. Jaká v umělci tak velikém taky vzácná, divadelního slavomamu prostá povaha lidská!

Zítra se nám vrátí na jeviště, zdráv a růžový, jako býval vždy. Houževnatost jeho, která překonávala vítězně všechny obtíže v životě, odrazila vítězně i závistivou nemoc, a Mošna vrací se ke své „povinnosti", která mu byla odjakživa r o z k o š í, ne obtíží.

Za rok oslavíme čtyrycetileté jubileum jeho působení při prvním dramatickém ústavě českém. Kéž jemu i nám je dopřáno, abychom oslavili taky jeho jubileum p a d e s á t i l e t é!*

* Tohoto padesátiletého jubilea při král. českém zemském a Národním divadle Jindřich Mošna se nedožil. Zemřel po útrapné nemoci 6. května 1911 u věku bezmála 74 let.

DVĚ VZPOMÍNKY ZCELA INTIMNÍ.

Těžká hodina.

Dávno jsme ji přečkali, a teď — po dlouhých letech — vzpomínáme na ni časem jen s rozmarným úsměvem. Ale tehda, když táhla nad našimi hlavami, bylo nám zle, velmi zle. Připadalo nám, jakoby žárlivý Osud nad námi dvěma roztahoval těžká, černá, dusivá křídla, pod nimiž zahyneme se všemi svými krásnými nadějemi. Bylo nám, jakoby kýs démon byl vyslechl naše nejtajnější šepotání, jakoby nám byl ukradl nejvzácnější „myšlenku" a zanesl ji kamsi do dáli, odkud se vrátila ztělesněna, hotova, hudbou obložena — zatím co naše práce, pečlivě tajená a uzamykaná v nejbezpečnější příhradu dubového stolu, brala na sebe znenáhla makavou, určitou podobu.

Těžká naše chvíle, která nás na dny, snad na neděle zdrtila, měla svoji předehru — jako všechny chvíle vůbec. Byl to řetěz smavých, slunných okamžiků, které ve vzpomínkách našich

náležejí k nejkrásnějším, nejpůvabnějším, jež jsme v mládí zažili. Tvořili jsme s onou překypující chutí a jarostí, jež jest jenom údělem mládí, a zase s onou bolestí, s onou obavou a nedůvěrou ve vlastní sílu, kteráž zároveň s letem péra po papíře zoufá nad úspěchem tvořeného. Tehda jsme netušili, že po letech — po dlouhých letech budeme vzpomínati s láskou na tyto roditelské bolesti, že v nich shledáme nejsladší příchuť počátečných pokusů svých, jaké se pozdějším výkonům z povolání i z povinnosti buď naprosto nedostává, nebo jen v míře mnohem skrovnější.

Hle, hle, za nějakých nedlouhých dvacet neděl vyprší celých dvacet let od oněch žhavých dnů parného léta, kdy jsme se vraceli z první své výpravy do Paříže. Vraceli jsme se s dokonalými úbytěmi v kapsách — které ani na cestě do Paříže netrpěly „překrvením“ — se skrovnými tlumoky nad sebou, které byly vycpány různými památkami po desíti a dvacíti sous, ale za to s nepřehledným nákladem dojmův.

V Paříži byli jsme putovali z divadla do divadla, téměř každý večer seděli jsme na jiné galerii, hltajíce výjevy a slova na jevišti a vyvalenýma očima sledujíce ctihodné členy klaky na všech místech poslední galerie, pány podivných zevnějšků, kteří vysvlečeni z kabátů v horkém tom ovzduší pod stropem, v rozepjatých

vestách, někdy s vyhrnutými rukávy košile věnovali se s příkladnou horlivostí dennímu svému zaměstnání. Jaké to byly dokonalé paráty, jak otužené dlaně, jak ohlušující, skoro drtivý a naprosto neodolatelný třeskot jejich! Když tato výzva zasáhla v boj pro autora, pro herce — bylo vítězství nepochybné.

Divadlo snad bylo první naší láskou. Byl to předmět našich společných tužeb — a přece jsme na sebe nežárlili. Milovali jsme oba tuto divokou, rozmarnou krásku, která měla tolik půvabů, tolik úsměvů, tolik vděků, že stačila nám oběma, aniž jsme se musili porvati. S touto divadelní láskou odjížděli jsme z Prahy a stokráte v ní silnější vraceli jsme se z Paříže. Kolik tam měla stánků! Jak plnýma rukama rozhazovala svoje vděky! Tu v Comédii vážná, vznešená — tu na bulvárech v suknici podkasané, výskavá, smějící se, prostořeká, se skotačivým popěvkem na rtech.

Byli jsme plni vzpomínek, a teď, jak s námi vlak uháněl, oživovali jsme si v paměti všechny kusy, které jsme viděli, dali jsme defilovati všem interpretům, které jsme si byli v Paříži „zamilovali" za jediný večer, průběhem jediného kusu. A tehdejší naší náladě nejlépe a nejvíce vyhovoval zjev delikátní paní Judicové, o které jsme slýchali již dřív a kterou jsme nyní byli poznali jako lehkokrevnou Niniche.

Viděli jsme Niniche již dříve v Praze — ale co to bylo proti Ninichi pařížské! Nebyla již mladá, madame Judic, nebyla taky útlá, ale když se zjevila ve svém plaveckém kostymu — ano, to byla ta naše veselá Musa divadelní! —

Tu jedné chvíle, když vlak uháněl krásnou, širou krajinou Bádenska, když jsme v kupé osaměli, když unaveni již opakováním a vzájemným doplňováním vzpomínek zahleděli jsme se do krajiny, zamyslili se — počala se v nás vynořovati odvážná myšlenka. Myslím, že zároveň v obou. Byli jsme tehda ještě oba zladěni do stejné skoro toniny. Věta jedním započatá doplňována byla druhým. Mnohdy stačil pohled prvého, aby druhý uhodl myšlenku za ním se skrývající. Byli jsme duetem vzácného souzvuku.

Tu přítel můj, hledící druhým oknem v krajinu, vtáhl hlavu do vozu, přisouvl se ke mně a klada mi ruku na rameno pronesl — a skoro s ostychem, jak mu ta myšlenka smělou připadala.

„Příteli, chtěl byste se pokusiti o společné sepsání divadelního kusu?“

Myslím, že jsem se zarděl podivným překvapením. Ne, přítel nevyslovil nic nového. Tam dole, hluboko v nitru mém dřímal zárodek podniku odvážného, lákavého, svůdného — ale jen dřímal, jen se tetelil, jedva znatelný, jedva patrný, jak ono hořčičné seménko z evangelia.

Napsati divadlo! Připadalo mi to jako vrchol všeho. Divadlo, na něž by hledělo na sta očí, jemuž by naslouchalo na sta uší — divadlo, tato podivná věc, která hovoří tolikerými ústy, hraje tolikerýma rukama, vzbuzující dojmy nejživější, která účinkuje na diváky tisíckráte živěji než sebe obsažnější kniha, čtená potichu, beze zvuku, nemohoucí vyvolávati životnou představu lidí, dějů, posunů, výkřiků...

Dřímalo to ve mně, ale neodvážil jsem se nikdy vysloviti to — a neodvážil jsem se posud přikročiti k uskutečnění záměru, který se ve mně ozýval jenom nejtišším šepotem, jejž jsem sotva sám postihoval.

A tu přítel vyslovil nahlas, čeho bych se ještě dlouho nebyl odvážil. A mne vyzval! Ne, nemyslete, že to polehtalo moji marnivost — byl jsem zcela prost této vlastnosti, která mnohdy vraždí v člověku záměry nejlepší, která poráží slepotou, která svádí člověka k činům směšným, která ubíjí dokonaleji než nejouhlavnější nepřítel.

Ale zdálo se mi, že mne přítel tímto vyzváním k sobě pozdvihuje. Tak neskonale radostně mne překvapilo, že do mne vkládá naději, že bych se mohl podobné práce zúčastniti.

Ach, divadlo! Které jest předmětem a cílem ctižádosti každého píšícího. A které svádí i muže nejrozšafnější, muže, kteří všude jinde mohou vykonati a vykonali třeba věci záslužné, veliké — ale o zrádná úskalí divadla rozbíjejí na-

dobro veškeru svoji reputaci. Divadlo, které vás opětně zláká, byť jste byli péro odhodili s nejpevnějším úmyslem, že se ho již nikdy v této věci nechopíte. Které vás na novo svede i přes slavné prohlášení, že se ho navždy odříkáte. Jaký to záludný živel! Kterak spějete za jeho svůdným voláním, jako za cikánovou píšťalkou z báchorky!

Výzev byl učiněn, jablko na stromě poznání lákalo k utrhnutí, k nakousnutí.

Vrátili jsme se do Prahy a přiváželi jsme něco jako plod té lásky divadelní — vlastně jen zárodek — zavinutý pečlivě v bavlnce, v hedvábných plenkách, v prachu labutím — bytůstku s očima slepýma, s ústy beze zvuku, sotva že jí v tom něžném obalu slabounce srdéčko bilo. Naše obapolná láska měla ji zahřívati, naše péče měla ji vypěstovati k životu.

*

Vrátil jsem se do zaprášené pisárny, přítel na své školní podium. Po slunných, volných dnech a týdnech pařížských těžce jsme uvykali tomuto opětnému zajetí. Ale co nám krášlilo všední ten a žalářní život, co nám do něho vnášelo trochu vůně z lepších, půvabnějších krajů, byla piplavá starost o naše společné nemluvně. Schýlilo se léto, nastal podzimek, ale náš „motiv“ pěl nám stále letní píseň. Neboť již bylo za-

počato se „stavbou“. Tu před námi trčela kostra tříaktové veselohry, lépe řečeno frašky. Práce rozdělena. Hlavní osoby vysoustruhovány, karaktery v konturách hotovy. Elementy situační, lyrické svítily nám jako transparenty. Exposice ujal se přítel — srdce mi poskakovalo radostí, jak se mu práce zdařila. Milostné scény byly přiděleny mně.

Každý z nás měl své efekty. Jeden z hlavních, o nějž vlastně opíral se kus ve svém sroubení, položen v akt druhý. Byl jsem hrd na ten nápad. Pro tento nápad musili jsme potáhnouti v kus i historickou reminiscenci — sáhli jsme k Paprockému.

Byla to scéna s brněním. S železným, rytířským brněním. Starý pošetilec má je ve svém kabinetě, v jakési sbírce rarit. Na toto brnění upíná své naděje v obnovení šlechtictví. Domnívá se, že náleželo jeho pradědu — a že jeho pomocí dostane se mu predikátu dávno zapadlého, ale nepromlčeného. Zkrátka, toto brnění bylo zlatým hřebem kusu. Na něm visel zdar a nezdar. Vzácným efektem končiti měl druhý akt: brnění, stojící léta nehybně ve svém koutě, rozkročí se a odchází za nočního ticha z komnaty svého majetníka — vězí v něm totiž starý sluha domu, který divnou shodou okolností je nucen utéci se do něho. O čemž arci starý Paprocký neví. A když teď vidí, kterak se brnění pohy-

buje — kterak po koberci šourá se ke dveřím a odchází, vstává s lůžka svého a s vytřeštěnými zraky kráčí za ním. Oživlo! Praděd jeho — staletý Paprocký — dává mu nějaké znamení!

Pěkný efekt, co? Nám se nesmírně líbil.

Byli jsme právě hotovi s tímto druhým aktem — zásuvka mého stolu jej chovala jako vzácný poklad. Bylo to již hezky v létě. Ztrávili jsme se svou prací zimu i jaro — teď jsme se rozbíhali na jednání třetí.

Tu jednoho dne ohlašoval repertoár Nového českého divadla za Žitnou branou novou operetu. Byly to Zvonky cornevillské.

Rozumí se, že jsme nechyběli při premiéře. Ku podivu, již na začátku nám bylo v divadle nějak dusno, ač byla hudba Zvonků melodická, děj hravý, poutavý. Nemohli jsme se zbaviti jisté tísně, když jsme sledovali osoby již vystoupivší a počítali na ceduli, co má ještě přijíti. Byla to předtucha.

Ani nevím, byl-li to druhý nebo kolikátý akt, ale dech se v nás zatajil, když se opona vyhrnula. Na jevišti, v koutě — kam i my jsme je ve svém kuse kladli — stálo brnění.

Zraky naše setkaly se, ale nemluvili jsme. Hrdla se nám stahovala. Roztržitě sledovali jsme děj — mrazení nás projíždělo. Ač jsme to nevyslovili, přece oba touž myšlenkou, touž oba-

vou jsme byli ovládáni: nedej, Bože, aby se brnění pohybovalo.

Kdo z vás znáte Zvonky cornevillské, víte již, že nám bylo dopíti kalich na dno. Neboť na závěrku aktu se brnění skutečně rozkročilo — a šlo — — šlo — — — šlo!

Náš efekt — vrchol našeho druhého aktu, o němž jsme ani nejdůvěrnějším přátelům slůvka neřekli — byl nám hanebně uloupen! Kráčející brnění, na něž jsme spoléhali — kráčející brnění, kteréž mělo strhnouti publikum — tu jest — a my bezbranní musíme hleděti na toto zákeřnictví nevyzpytatelného osudu, který řídí nápady autorů, a nikdo nám neuvěří, kdybychom lvím hlasem řvali: vždyť my tohle brnění máme již od loňska v šupliku, ve svém kuse, ve své veselohře „Za ideály"!

*

Truchlivý byl náš návrat z divadla. Beze slova s počátku, ale pak plni trpkých výčitek proti onomu něčemu neznámému, co vládne osudy divadelních osnov, proti té nesmírné intrice osudu, ubírali jsme se k domovu. Doprovázel jsem přítele až na Malou stranu, v tichou ulici, dýšící starodávným životem, a když poprvé zazvonil, obrátil se ke mně a otázal se:

„Co učiníme?"

Chvíli jsem se rozmýšlel, a řekl jsem:

„Dokončíme! Brnění vyhodit nemůžeme — buď s ním zvítězíme, nebo —“

„— padneme!“ dokončil přítel.

*

Padli jsme — dříve, než jsme se dostali do ohně. Nebylo nám dopřáno vytáhnouti do boje s obecenstvem, s kritikou. Kus náš měl nejen slabé brnění, ale i slabý třetí akt. Tři dramaturgové — nemýlím-li se — vylamovali si na něm zuby, a vždy nám naše brnění šetrně vrátili.

Po tomto neúspěchu dali jsme společnému dílu jiný, případnější název, „Duch pradědův“, a zadali jsme jej nejvýznamnějšímu tehda jevišti ochotnickému, karlínskému „Pokroku“. A v Pokroku, za vedení tehdejšího jeho režiséra Nového, vyhoupl se skutečně náš Duch pradědův někdy r. 1880 na prkna, za hojného sice účastenství obecenstva, ale jen jednou jedinkrát, nečež klesl opět v říši stínův.

Avšak láska roditelů je nade všecky lásky. Svázali jsme svoje objemné tři akty — a tuhle v té staré škatuli dříme Duch pradědův dále svůj sen. Pozoroval jsem v posledních dnech, že se

mi odněkud roji moli — tam bylo té havěti mizerné plné hnízdo. Je to krabice od sušených hub — a do těch se moli dávají. „Duch pradědův“ tlí však přirozeným zákonem sám sebou.

Rokokový valčík.

Obávám se, starý tatíku flašinetáři, že se ti tyto řádky nedostanou nikdy do rukou. — A přece, přece spoléhám na náhodu mně příznivou a obracím se k starému, svadlému srdci tvému s vroucnou prosbou: ó, nehraj ho již mým utýraným ušim!

Neslyšíš mne. Přicházíš občas na kterýsi dvorek tu hluboko pod mými okny, stísněný mezi zahradami, jež jsou právě v nejkrásnějším rozkvětu a svití svěží, šťavnatou zelení stromů a křovin. Přicházíš, postavíš na hrbolatou dlažbu starou svoji rozviklanou kozičku, přepásanou spuchřelými popruhy, posunuješ ji chvíli na nerovné půdě, aby se kolébala co nejméně, skládáš opatrně se hřbetu kolovrátek, všecku svoji živnost, a roztáčíš klikou.

Zvuky první písně chatrného tvého nástroje zaznívají mi vzhůru, a pak úzkostlivě počítám všecky tvé „kousky", až dojde na onen, po němž

má přijíti osudný valčík. A pokaždé ve mně klíčí nesmělá naděje: snad že jsi dal již válci svému v oněch místech vytrhati zuby a nahraditi trýznivou tu píseň jiným, novějším kouskem — — —

Ne! Vzhůru linou se povědomé zvuky mého Rokokového valčíku!

Ani tě neznám, starče flašinetáři. Nikdy jsem ti neviděl do tváře. Vídám tě shora, takořka s ptačího zoru. Hrbíš se nad svým kolovrátkem, pod starým, pomačkaným kloboukem chýlí se k desce hlava v obrubě šedivých, rozcuchaných vlasů, nad kolovrátkem roztřásá se ti dlouhá, šedivá brada. Někdy zalehne do ní nezbedný vítr a pak se žlutavé vousy rozvlaji, jakoby se chtěly na všechny strany rozletět. Ale vzdoruje větru brada, vzdoruje mu hlava, a třesoucí se pravice otáčí klikou kolovrátku a ke mně vzhůru letí kvílivý zvuk valčíku.

Ó, nehraj ho, stará ty ruko! Ať umlkne zas a vrátí se podruhé v zapomenuté, trouchnivějící listy partesů, ve kterých spočíval několik desítiletí, vyzněný a neznámý, dávno překonán a zatlačen skladbami jinými.

Ani netušíš, starče flašinetáři, jakou mi působíš trýzeň. Ale ty nejsi vinníkem. Jsem jím sám — já sám, jenžto jsem sladkobolnou tu komposici ze zapomenutí vyvolal, kterýž jsem bezděčně zavinil, že se rozlétla po jarmarcích a fidlovačkách, po tržištích a šantánech, že ji

hvízdá kde který uličník a že ji za noci chrochtají ochraptělé hlasy poutníků markytských, že ji řvou obrovské flašinety před menažeriemi a že ji piskají komedianti na provaze.

Připadalo mi kdysi, že je mým majetkem. Neskládal jsem ji, ale náležela mně, neboť nikdo o ní nevěděl.

Máš ještě tolik smyslu a tolik účastenství, aby tě historie „mého valčíku" zajímala? Ty, starče šedivý, třaslavý, chvějící se jako pára? Ty, kterýž mi připadáš, jako by sis na svém nástroji hrál smuteční pochod na budoucí svůj pohřeb? — Neboť hlava tvá je bílá jako sníh a vousy tvé mají žlutavou barvu kostry. Jásá sice jaro barvami svými, ale tobě se blíží zima s bílým příkrovem, který zahalí vše, zmrazí ruce tvé a navždy tě umlčí.

Přišel jsi zase dnes a zase hraješ skladbu, která mi připadá teď tak uplakaná.

Nebyla mi vždy takovou. Opájela mě kdysi podivnou, tajemnou lahodou minulých, neznámých dob. Když jsem ji slyšel poprvé, skoro mi bylo, jakobych ji byl slýchal již kdysi dříve, v nějakém jiném životě. A připadala mi nejkrásnější skladbou na světě. Víš, snad proto, starče neznámý a známý, že jsem byl tak primitivního sluchu, nadobro bez hudební průpravy, asi takový muzikant, jako jsi ty. Ale hlavně proto, že ji na strunách citery vyluzovaly tak něžné, růžové prsty, a že se nad citerou skláněla taková

mladá, svěží hlava, skoro dívčí, kterou vroubily husté, tmavé vlasy, obepjaté ohnivou páskou hedvábnou.

Tehda, starý hochu, zdál se mi nástroj ten, tak opovrhovaný a obávaný, nejkrásnějším nástrojem hudebním. Tehda mi připadalo, že není nad elegickou citeru.

Milý starče, celá ta historie byla velikou elegií. Elegií mladé, ženské bytosti, která za květu života svého byla již tak těžce zkoušena.

V rozpuku života, za samého jeho jara prožila drobná a něžná ta bytost veliký román lásky. Nezkrotné, bujné lásky, téměř bez naděje. Vše schylovalo se k tragickému konci. Ale pak náhle nastal netušený obrat. Chudák mladík s prázdnýma rukama pojednou dostal úřad a již nebylo překážky, aby dovedl milované děvče k oltáři. Dospívala právě sedmnáctého roku.

A teď zažila slasti plného štěstí života manželského.

Avšak tragika dostavila se přece. Osud ji uchystal na jinou dobu, na chvíli, kdy se jí kdo nejméně nadál.

Zasmálo se na ni štěstí a zasvítily jí červánky šťastné, spokojené budoucnosti; ale vše to na krátko. Za necelý rok stála na prahu dalšího života neznámého, zbavena všech nadějí, strašlivě zklamána. Za zimního večera přivezli jí mladého chotě umírajícího, ba, skoro již mrtvolu. Skonal na stanici ve službě, byv za-

chvácen lokomotivou, když v husté mlze před jinou uskakoval s kolejí.

To bylo vše, co jsem zvěděl o jejím osudu, když jsem se před půlčtvrtým desítiletím přistěhoval do jednoho z prvých domů vinohradských. Pět minut od pražských hradeb, ale tehda jako někde v Kalifornii. O deváté večerní zavřeli mocná vrata bývalé Koňské brány jako vrata v pořádném domě — a byli jsme jak od světa odloučeni.

Nu, ten dům byl skoro jako malý svět. Byl v něm hokynář se vším kupeckým zbožím a po druhé straně vrat krčmář. Podnik chudičký, odkázaný skoro jenom na nájemníky domu. A mladá vdova Pavlátová byla dcera krčmářova. Když tak náhlým a hrozným neštěstím byla ztroskotána její vlastní mladá domácnost, vrátila se k rodičům.

Jakýž div, že předměstská odloučenost sblížila nás všechny obyvatele osamělého domu! A jaký div, že k nejmilejším sousedům brzy náležela mladičká vdova. Nejen k sousedům, ale k hostům. Život v malé krčmě brzy večer vymíral. Usedla pak do stolice ve výčepu stará maminka paní Pavlátové a seděla tam až do závření jako předoucí kočka, s očima přimhouřenýma, zapadajícíma chvílemi a zas probírajícíma se z dřímoty, a rty její stále se pohybovaly, jakoby odříkávaly staré modlitby. Neštěstí dcery její dopadlo na ni stejnou tíhou, ba, mateřské

srdce její trpělo jistě více. Bylať zahynuvšímu zeti svému pravou matkou dávno před tím, než si odvedl její dceru. Pomáhali mu, hochu z chudoby pošlému, po několik let, vybyli pak mladý párek, jak jen mohli, těšili se, že jedna z obou dcer již zaopatřena — a vše to zříceno. Štěstí ještě, že paní Pavlátová zůstala sama, bez rodiny. Vdá se zase, doufala matka její.

A tak večer, když byla matkou vystřídána, mladá vdovička přicházela k nám na táčky. A její průvodkyní bývala citera. Hrála na ni mistrně. Díval jsem se, jak drobné, bílé prstíky mladičké vdovy sklouzaly po strunách, a vší duší naslouchal jsem elegickým melodiím, které z nástroje vyluzovaly. Čítal jsem před tím cosi o procítěné, oduševnělé hře, a když prsty vdoviny rozechvěly struny citery — — tu se mi zdálo, že nemůže být hry procítěnější, oduševnělejší!

Nedýchal jsem, ať hrála co hrála. Nespouštěl jsem zraků s prstů jejích, leda když jsem se odvážil výše, k jejím tmavým očím, zastíněným dlouhými, černými řasami. Zářily svěžím leskem mládí a hleděly přece tak smutně! Zádumčivé zvuky nástroje a zjev mladé ženy obestíraly mě náladou melancholickou. Připadalo mi, jakoby její hudba byla lkáním pro zmařené štěstí života. Pak jednoho dne rozplakaly se struny citery sladkým, dojímavým valčíkem.

„Jaký je to valčík?“ zašeptal jsem.

„Rokoko," odpověděla, když dohrála. „Je starý — jsou novější, snad lepší, ale mně je nejmilejší. Nebožtík Jaroslav tak rád jej poslouchal."

Oči vdoviny se zakalily, a já pocítil jsem tu chvíli cosi jako žárlivost. Jak šťasten byl nešťastný ten Jaroslav! Jemu jej hrávala, jedinému svému posluchači, a při jeho zvucích vzpomíná na něj.

Chtěla mě učiti na citeru, ale mé prsty byly neobratny, neohrabány na její něžný ženský nástroj. Pouhým dotekem jejích prstů rozepěly se struny jako samy od sebe, pod mýma rukama se rozeskřípaly rvoucím zlozvukem. Jen jsem se zachvíval, když malou, měkkou svoji rukou chápala se mé a kladla mi prsty po strunách. Všechny pokusy však selhaly.

„Zahrajte, prosím, zahrajte ještě Rokoko!" žebronil jsem, a mladičká vdova hrála.

Častěji pak a častěji hrávala valčík a mně připadalo, že již nebývá tak smutna. — — —

Vypravuji ti, starý, šedivý brachu flašinetáři, a nevím, zdali mi naslouchäš. A jestliže naslouchäš, zdali se pod širákem svým ironicky neusmíváš. V úsměvu stáří tají se někdy mnoho ironie.

Neusmívej se, starý hochu. Nebylo nic jiného. Bylat starší mne. Bylo jí tehda taky devatenáct let.

Zdá se ti, šedivý starče, že je v těch slovech odpor? Nezapomeň, že byla vdovou a že se jí stala způsobem, který přidává deset let života.

Ale i dívka stejného s námi věku je vždy starší nás. Dala jí to příroda. Probouzí ji dříve a dřív jí dává vyzráti. Je to tak pravdivé, jako je skutečný zjev, že se mladík dvacítiletý zamilovává do ženy o deset let starší. Nejčastěji jenom na chvíli, ale zamilovává se.

Nikdy mezi námi nebylo proneseno slova o lásce. Nikdy nedošlo na políbení. Na její tváři rozhoříval se ruměnec, její oči zaplály časem ohněm zaněcujícím, hedvábné řasy zaclonily chvílemi tmavé zraky, aby jako nevidoucí zlákaly ukrásti polibek, ale jen chvějící se naše ruce setkaly se nesmělým dotekem.

Kdybych nebyl znal její nedávné minulosti, jejího osudu, snad bych byl býval výbojnějším. Ale strašlivá vlna, která ztroskotala mladé její nedávné štěstí, byla v mých očích pro ni nepřestupnou ohradou, chránivou hradbou. Ne mojí zásluhou bylo o hřích méně. —

Uplynulo maloučko let, život zase rozmetal malou tu družinu vinohradského domu do všech úhlů. Kdokoli v domě tom bydlil, kromě domácího pána, všichni se rozestěhovali po Praze, a já mladé vdovičky nikdy již nespatřil.

Ale její Rokokový valčík neumřel mi. Slyšel jsem jej tolikrát, že se mi vtiskl v paměť

do nezapomenutí a do smrti nejdelší. Znali jsme jej dva. Já a moje kytara. Brnkával jsem si jej, když bylo veselo, brnkával i ve chvíle smutné. Ze všeho zbyla jen ta melodie. Zjev mladoučké ženy rozplýval se mi jako v mlhavé dáli, jako ve snu. Jakou cestou šla dále životem, nikdy jsem nezvěděl.

Ale valčík šel se mnou. A drnkával jsem jej na šesti strunách své kytary a hvízdal a hučel jsem za doprovodu nápěv, neboť valčík neměl slov. Marně pídil jsem se s počátku i po jeho skladateli. Nikdo ho neznal. A již tu nebylo sladké vdovičky, abych se na něj zeptal. —

Naslouchás, starý flašinetáři? Pravice tvá neunavně otáčí klikou, oči hledí kamsi do prázdna, a jistě taky do minulosti. A ta minulost je tak plna zjevů, příběhů, jar a zim a bohatého života. A přece pouhá stínohra!

Celé čtvrtstoletí byl Rokokový valčík jen mým majetkem. Nikdo jiný ho neznal, nikdy již a nikde jsem ho neslyšel hráti. Utonul, jako utone množství podobných drobných skladeb tanečních. Jen mně byl památkou a vzpomínkou z mládí.

Přece však měl kroužek posluchačů. Mých přátel a kamarádů, lidí skromných požadavků hudebních, kteří za družné zábavy shovívavě a šetrně naslouchali mému brnkotu a mému hvízdání k prostým akordům kytary.

Ale pak, milý dědo flašinetáři, byl jsem jed-

noho dne sveden, abych se své památce zpronevěřil. A tomu je již přes deset let.

Chystali výstavu architektů a inženýrů, chystali pro výstavu budovu „Uranie", ve které se měly konati populární přednášky snad ze všech oborů vědy, a přednášky se měly střídati s divadelními představeními.

Pamatuji-li se však dobře, selhaly přednášky a při naší divadlamilovnosti zvítězilo divadlo.

Pro historickou věrnost jen tu budiž poznamenáno, že hlavním „podněcovatelem" pro podnik byl divadelní recensent Národních Listů, který vyvolal také divadelní kus výstavní, napsaný Karlem Šípkem a Václavem Štechem, „Náš dům v assanaci", lidovou hru se zpěvy. Zpěvy komponoval skladatel Pospíšil, šťastný autor mnoha populárních skladeb.

Ale ještě o jednu hudební „pieçu" běželo autorům. V žaponském kabinetě měla ji zapěti roztomilá naivka slečna Wintrova.

Nevím, čí to byla pekelná myšlenka, ale jednoho dne přišli autoři kusu s přáním, abych jim propůjčil „svůj" valčík, Rokokový valčík! Znali jej ode mne oba ode dávna. A já, zaslepen a sveden jsa, učinil jsem po jejich přání. Kdysi pod večer sešli jsme se s přítelem Kovařovicem v útulné tehdejší místnosti Máje, sami toliko, jakobychom se chystali padělati peníze. Já s kytarou, Kovařovic s notovým papírem. A tam jsem

skladateli Psohlavců zabrnkal, „zapěl“ a zahvízdal milý svůj Rokokový valčík, a jak jsem diktoval, Kovařovic psal na papír.

Potom byl valčík instrumentován a rozepsán. Potom k němu Bohdan Kaminský napsal verše. Potom otevřeli výstavu architektů a inženýrů, na výstavě „Uranii“, v Uranii vypustili na jeviště „Náš dům v assanaci“, ve třetím aktě „Našeho domu“ zapěla slečna Wintrova verše Kaminského:

„Co v srdci touhy jest,
má drahá, ty to víš —
já zmámen lásky snem
zas k tobě přišel jsem —
v té tiché záři hvězd
zde k tobě lkám, ó slyš!
pod okna tvoje darmo chodím
zmámen lásky snem!“

a z divadla „Uranie“ rozletěl se valčík po Praze — — —

Tak se to stalo, starý brachu flašinetáři! Onoho tichého jarního večera, kdy jsem v saloně třetího patra Zemské banky, ve spolkové místnosti Máje, zrazoval svůj valčík mistru Kovařovicovi, netušil jsem, jaké si připravuji utrpení. Nenadál jsem se, že jej vydávám na pospas kolovrátkům a šumařským kapelám, mano-

panům, polyfonům, aristonům, fonografům, chraptivým hlasům šantanních zpěváků a zpěvaček, harmonikám — že jej vstavuji na pranýř.

Můj valčík, skladba do té doby žárlivě střežená, která bzučela dřív toliko pod mým krovem za útulných večerů zimních a za letních soumraků, rozletěla se řvavě do všech končin a vracela se mi na všech cestách, ze všech koutů. Ba, postihla mě i jednoho večera na březích Dalmacie, při západu slunce, když jsem ztápěl zraky ve vlnách Adrie.

A skoro vždy znetvořená, starý můj flašinetáři! Zpaškuděná, neúplná, rvoucí sluch můj, jenž nemohl zapomenouti, jak znívala, když ji vyluzovaly něžné prsty mladé vdovy, jejíž dívčí tvář měla aksamitový nádech broskvový.

Vždyť i ve tvém kolovrátku, starý brachu, je můj valčík znetvořen! A ty přicházíš co týden a chvějící se pravicí točíš klikou a nevíš, jaká muka mi připravuješ.

Vím, dobrý starče, že to není tvojí vinou. Hraješ jen, co ti do válce vsadili, a netušíš, jak falešné má zuby válec ten.

Mám, starý brachu, výstražné poučení, že člověk nemá vyvolávati duchů. Draze jsem to odpykal.

A zbývá mi jenom naděje, že snad i podruhé přežiji nešťastný svůj valčík, až upadne

v opětné zapomenutí veřejného tržiště a zas bude kdysi bzučeti jen pod mým krovem, nikým již neznán a nehrán.

Neboť taky tvůj chatrný kolovrátek rozpadne se jednoho dne.

OBSAH.

O literátech, umělcích, hercích.

Dnes nepřišel 9
„Výborná historie." 19
O Mikuláši Alšovi 27
Nerudova poslední starost 49
O Svatopluku Čechovi:
I. Ke hnízdu pěvcovu 54
II. Kterak nám jubilant uniki 66
III. Svatopluk Čech redaktorem 80
IV. Čech těšitelem v nemoci 88
Věčný klid básníkům! 93
Za Luďkem Maroldem 106
Zlá chvíle našeho přítele 117
K padesátce Jaroslava Vrchlického 129
Za starým druhem 135
Několik vzpomínek na Jana Červenku:
I. Závadná adresa 145
II. Na štikách 153
III. Letošní sport přítele Bublinky 162
Josef Holeček věnčitem do tanečního věnečku 170
Odešel z domu svého 176
„Parrdon! Parrrdon!!" 184
Hrob v cizině 188
O paní Marii Ryšavé 191
Mošna se nám vrací! 210

Dvě vzpomínky zcela intimní.

Těžká hodina 221
Rokokový valčík 232

Ke vzpomínce na Ludvíka Marolda, str. 108.

Když jsem tuto vzpomínku psal původně do Nár. Listů po smrti Maroldově r. 1898, uvedl jsem, že si Marold osudné noci na Vikárce roztříštěným sklem ve dveřích zranil ruku pravou. Úraz ten udál se asi o deset let dříve, někdy v zimě r. 1888. Sám jsem onoho večera na Vikárce nebyl, znal jsem neblahý příběh jen z líčení účastníků, a z návštěvy Marolda na klinice uvázl mi klamný dojem, že to byla pravice. Vzpomínku svou pojal jsem pak téměř beze změny do knihy „Na různé adresy", vydané r. 1902. Ni po článku v N. L., ni po vydání řečené knihy neupozornil mne nikdo, že tu zavládl omyl. Až v srpnu r. 1914 v Poděbradech přítel malíř Rašek, někdejší druh Maroldův a tehda žák malířské akademie, čta Na různé adresy, upozornil mě, že to byla ruka levá. Zatím od úrazu Maroldova bylo uplynulo celé čtvrtstoletí. Pídil jsem se po bezpečném zjištění u zbývajících pamětníků nehody, a svědectvím pp. Emericha Veselého, sochaře mistra Fr. Hergesela, zvláště pak spolehlivým výrokem žijící ještě paní tety Ludvíkovy zjistil jsem, že to skutečně byla levice, načež jsem v této knize někdejší svůj omyl opravil.

*

Vzpomínku na Ant. Koukla Dnes neprišel... přejal jsem do tohoto svazku z I. dílu „Drobných lidí". Články O Mikuláši Alšovi (I. II.), Nerudova poslední starost, Věčný klid básníkům! (I.), Za L. Maroldem a Těžká hodina přejal jsem z knihy „Na různé adresy", vydané r. 1902.

Do některého pozdějšího dílu svých sebr. spisů zařadím další část vzpomínek O živých, o mrtvých.

*

Sebrané spisy Ignáta Herrmanna.

I. **BLEDNOUCÍ OBRÁZKY.** Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. Vydání druhé. 325 stran . K 3·40

II. **OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA.** Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání osmé 1914, 487 stran . . . . . K 5·20

III. **TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA.** (Pokračování Otce Kondelíka.) Vydání čtvrté 1915, 536 stran . . . . . K 5·50

IV. **Z CHUDÉHO KALAMÁŘE.** Drobné náčrty. Vydání čtvrté. **PRAŽSKÉ FIGURKY** Rázové obrázky ze života. Vydání čtvrté. **PAN MELICHAR.** Obrázek z »tiché« pražské domácnosti. Vydání třetí. 453 stran . . . . . K 4·80

V. **Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ.** Humoristy a rázové obrázky ze života. Vydání druhé. 213 stran . . . . . K 2·20

VI. **STAŘÍ MLÁDENCI.** Humorné obrázky ze života »přespočetných«. 225 stran . . . . . K 2·40

VII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Líčení z pražského života. Vydání třetí. Část I. a II. 284 stran . . . . . K 3·—

VIII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Část III. a IV. 346 stran . K 3·60

IX. **BODŘÍ PRAŽANÉ.** Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání druhé. 300 stran . . . . . K 3·20

X. **RODINY A RODINKY.** Drobné výjevy z pražského života. 264 stran . . . . . K 2·60

XI. **DVĚ PRAŽSKÉ IDYLLY.** Vydání druhé. 244 stran . . . K 2·50

XII. **DOMÁCÍ ŠTĚSTÍ.** Dva stínové obrazy z manželského života. Vydání druhé. 220 stran . . . . . K 2·30

XIII. **ŽENITBA PÁNĚ KARAFIÁTOVA** a jiné povídky staromládenecké. 272 stran . . . . . K 2·80

XIV. **PÁTÉ PŘES DEVÁTÉ.** Třicet nedělních povídek. Vydání druhé. 305 stran . . . . . K 2·50

XV. **ZTŘEŠTĚNÉ HISTORKY.** (Chráněnka. — Pouhé smyšlenky. — Strašidelné. — „Amerikánské.“) Druhé, prohlédnuté a pozměněné vydání. 344 stran. . . . . K 3·60

XVI. **KANCELÁŘSKÝ PRACH. — SMÍŠENÉ ZBOŽÍ.** Drobné črty z ovzduší kancelářského a kupeckého. 340 stran K 3·50

XVII. **FOXL-VOŘÍŠEK A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** 180 stran . . . . . K 1·90

XVIII. **BURLESKY.** 228 stran . . . . . K 2·40

XIX. **Z PAMĚTÍ STARÉHO MRZOUTA A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** (Povídky o paní Angeline Knedlhansové, ovdovělé kvartýrské. — Mládenci a ženichové.) 294 stran . . . . . K 3·20

XX. **O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.** Díl I. O literátech, umělcích a hercích. — Dvě vzpominky zcela intimní. 256 stran . . . K 2·80

Svazky v původní vazbě o K 1·40 dražší.

Kromě toho vydáno a lze koupiti v každém knihkupectví:

DROBNÍ LIDÉ. Črty ze všedního života. Třetí vydání. Dva díly, cena každého 3 K 20 h, v polokožené vazbě 5 K 80 h.

HISTORIE O DOKTORU FAUSTOVI, slavném černokněžníku čili vypsání jeho života, skutků i přehrozného do pekelné propasti uvržení. Dle starých kronik a paměti. S 13 dřevoryty dle kreseb mistra Josefa Manesa. 1884, nákladem vlastním. (Rozebráno.)

MANŽELOVA PŘÍTELKYNĚ. Žert z mladé domácnosti o jednom jednání. (Divadelní bibliotéky Pospíšilovy svazek 183., obsahuje též aktovku Karla Šipka: Starší závazky.) Cena 68 hal.

MEZI DĚTMI. Črty ze života malých a drahých. Cena 1 K 50 h.

MUŽ BEZ TŘINÁCTKY A DVANÁCT JINÝCH POVIDEK NEDĚLNICH. Cena 1 K 80 hal., v plátěné vazbě 3 K 40 hal.

NA RŮZNÉ ADRESY. Krotké epištoly nedělního kronikáře. Cena 4 K, ve skvostné vazbě 5 K 80 h.

TOBIÁŠKŮV ŠTĚDRÝ DEN A NĚKOLIK ŽERTOVNÝCH POVÍDEK O ZVÍŘÁTKÁCH. U F Topiče v Praze. (Osení, knihy mladých čtenářů, svazek 19.) Druhé vydání 1915. Cena 80 hal., v plátěné vazbě 1 K 30 hal.

TŘI POVÍDKY KRATOCHVILNÉ. (Vznik a skon spolku »Nenastuzených«. — Čestný dar. — Po čtyryceti letech.) Cena 60 haléřů.

Překlady do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) **DER FRATER AUS PODSKAL.** (Frátr z Podskalí.) **DER TONI LIEFERT.** (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. »Prager Zeitung« 1896—7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin. Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky. Cena 6 mark, vázané 8 mark.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, A. W. Hayn's Erben, 1911. Cena 4 marky, v plátěné vazbě 5 mark.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Auředníček. (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908. Cena 3 K 60 h, v plátěné vazbě 4 K 80 h, ve skvostné vazbě 5 K 40 h.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. »Union« v Praze, únor—květen 1910.

HÄUSLICHES GLÜCK. (Domáci štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. »Union« v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Vořišek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. »Union« v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

Do polštiny:

OJCIEC KONDELIK I NARZECZONY WEJWARA. Za pozwoleniem autora z czeskiego przełożył Paweł Laskowski. (Biblioteka dzieł wyborowych No. 257—259.) Vytištěno ve Varšavě 1903. Cena 1·80 cent.

TEŚĆ KONDELIK I ZIĘĆ WEJWARA. Z czeskiego przetłomaczyła Kazimiera Uhlenfeld. (Biblioteka dzieł wyborowych 736—738. Ve Varšavě 1912. Ce a 120 kop.

ZJEDZONY SKLEP. (U snědeného krámu.) Do polštiny přeložil Adam Lach. »Dziennik dla wszystkich« ve Varšavě 1905.

Do charvatštiny:

DOMAĆA SREĆA. (Domácí štěstí.) Dvie slike iz bračnoga života. Přeložil Makso Kuntarić. »Narodne novine« v Záhřebě, září-listopad 1905.

Do holandštiny:

VADER KONDELIK EN BRUIDEGOM WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager gezin. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. Amsterdam. H. J. W. Becht 1909. Cena 2 zl. 90 centů holand., v orig. plátěné vazbě 3 zl. 50 centů holand.

SCHOONVADER KONDELIK EN SCHOONZOON WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager familie. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. Amsterdam, H. J. W. Becht 1911. Cena 2 zl. 90 centů holand., v originální plátěné vazbě 3 zl. 50 centů.

MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Geautoriseerde vertalin van Jo Arenberg. V amsterodamském denníku Het Volk, v listopadu 1912

KINDERLOOS. (Bezdětná.) MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann (schrijver van: Vader Kondelik en bruidegom Wejwara, enz.) door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam, H. J. W. Becht, v listopadu 1914.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina. »Narodni Dnevnik« v Celju (Štyrsko) 1910

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelik a zeť Vejvara.) Poslovenil Stanko Svetina. »Narodni Dnevnik« v Celju (Štyrsko), v podzimu 1910.

*

Kromě toho bezpočet drobných povídek v německých časopisech vídeňských, říšských, švýcarských i v petrohradském »St. Petersburger Heroldu«, holandských, charvatských, lužických, polských, ruských, slovinských, do angličtiny (v Americe) i francouzštiny.

Z posudků o tvorbě Herrmannově:

U příležitosti šedesátých narozenin autorových uveřejnil „Čas" 13. srpna 1914 tyto řádky:

„Ignát Herrmann byl by zasloužil, aby jeho šedesáté narozeniny připadly ve vhodnější dobu, kdy by se jim mohlo dopřát lepší pozornosti. Více než polovinu svého života vyplnil literární činností a od prvních kroků až podnes byla to, jakož nebývá často, vesměs činnost uvědomělá, s jasně vytčeným cílem, vytrvalého a důsledného postupu. O něm lze opravdu říci, že si razil předsevzatou dráhu; bylo třeba velikého tlaku vnitřního, aby od kupeckého pultu probil se všemi různými stanicemi až tam, kam toužil a kam proti jiným přinášel hlavně jen své nadání, vrozený důvtip a dychtivost. Ale hned když začínal tisknout a když zakládal (1882) úspěšného Švandu Dudáka, činil to pod rozhodným heslem ryzího českého humoru, jenž měl věrně pokračovat cestou Rubšovou a Nerudovou. Zahrnovalo to usilovné vyhledávání domácích předmětů a domácí ráz vypracování, zahrnovalo to mravní ušlechtilost, jež vylučovala sprostotu a lechtivou pikantnost, a zahrnovalo to důtklivou péči o čistotu, charakteristický zvuk a pohyb jazyka. Ač rodem Chotěbořan s příměsky královéhradeckými, Herrmann připodobnil se Nerudovi v tom, jak si zamiloval Prahu a pražské lidi, tu část jich, která znamenala takřka původní pražskou bytost, nejméně porušenou cizím dovozem a nánosem kultury; živnostnictvo, kupectvo, úřednictvo, rozličný dělný lid. Sbíral své pestré postavy po patentních pražských hostincích, po ulicích a nábřežích, po domech starých pražských čtvrtí, a každý ví, jakou řadu význačných pražských typů zachoval budoucí paměti. Prorok povětrnosti, elektrický muž, noční uzenkář, pan trakter, pražské kvítko, pepík a pepice, večerní prodavači hospodští, některé odrůdy hospodských starých mládenců a mnohé jiné postavy toho druhu nabývaly proslulosti a získávaly zabezpečené literární platnosti jen tím, jak je Herrmann ve svých črtách vylíčil. Měl pro jich výběr toto měřítko: „Setkáte se i ve vrstvách nejnižších

s tklivými zjevy oddanosti a sebezapření, proniknutými citem povinnosti, nesoucími břemeno života bez reptání, umírajícími bez povšimnutí. A tyto zjevy působí na vás hojivě. Tušíte, že v nich bije srdce a že v nich žijí dále dobré vlastnosti společenské a všelidské, vzdorující vlivům tvrdého života.“ Kdo trochu přihlédne, může si zde najít také vymezení Herrmannova humoru. Jeho humor chce uklidňovat zdravou, občansky prostou a realistickou uvážlivostí a rozumností. Pověstné lebedovské referáty divadelní nedělaly nic jiného, nežli že umělé skladby dramatické převáděly do obyčejných denních našich okolností, zvyků a mravů. Knihy kondelíkovsko-vejvarovské obklopovaly rozkvět něžné lásky a poetickou idylu mladého manželství celou soustavou nezbytných obyčejných a denních prozaických příhod, dějů, rozmluv a styků. A ty steré obyčejné a denní věci, jež provázejí každou jakoukoli událost, mají u Herrmanna právě ten smysl, že udržují humornou rovnováhu a klid, nahrne jich se všech stran, co jen může, aby jimi překonal pobouření, rozechvění, lítost i pohnutí. Jaká míra upřímného a hlubokého soucitu s lidským utrpením se pod tím tají, poznáte z prací po způsobu Domácího štěstí nebo Snědeného krámu. Nic na světě Herrmannovi nevyváží bolesti, která zavalí a zdrtí lidskou duši, a vidí-li bolest, nezná omluvy k jejím původcům — humorista mění se pak v soudce a v houževnatého hajitele záchovných, osvědčených „dobrých vlastností společenských a všelidských“.“

*

Z jubilejního článku časlavské „Pravdy“ v srpnu 1914:

„. . . Vlastně nemáme lepšího *českého* humoristy nad Herrmanna! To, co pod jménem humoru často se podává, je víc k pláči než k smíchu, a sáhne-li se k humoristické látce, vypadne z toho sensace, krkolomnost a za vlasy přitažené vtipy provenience znatelně cizí. Naši humoristé pachtí se po světových motivech, kreslí prostředí, kterého neznají, a stručnou anekdotu dovedou rozvléknout na sto stran, na nichž marno hledat — vtip. Herrmann nikdy nevyhledával povrchních, anekdotních sensací, nenutil se do vtipu, protože jeho ze života odpozorovaní hrdinové a hrdinky toho prostě ne-

potřebovali. Herrmann je úžasný pozorovatel a analytik drobných obyčejných lidiček, kteří by se v rukou průměrného autora roztekli na vyložené nudnosti. Tak jako se u některých ruských autorů divíme propracovanosti lidových typů, tak také u H. překvapuje věrná reprodukce životních postaviček, bystře vykreslených a s hlubokým pochopením vypracovaných. Často zapomínáme na humoristické založení Herrmannovy práce a zdá se, jako bychom četli úlomky znamenitých románů s krásnými povahomalbami. Humor Herrmannův je zcela svérázný. Nevtíravě presentuje vám své lidičky, vsouvá je obratně do obyčejných denních situací a nepatrnou úchylkou z všední cesty všedního života dovede vytvořit originální zápletku, mile žertovnou a spíš k soucitu než k posměchu dirigovanou . . . Kdyby nějaký Winter třicátého století chtěl restaurovat všední život konce devatenáctého století, měl by v díle Herrmannově kulturněhistorické dokumenty, ale i dnešek vyslovil Herrmannovi své plné uznání. To se autoru vyslovuje vyhledáváním jeho knih . . . Je miláčkem nejrůznějších vrstev a je také jeden z mála těch českých autorů, kteří vítězně přešli hranice a jsou v cizině velmi oblíbeni . . . A ještě něco chceme o H. říci. To, co je nám na něm nejmilejší! H. v celém svém literárním díle je každým coulem ryze českým člověkem a z toho svého češství nedělal nikdy laciné výlety do moderních hájů cizí moudrosti. Vzal do prstů českého človíčka, kterého má rád, skoro čtyřicet let hrál si s ním a v suchém bystrém svém humoru dovedl toho českého človíčka často vytahat za uši s šibalským úsměvem na rtech a s upřímným soucitem v srdci. Ta milá a dojímavá českost Herrmannova díla budiž zvlášť podškrtnuta! . . .“

*

Slavný slovenský básník Hurban Vajanský napsal o Herrmannově Tchánu Kondelíku v Národních Novinách v říjnu 1906:

„Ako sa nám zdá, z drobných, feuilletonických čŕt povstal prvý diel historie „poriadnej pražskej rodiny“ pod záhlavím „Otec Kondelík a zeť Vejvara“, ktorá siaha až po šťastnú svadbu Vejvaru s Jozefínkou, dcérou statného izbového maliara Kondelíka. Kniha našla si

široký kruh čitateľov nie tak pre svoj humor, miestami až trochu groteskný, ale pre mnohé pravdivé, intímne miesta v rodinnom živote a prekrásnu charakteristiku osôb: Kondelíka, jeho rozšafnej ženy, milej dcéry a skromného, zato životne ustáleného, zdravého, mladého Vejvaru. Autor, posmelený veľkým úspechom, napísal druhý diel, samostatný, o žití a bytí tej istej rodiny. A tu už máme pred sebou dielo vel'mi seriózné, znamenité, pravdivé, ethicky bezvadné, vysoko zaujímavé, hoci hovorí sa v ňom o veciach každodenných, nevymikajúcich sa z radu ničím dobrodružným, nijakými duševnými rozorvanosťami a vnešnými neobyčajnými udalosťami. „Tak, ako to býva" bolo autorovo heslo, ale zato neupadá do triviálnosti a šablonovitosti, lebo má pred sebou živých ľudí, v jasnej životnej pravde. Napriek tomu, že povesť pohybuje sa po hladkých koľajniciach úzkeho meštianskeho žitia, dosť je tam neočakávaných zvratov a prekvapení. Humor Herrmannov je večný, sám život je humoristom a udalosti samé budia úprimnú, tichú veselosť, nevyhnutný úsmev. V celku román Herrmannov je akoby tichou panegyrikou na poriadnu, čestnú, srdcom bohatú, v úprimnosti žijúcu rodinu, hymnou na rodinný cit, bez ktorého šťastia nebýva. Jadro, sila, kontinuita, povedzme, driek národa pozostáva nie z romantiky, výnimiek, kuriosít, odklonení, dobrodružstiev, ale z Kondelíkov, Kondelíčiek a Vejvarov. My neupierame práva existencie v poesii náruživostiam, a z radu von vynikajúcim schopnostiam, charakterom, činitelom, borcom, neobyčajným nešťastníkom i obdivuhodným rytierom šťastia a úspechu, ale prečo by nemala miesta v širokej dŕžave poesia i stredná, drieková, základná, jadrná, trvaním silná časť národa?

Hrdinom peknej povesti Herrmannovej je: rodina vo svojich slastiach, strastiach, obavách i nádejach; autor miluje svoje figúrky a čulý sluchač s ním. Dielo zanecháva svetlé dojmy a silnú útechu v našich roztrhaných, rozvŕzganých, neharmonických časoch. Pri hrmotných bubnoch, vrieskavých fagotoch a trieskavých činellách duša oddýchne si pri tichom súzvuku jeho domácej hudby." *V.*

*

Profesor *Jindřich Vodák* napsal v „Čase" ze dne 4. května 1913 o Herrmannově ***„Foxlu-Voříškovi"*** Sebr. spisů díl XVII.):

„Herrmannův Foxl-Voříšek je zde k Červenci Krejčího přiřazen, ne aby se o něm nadělalo mnoho řečí, nýbrž aby se připomnělo, že naše literatura neučená, odstrkovaná stranou, jde lepšími a správnějšími cestami nežli učená. Ve svazku Herrmannově nehoří oheň Husův pro odstavce chvilkového vznícení, nepronášejí se tam theorie o čtveré podobě dějinného plamene, nevymýšlejí se tam esthetické formule na odpuzující ohyzdnost, nežije se tam stálým theoretickým odhadováním a rozsuzováním. Ale za to je tam vše pravdivější, původnější, přirozenější: z nikoho nedělá se nic, čím opravdu není, a ničemu nedává se falešně vznešenější tvářnost, nežli jaká je odůvodněna. Člověk může se bezpečit, že ho autor neklame, nemýlí a neplete. A hlavně, i v těch karrikaturách, rozmnožuj se naše všímavost i vnímavost a rozšiřuje se oblast lásky i účasti.

Jedná se na př. v humoresce Herrmannově o druhu psů, které lze shrnout pod ustálené jméno Voříšků. Voříšek vyskytuje se prý „v tolika varietách", že by na něj sama nestačila kniha. V jeho žilách koluje míchanina krve vzdorující každému rozboru, každá její krůpěj pochází z jiného předka. Útvar hlavy, čenichů, slechů, noh, ohonu, barva a jakost srsti střídá se v nekonečné stupnici odstínů: „Jsou Voříškové černí a bílí, hnědí, rezaví, strakatí, žíhaní, stříkaní, jsou srsti huňaté, dlouhé, husté a zase hladké, řídké, krátké, jsou Voříškové s nohami krátkými a zas vysokými, jsou štíhlí, hubení a zas bachratí jako jelita." Voříškové budí zkrátka pohrdání u psích znalců. Ale Herrmann umí vypravovat o Voříškovi z řevnického nádraží, jak s úsměvem vítá příchozí, jak je vodí skromně až k baráku, jak číhá pak na ně u vrátek, když mají odjet, a jak cape s nimi zase k nádraží: „— tento Voříšek zná dokonale jízdní řád, letní i zimní — — dává dobrytro, kresle neúnavným ohonem svým nepostižitelné arabesky ve vzduchu —". A následuje pak historie Voříška českotřebovského i choceňského: zavezli jej do Polska místo čistokrevného foxla a on musí podstoupit hrůzu hněvu plukovníkova, stesk odloučení od svého pána a všelijaké divné příhody fotografování a soudního řízení. Opovržení

mění se v soucit a Voříšek stává se milou bytostí, která získává příchylnosti pro všechny své podobence: Voříškům přibude vlídných a všímavých přátel a s nimi také mnoha jiným povrženým bytostem.

Není k tomu zapotřebí žádných filosofických extasí a žádného rozdouvaného vznícení. Právě naopak, podstata humoru Herrmannova záleží pěkně v tom, že staví veselý, domácký a lidový klid proti prudkostem, výbuchům a nesmyslnostem rozčilení. Zná klid tak nerozborný, že před ním musí poraženě kapitulovat každá zuřivost, a myslí si jej zejména u umělců, podle starého bohémského pojetí. Sochař Méršvajndl má obří postavu, uštěpačný nos, výbojné ježaté kníry a blýskavé šedivé oči (s vysokým čelem a energickou bradou!) jen proto, že se cítí tak dokonale ohrazen proti všem útokům soudních vykonavatelů a domácích pánů, jimž neplatí: člověk, který se spokojí s improvisovanou bídnou postelí a jediným oblekem („což pak jsem nahej, tatíku?“) nemá se čeho bát. Dokáže přímo, že prokazuje domácímu dobrodiní, obývá-li v jeho atelieru, a dá si od něho zaplatit i stěhování i závdavek do nového bytu. Jiného druhu je klid Anastázie Brabencové, vrchní ošetřovatelky z okresního špitálu. Herrmann přivede si ji na poplašené úřední osoby slavného okresního hejtmanství: místodržitelský výnos o blechách připravil studované, dospělé pány o rozum a jen ona si jej zachová. Nepotřebuje k tomu ničeho víc mimo kousek flanelu: „žup!“ a úřední čest je zachráněna. Úřad má své vysoké a drahé studie, Anastázie Brabencová má svou denní, obyčejnou a lacinou zkušenost. Opře se o ni tak spolehlivě, že jí nic neotřese.

Herrmann vypěstoval si obšírnost a zdánlivou (někdy i nezdánlivou) rozvláčnost slohovou, ve které se obráží původ a methoda jeho humorného klidu. Zastavuje se u každé vedlejší drobnosti, přetřásá ji, rozjímá o ní, rozebírá slova a pojmy, přidává to a přidává ono: na hlavní věc je vždycky dost času a když k ní dojde, zase pořád odbočuje brzy v pravo a brzy v levo. Zásadou je zde odklad a průtah, — ten zachrání vše a uvaruje před každou zbrklostí. Celá kapitola musí být o tom, jak soudní vykonavatel stoupá po schodech k atelieru Meršvajndlovu, a Herrmann doporučuje svůj způsob k léčení cholerikù: „Takové sanatorium pro

choleriky někde v šestém nebo sedmém patře vykazovalo by za krátko značné úspěchy.“ Cestou těmi zastávkami a prodlívkami mohou se dělat užitečné objevy o všem možném na světě; o majorských hospodyních, o psychologii advokátů, o pocitech potápěčů, o veřejných záchodcích, o zboží hokynáře Matěje Křena. Rodí se z toho praktická chytrost a tu praktickou chytrost Herrmann vtělil si v poslední čtrtě sbírky do postavy Isidora Netopejra, zřízence pohřebního ústavu. Je bližší pohřebníkům Dickensovým nežli pohřebníku Šlejharovu. Šlejhar udělal z něho mstivého sarkastika, který si kanibalsky libuje, že jeho rukám nikdo neujde. Herrmann přiřkl mu ostrovidovy zraky, netopýří sluch, slimejší přilínavost a poslal jej hbitou živostí a chtivostí úspěchu vítězit nad samou smrtí. Pohřebník vedere se do nemocnice, ošidí lékaře, podrobí se hladu, prohlídkám a léčbě, sehraje paskvilní komedii pozdní lítosti a učinil by ještě víc, aby dosáhl svého účelu. Sálá smělostí a je škoda, že ho Herrmann víc nevypracoval.“

*

Obsahem dalšího, XXI. dílu sebraných spisů Herrmannových bude

PŘÍBĚH DUŠIČKOVÝ

čili

vypsání, kterak se paní Petronila Konopková zpronevěřila choti svému Vavřinci a krbu domácímu, tíhnouc za novým, klamným štěstím, a jaké byly zpozdilého toho dobrodružství osudné následky.

*

BINDING DEPT. NOV 3 1972

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
H45
1905
dil 20

Herrmann, Ignát
Sebrané spisy